

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**PERTEK (TUNCELİ) İLÇE MERKEZİ'NİN
COĞRAFİ ETÜDÜ**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Handan ARSLAN

HAZIRLAYAN
Emrah ŞİKOĞLU

2010

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI

PERTEK (TUNCELİ) İLÇE MERKEZİ'NİN COĞRAFİ ETÜDÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Handan ARSLAN

HAZIRLAYAN
Emrah ŞIKLIOĞLU

Jürimiz, 17/08/2010 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. (Danışman) Yrd. Doç. Dr. Handan ARSLAN
2. Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÇAĞLIYAN
3. Yrd. Doç. Dr. Esen DURMUŞ

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun.....tarih ve..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Pertek (Tunceli) İlçe Merkezi'nin Coğrafi Etüdü****Emrah ŞIKOĞLU****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Coğrafya Anabilim Dalı****Elazığ-2010 XV+149**

Araştırma alanına karşılık gelen Pertek, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nün, Aşağı Murat Dağlık Yöresinde yer alan Tunceli iline bağlı bir ilçe merkezidir. Kuzey batısından, Doğu Toroslar'ın uzantısı olan dağlarla, güneyden ise doğudan batıya doğru uzanan Murat Nehri yani şimdiki Keban Baraj Gölü ile çevrilmiştir.

Pertek ilçe merkezi, Sakaltutan Dağları'nın güney kesiminde bulunan Süpürgeç Dağı'nın (1844m) güney eteklerinde yer alır. Ortalama yükseltisi 1025 m olan ilçe merkezi akarsuların getirdiği verimli alüvyonların oluşturduğu birikinti yelpazesi üzerinde yer almaktadır.

Pertek İlçe'sinin ilk kuruluş tarihi bilinmemesine rağmen, yer değiştirmiş olduğunu ve ilk kuruluş yerinin bugün Keban Baraj Gölü suları içerisinde bir ada görünümünde olan Pertek Kalesi'nin de içerisinde bulunduğu Kerar Mevkii olduğunu söyleye biliriz.

Cumhuriyet öncesi bir köy durumunda olan Pertek, 1927 yılında İlçe durumuna getirilmiştir. Pertek 1935 tarihine kadar Elazığ iline bağlı İlçe durumundayken, Tunceli Vilayetinin teşkil edilmesiyle 1936 yılında Tunceli'ye bağlı bir ilçe durumuna getirildi. 1937 yılında Dersim ayaklanması sonucu yine Elazığ'dan yönetilmeye başlanan Pertek, 1946 yılında Tunceli'nin tekrar il olmasıyla birlikte Tunceli'nin 8 ilçesinden biri haline gelmiştir.

III

Pertek'te nüfusun artmasıyla birlikte şehrsel fonksiyonlarda da gelişme ve değışmeler meydana gelmiştir. Hizmet sektörünün ağırlıklı olduğu şehirde turizm ve sanayi alanında daha fazla yatırım olduğu taktirde Pertek kasabasının şehrsel kimliğı de kuvvetlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Pertek Kasabası, Keban Baraj Gölü, Süpürgeç Dağı, Pertek Kalesi.

ABSTRACT

Postgraduate Thesis

Geographical Study of the County Town Pertek (Tunceli)

Emrah ŞIKOĞLU

Firat University

Institute of Social Sciences

Department of Geography

Elazığ-2010; XV+149

The topic of this study, Pertek is a county town of the province Tunceli which is located at the Mountaneous Aşağı Murat region of the upper part of the Euphrate region in East- Anatolia. It's surrounded by mountains which are part of the stretched East-Taurus Mountain range in the North-west of the region, and by the current Keban Dam Lake (previously the Murat river) which stretches from the east to the west in the South of the region.

The county town Pertek is located on the South foothill of Mount Süpürgeç (1844 mt.) in the South of the Sakaltutan Mountains. The average altitude of the county town is 1025 mt., it has got a fertile soil because of the alluvium which is derived from the springs which flow towards its location.

Although the first establishment date of the district Pertek isn't known, we suppose that its location was replaced, and that it initially was established in the Kerar region which is now under the Keban Dam Lake, and which once hosted the Pertek Castle within its boundaries. The castle is currently in the shape of an island in the Keban Dam Lake.

Pertek was a village in the days before the republic was founded. It became a county in the year 1927. It was a district of the province Elazığ till 1935, and became a district of the new province Tunceli in 1936. Pertek was governed again by Elazığ after

the Dersim rebellion of 1937, and it became one of the 8 districts of Tunceli when it became a province again in 1946.

Pertek has undergone changes and started to develop urban functions with the increase of population. The service sector is dense in the city, and the town Pertek will strengthen its urban feature, as more investments will be realized in the field of tourism and industry.

Key Words: The town Pertek, Keban Dam Lake, Mount S  p  rge  , Pertek Castle.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
HARİTALAR LİSTESİ	XIII
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	XIV
ÖNSÖZ	XV

BİRİCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1 Araştırma Sahası'nın Yeri Sınırları ve Başlıca Özellikleri.....	1
1.2 Çalışmanın Amacı	5
1.3 İzlenen Yöntem-Metot ve Malzeme	6
1.4 Daha Önce Yapılmış Çalışmalar	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. PERTEK İLÇE MERKEZİ'NİN FİZİKİ COĞRAFYASI

2.1. Yer Şekilleri	10
2.1.1. Dağlık Alanlar	11
2.1.1.1. Süpürgeç Dağı.....	11
2.1.2 Platolar	12
2.1.2.1 Yüksek platolar	12
2.1.2.2 Alçak Platolar	13
2.1.3 Taban Arazisi (Alüvyal Saha)	13
2.1.4 Birikinti Koni ve Yelpazesi.....	13
2.2 Yapısal Özellikler.....	16
2.2.1 Keban Metamorfikleri.....	16
2.2.2 Elazığ Magmatitleri	16
2.2.3 Kırkgeçit Formasyonu	17
2.3 Yapısal Jeoloji.....	17

2.4 İklim.....	20
2.4.1 Sıcaklık.....	21
2.4.1.1 Donlu günler	23
2.4.1.2 Basınç ve Rüzgârlar	24
2.4.1.3 Nemlilik.....	26
2.4.1.4 Yağış.....	27
2.4.1.5 Kar Yağışları.....	29
2.5 Hidrografya	30
2.5.1 Keban Baraj Gölü	30
2.5.2 Akarsu ve Kaynaklar.....	31
2.6 Topraklar.....	33
2.6.1 Zonal Topraklar	33
2.6.1.1 Kahverengi Topraklar	33
2.6.1.2 Litosoller.....	34
2.6.2 Azonal Topraklar	34
2.6.2.1 Kolüvyal Topraklar	34
2.6.2.2 Çıplak Kayalıklar	37
2.7 Doğal Bitki Örtüsü	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PERTEK İLÇE MERKEZİ'NİN BEŞERİ COĞRAFYASI

3.1 Pertek İlçe Merkezi'nin Yerleşme Coğrafyası Özellikleri	39
3.1.1 Pertek'teki Yerleşmeler Üzerinde Etkili olan Doğal Faktörler.....	40
3.1.1.1 Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapının Yerleşme Üzerindeki Etkisi	40
3.1.1.2 Hidrografya'nın Yerleşme Üzerindeki Etkisi.....	41
3.1.1.3 İklim	42
3.1.2 Pertek'teki Yerleşmeler Üzerinde Etkili olan Beşeri Faktörler.....	43
3.1.3 Pertek İlçesi'nin Yerleşim Tarihi	44
3.1.3.1 İlk Kuruluş Yeri ve 19. Yüzyıla Kadar Olan Dönem	45
3.1.3.2 19. Yüzyıl -1927 Arası Dönem.....	49
3.1.3.3 1927'den Günümüze Kadarki Dönem	57
3.1.4 Çalışma Alanının Merkezi Fonksiyonları	60

3.1.4.1 Pertek İlçe Merkezi'nin Resmi ve İdari Fonksiyonu	60
3.1.4.2 Pertek İlçe Merkezinin Kültürel Fonksiyonu	63
3.1.4.3 Pertek İlçe Merkezi'nin Sosyal Fonksiyonu.....	65
3.1.5 Pertek İlçe Merkezi'nin Ekonomik Fonksiyonları	66
3.1.5.1 Ticari Fonksiyonu	66
3.1.5.2 Tarım Fonksiyonu	67
3.1.5.3 Sanayi Fonksiyonu	68
3.1.6 Pertek İlçe Merkezi'nin Ulaşım Fonksiyonu	68
3.1.7 Merkezi Yer Olarak Pertek İlçe Merkezi	75
3.1.8 Pertek İlçe Merkezi'nde Turizm Fonksiyonu.....	78
3.1.9 Pertek İlçe Merkezi'nin Fonksiyon Alanları	86
3.1.9.1 Resmi ve İdari Fonksiyon Alanları	86
3.1.9.2 Sosyal ve Kültürel Fonksiyon Alanları	87
3.1.9.3 Konut Alanları	91
3.1.10 Ekonomik Fonksiyon Alanları	100
3.1.10.1 İş ve Ticaret Alanları.....	100
3.1.10.2 Tarım Alanları.....	103
3.1.10.3 Sanayi Alanları.....	104
3.1.11 Diğer Fonksiyon Alanları.....	105
3.2 Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Coğrafyası Özellikleri.....	106
3.2.1 Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Özellikleri.....	106
3.2.2 Pertek İlçe Merkezi'nde Nüfus Dağılışı.....	111
3.2.3 Nüfusun Cinsiyet Durumu	115
3.2.4 Nüfusun Eğitim ve Kültürel Durumu	117
3.2.5 Nüfusun Ekonomik Nitelikleri	121

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. PERTEK İLÇE MERKEZİ'NİN EKONOMİK COĞRAFYASI

4.1 Arazi Bölünüşü Ve Araziden Faydalanma	131
4.2 Tarımsal Faaliyetler ve Yetiştirilen Tarım Ürünleri.....	132
4.2.1 Meyveler	132
4.2.2 Tahıllar	133

4.3 Hayvancılık	134
4.3.1 Balıkçılık	136
4.4 Sanayi Faaliyetleri	137

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA	143
ÖZGEÇMİŞ	149

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Tunceli İline Bağlı İlçelerin Yüzölçümlerine Göre Sıralanışı.....	2
Tablo 2: Pertek İlçe Merkezi'nin Aylık Ortalama Sıcaklık Değerleri (1984-1994)	21
Tablo 3: Pertek İlçe Merkezindeki Sıcaklıkların Maksimum Değeri (1984-1994)	22
Tablo 4: Pertek İlçe Merkezindeki Sıcaklıkların Ortalama Minimum Değeri (1984-1994)	23
Tablo 5: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Donlu Gün Sayısı (1984-1994)	24
Tablo 6: Pertek İlçe Merkezindeki Rüzgârların Esiş Yönleri ve Sayılarının Ortalaması (1984-1994)	25
Tablo 7: Pertek İlçe Merkezinin Yıllık Nispi Nem Ortalaması (1984-1994)	26
Tablo 8: Pertek İlçe Merkezinin Yıllara Göre Aylık Toplam Yağış Değerleri (1984-1994)	28
Tablo 9: Pertek İlçe Merkezinin Kar Yağışlı Gün Sayıları (1987-1993)	29
Tablo 10: Dersim'in Bazı Yıllara Göre İdari Taksimatı.....	50
Tablo 11: 1890 Tarihinde Dersim sancağındaki köyler ve bağlı oldukları yerler.	51
Tablo 12: 1890-1903 tarihlerindeki Dersim Sancağının nüfusu	51
Tablo 13: 1892-1893 tarihlerinde Dersim Sancağı'nın nüfusu	52
Tablo 14: İdari Bakımdan Pertek'e Bağlı Olan Köylerin Eski-Yeni Adları ve nüfusları (2007)	59
Tablo 15: Pertek İlçe Merkezi'nde Okuyan Öğrencilerin Yıllara Göre Sayıları (2006-2010)	63
Tablo 16: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Okulların Öğrenci, Şube, Derslik sayıları ve Şubeye Bir Düşen Öğrenci Ortalamaları (2009)	64
Tablo 17: Taşınmalı Eğitim Veren Okullar ve Taşınmalı Eğitim Gören Öğrenci Sayıları (2009)	64
Tablo18: Çalışma alanındaki İşyeri Sınıflandırması (2010).....	77
Tablo19: Çalışma Alanındaki İdari Kurumlar ve Yüzölçümleri.....	86
Tablo 20: 1890-1903 Tarihlerindeki Dersim Sancağının nüfusu	107
Tablo 21: Pertek İlçe Merkezi'nin Yıllara Göre Nüfus Oranı (1927-2009).....	108
Tablo 22: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Nüfusun Artış Oranı (1927-2009)	109
Tablo 23: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Nüfusun Cinsiyet Oranı (1927-2009)	116
Tablo 24: Pertek İlçe Merkezi'ndeki 6 Yaş ve Üzeri Nüfusu (1990)	118

Tablo 25: Pertek İlçe Merkezi'ndeki 6 Yaş ve Üzeri Erkek Nüfusu (2008)	119
Tablo 26: Pertek İlçe Merkezi'ndeki 6 Yaş ve Üzeri Kadın Nüfusu (2008)	120
Tablo 27: Pertek İlçe Merkezi'nin 12 ve Daha Yukarı Nüfus Miktarı (2000)	123
Tablo 28: Pertek İlçe Merkezi'nde İktisadi faaliyetlere Göre Nüfus Oranları (2000) .	126
Tablo 29: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Nüfusun Sektörlere Dağılımı (1990)	126
Tablo 30: Pertek İlçe Merkezi'nde İktisaden Faal Olmayan Nüfus (1990).....	129
Tablo 31: Pertek İlçe Merkezi'nde İktisaden Faal Olmayan Nüfus (2000).....	130
Tablo 32: Pertek İlçe Merkezi'nin Arazi Bölünüşü (2010)	131
Tablo 33: Çalışma Alanında Yetiştirilen Meyveler (Şehir-Kır 2004).....	133
Tablo 34: Pertek İlçe Merkezinde Yetiştirilen Başlıca Tarım Ürünleri'nin Alanları (2008)	134
Tablo 35: Pertek İlçe Merkezinde Yetiştirilen Başlıca Tarım Ürünleri'nin Alanları (2009)	134
Tablo 36: Çalışma Alanındaki Büyük ve Küçükbaş Hayvan Sayıları (Şehir-Kır 2008)	135
Tablo 37: Çalışma Alanındaki Büyük ve Küçükbaş Hayvan Sayıları (Şehir 2008–2010)	135
Tablo 38: Pertek Bölgesinde Avlanan Balık Miktarı (2009)	136
Tablo 39: Pertek Bölgesi Balıkçılarının Yaş Dağılımı (2009).....	137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çalışma Alanının 3D Arazi Modellemesi	7
Şekil 2: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Sıcaklığın Yıllık Seyri.....	22
Şekil 3: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Donlu Günlerin Ortalaması	23
Şekil 4: Pertek İlçe Merkezi'nin Yıllık Rüzgar Esiş Ortalaması (1984-1994).....	25
Şekil 5: Pertek İlçe Merkezi'nin Bazı Aylara Göre Rüzgar Esiş Ortalaması (1984–1994)	26
Şekil 6: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Yağışın Aylara Göre Dağılışı	28
Şekil 7: Pertek İlçe Merkezi'nde Yıllık Yağış Tutarının Mevsimlere Dağılışı.....	29
Şekil 8: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Kar Yağışlı Gün Ortalamalarının Aylara Göre Dağılışı	30
Şekil 9: 1927–2009 Yılları arasında Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Artışı.....	108
Şekil 10: 1935–2009 Yılları Arasında Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Artış Oranı	109
Şekil 11: Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Artış Hızı	111
Şekil 12: Pertek İlçe Merkezi'nde Toplam Nüfusun Mahallelere Oranı (2009).....	113
Şekil 13: Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Piramidi (2009)	117
Şekil 14: Pertek İlçe Merkezi'nde Okuma Yazma Bilen Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	119
Şekil 15: Pertek İlçe Merkezi'nde Okuma Yazma Bilen Nüfusun 6 Yaş Ve Üstü Nüfusa Oranı.....	119
Şekil 16: Pertek İlçe Merkezi'nde Okuma Yazma Bilenlerin Sayısı.....	120
Şekil 17: Nüfusun Sektörel Bölünüşü (1990).....	122
Şekil 18: Pertek İlçe Merkezi'nin İktisadi Faaliyetlere Göre Nüfusun Dağılışı	123
Şekil 19: Nüfusun Sektörel Bölünüşü(2000).....	124
Şekil 20: 2000 Yılında Pertek İlçe Merkezi'ndeki Nüfusun Faaliyet Kollarına Dağılışı	125
Şekil 21: Pertek İlçe Merkezi'nde Çalışan Nüfusun Ekonomi Sektörlerdeki Payı	125
Şekil 22: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Faal Nüfusun Ekonomik Sektörlerdeki Payı	132

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Çalışma Alanının Lokasyon Haritası.....	1
Harita 2: Pertek ve Çevresinin Topografya Haritası	3
Harita 3: Pertek ve Çevresinin Fiziki Haritası	4
Harita 4: Pertek ve Yakın Çevresinin Morfografya Haritası	15
Harita 5: Pertek ve Çevresinin Jeoloji Haritası.....	19
Harita 6: Pertek İlçe Merkezi'nin Hidrografya Haritası.....	32
Harita 7: Pertek Ve Çevresinin Toprak Haritası	36
Harita 8: Pertek'in Tarihi Gelişim Haritası	56
Harita 9: Günümüz Feribot Güzergahı ve Uygun Görülen Geçiş Güzergahı.....	73
Harita 10: Pertek ve Çevresinin Karayolu Haritası.....	74
Harita 11: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Konutlar ve Yerleşim Düzeni.....	94
Harita 12: Pertek İlçe Merkezi'nin Genel Arazi Kullanımı Haritası (2010)	98
Harita 13: Pertek İlçe Merkezi'nin Genel Arazi Kullanımı Haritası	99
Harita 14: Pertek İlçe Merkezinin Merkezi İş Sahası (2010)	102
Harita 15: Pertek İlçe Merkezi'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılışı (2009).....	114

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Keban Baraj Gölü İçinde Bulunan Pertek Kalesi	46
Fotoğraf 2: Tarihi Çelebi Ağa (Aşağı) Cami	47
Fotoğraf 3: 1572 Yılında Yapılmış Olan Bay Sungur (Yukarı) Cami	47
Fotoğraf 4: Keban Baraj gölü öncesi Pertek Köprüsü ve Baraj tutulurken bir kısmı sular altında kalan aynı köprüden bir görünüş	57
Fotoğraf 5: Eski Pertek Köprüsü ve Pertek Kalesinden Bir Görünüş.	58
Fotoğraf 6: Pertek'te Ulaşımın Sağlandığı Feribot ve Arkada Pertek Kalesi.....	70
Fotoğraf 7: Restorasyondan Sonra Pertek Kalesinin Son Görünüşü	80
Fotoğraf 8: Pertek'te Yeni İnşa Edilen Termal Tesis.....	80
Fotoğraf 9: Singeç Çayı Civarından Çıkarılan Termal Suyun Taşındığı Boru Hattı	81
Fotoğraf 10: Termal Tesis'te Kullanılan İçme Suyunun Kaynağı (Singeç).....	82
Fotoğraf 11: Termal Tesise Ait Açık düğün salonu, Açık konser alanı.....	83
Fotoğraf 12: Termal Tesis İçerisindeki Aqua Havuz	83
Fotoğraf 13: Termal Tesis İçerisindeki Termal Havuz	84
Fotoğraf 14: Termal Tesisin Otel Kısımının İnşa Edileceği Alan	85
Fotoğraf 15: Termal Tesisin Butik Otel Kısımının İnşa Edileceği Alan.....	85
Fotoğraf 16: Tatlı Su Isıtmak Amacıyla Kullanılan Güneş Panelleri	86
Fotoğraf 17: Atatürk İlk Öğretim	88
Fotoğraf 18: Kaledibi Mahallesiindeki Yeni İnşa Edilmiş Konutlar	92
Fotoğraf 19: Derebaşı Mahallesiindeki Yollara Bir Örnek	93
Fotoğraf 20: İstiklal Mahallesiindeki Eski Pertek Evleri Olarak Bilinen Kerpiç Evler ...	95
Fotoğraf 21: Hükümet Caddesi Üzerindeki Taş Malzemeli Ev	96
Fotoğraf 22: Derebaşı Mahallesiindeki Bahçe İçi Kerpiç Evlere Bir örnek.....	97
Fotoğraf 23: Kaledibi Mahallesiinde Bulunan Kerpiçten İnşa Edilmiş Bir Harabe	97

ÖNSÖZ

“Pertek (Tunceli) İlçe Merkezinin Aykds (Afet Yönetim Karar Destek Sistemi) Kullanılarak Coğrafi Etüdü” isimli çalışmamız 2007–2010 yılları arasında bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmamızda Bölgesel Coğrafya yöntemleri kullanılmış ve çalışma alanı fiziki, beşeri ve ekonomik yönden incelenmiştir. Elde edilen bulgular da bilimsel çerçevede ele alınarak coğrafi ilkeler doğrultusunda sonuçlandırılmıştır.

Daha önce çalışma alanımızla ilgili bu kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Tezimiz yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin kapsamı, amacı ve tezde kullanılan yöntemler anlatılmıştır. İkinci bölümde çalışma alanımızın fiziki coğrafya özellikleri değerlendirilmiştir. Üçüncü ve dördünü bölümlerde beşeri coğrafya nitelikleri çalışılmıştır. Beşinci bölüm fonksiyonel özelliklere ayrılmış, altıncı bölümde ise çalış alanımızda yeni gelişme gösteren turizm özelliklerine değinilmiştir. Son bölüm ise bulguların değerlendirilmesine ayrılmıştır.

Bu çalışmada konu seçiminden itibaren ve tezin başlangıcından bitimine kadar olan süreçte her zaman desteğini hissettiğim ve engin bilgileriyle ufkumu açan çok kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr Handan ARSLAN’a desteklerinden ötürü yürekten teşekkür ederim. Ayrıca tezimde teknik anlamda destek aldığım Dicle Üniversitesi Coğrafya öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr Sabri KARADOĞAN’a ve diğer bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Emrah ŞİKOĞLU

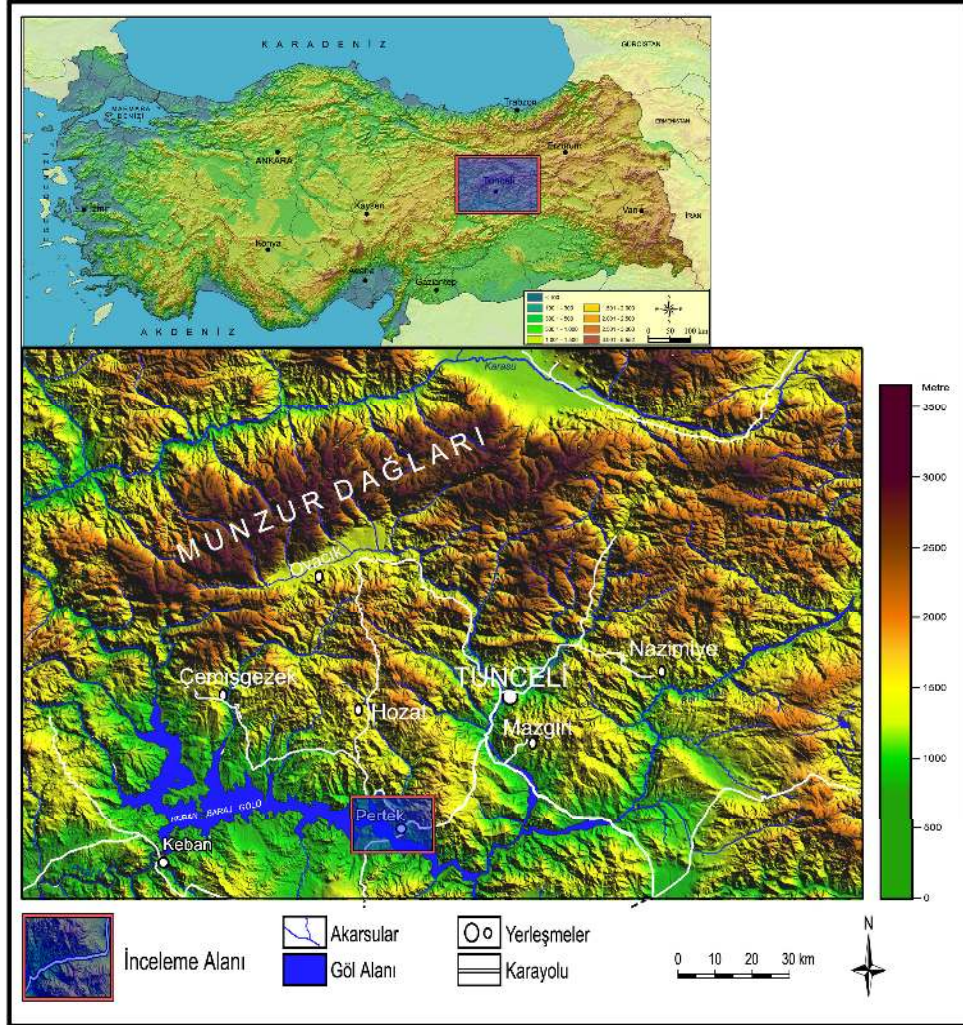
ELAZIĞ–2010

BİRİCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1 Araştırma Sahası'nın Yeri Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Pertek, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nün, Aşağı Murat Dağlık Yöresinde yer alır. Kuzey batısından, Doğu Toroslar'ın uzantısı olan Sakaltutan dağları ile güneyden ise doğudan batıya doğru uzanan Murat Nehri yani şimdiki Keban Baraj Gölü ile çevrilmiştir (Harita 1).

Harita 1: Çalışma Alanının Lokasyon Haritası

Pertek, doğuda Mazgirt ilçesi, güneyde Elazığ ili, batıda Çemişgezek ve Hozat ilçeleri, kuzeyde ise Tunceli iliyle komşudur (Harita 1). İlçe Tunceli'ye 52 km, Elazığ'a ise 33 km uzaklıkta bulunmaktadır. Pertek ilçesi alan bakımından, Tunceli İli'nin ilçeleri

içinde Ovacık (1538) ve Pülümür'den (1505) sonra 947 km²'lik yüzölçümü ile üçüncü sırada yer alır (Tablo 1).

Tablo 1. Tunceli İline Bağlı İlçelerin Yüzölçümlerine Göre Sıralanışı

İLÇE	YÜZÖLÇÜMÜ(km ²)
Ovacık	1538
Pülümür	1505
Pertek	947
Hozat	877
Çemişgezek	841
Mazgirt	804
Nazımiye	709

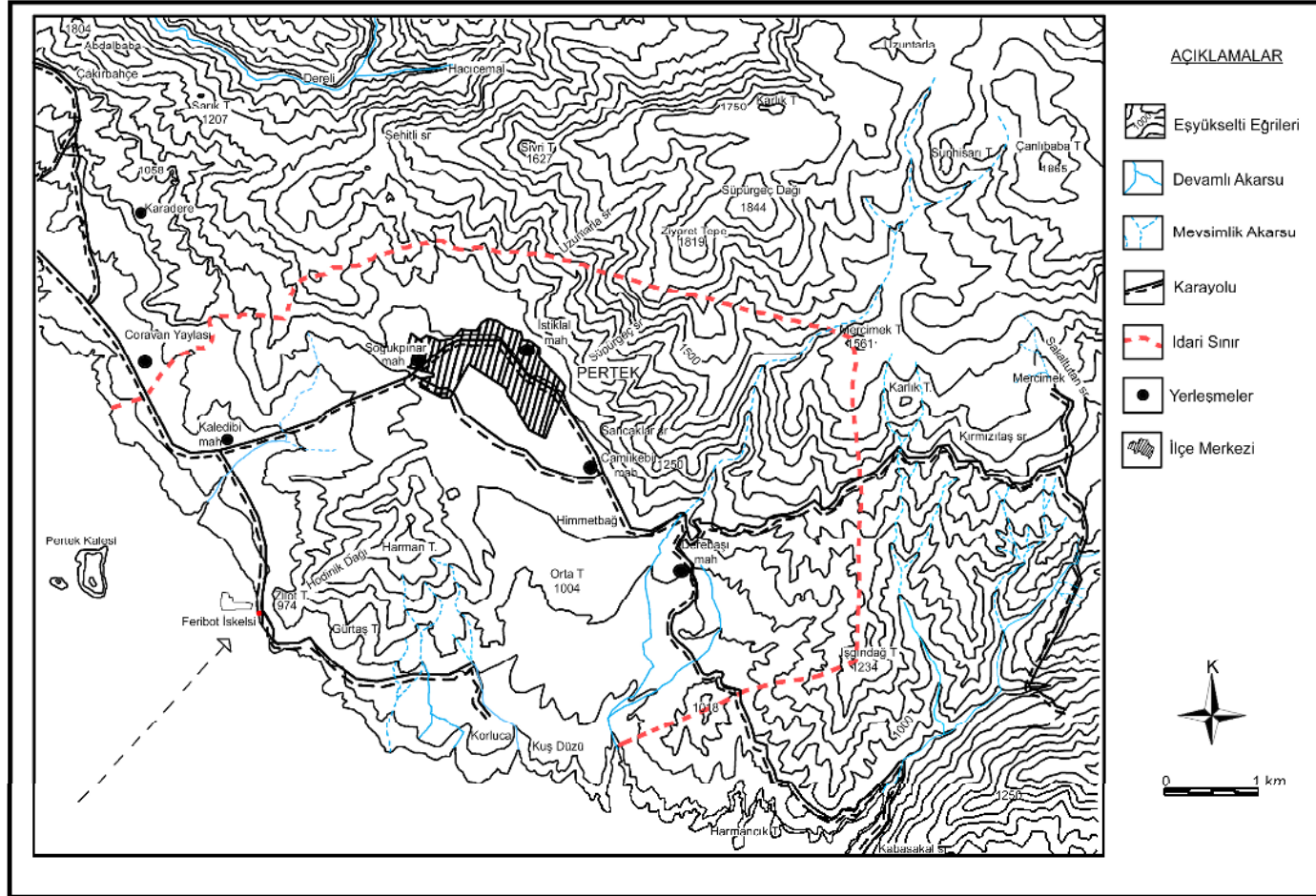
Kaynak: TÜİK

Pertek ilçe merkezi, Sakaltutan Dağları'nın güney kesiminde bulunan Süpürgeç Dağı'nın (1844m) güney eteklerinde yer alır (Harita 2–3). Ortalama yükseltisi 1025 m olan ilçe merkezi akarsuların getirdiği verimli alüvyonların oluşturduğu birikinti yelpazesi üzerinde kurulmuştur..

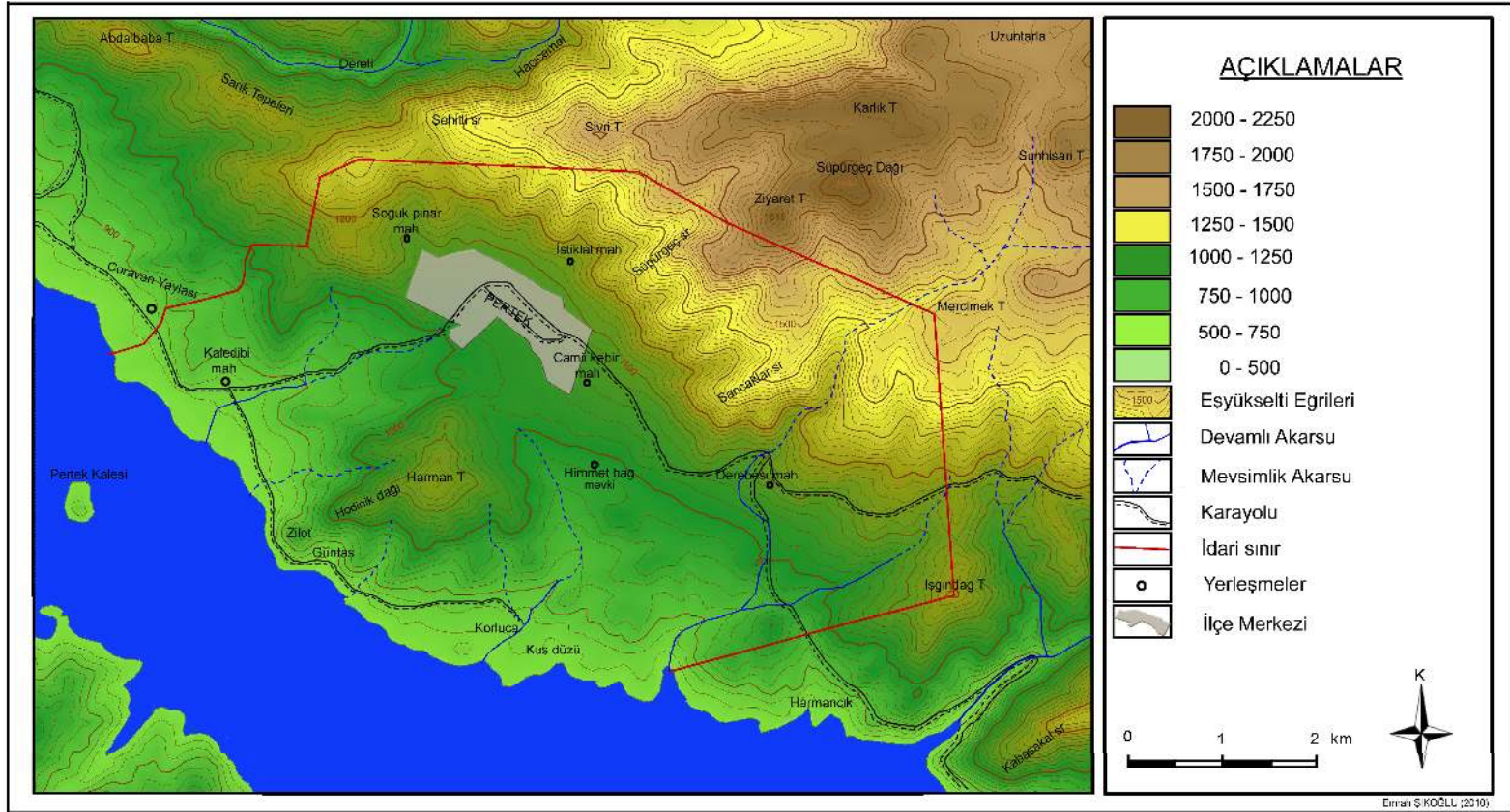
Munzur Dağları üzerinde 2500 m ve daha yükseklerle kadar çıkan düzlükler, güney yani Murat'a doğru tedricen alçalarak bu nehir civarındaki 1100–1200 metreye inerler. Bu düzlükler oldukça sık ve bol su akıtan bir vadi şebekesi tarafından derin bir şekilde yarılarak genellikle dağlık bir görünüm almışlardır. Akarsuların genel yönü, düzlüğün genel eğiminin aksine konkordantdır (Erinç s.112).

Munzur Dağları'nın güney eteklerinde, ortalama 2000 m. yükseklikte bulunan dağlık alan, akarsular tarafından parçalanmıştır. Ortalama 1000 m. yükseklikte başlayan arazi, ilçenin kuzeyine doğru 2000 m. yüksekliğe ulaşmaktadır. Kuzeye doğru gidildikçe yükseltinin artmasından dolayı, akarsular ilçenin güney sınırını oluşturan Keban Baraj Gölü'ne dökülürler (Harita 2–3).

Pertek İlçesi'nin doğu ve güney sınırları tamamen Keban Baraj Gölü'yle çevrilidir. Pertek İlçesinin orta kesimi yani merkez sahası, 900 ile 1100 m'leri arasında kurulmuş olup baraj gölüne doğru eğimli, dalgalı, düzlükleri verimli alüvyonlarla örtülüdür. Arazi yapısı nedeniyle kuzeyden güneye akan akarsular ise; Hozat Çayı (Singeç) ve Harçık Çayı'dır. Harçık Çayı, Murat Nehri'ne dökülmekte ve Keban Baraj Gölü'nün ayağını oluşturmaktadır. Hozat (Singeç) Çayı, Keban Baraj Gölü'ne direkt olarak dökülmektedir.

Harita 2: Pertek ve Çevresinin Topografya Haritası

Harita 3: Pertek ve Çevresinin Fiziki Haritası

Tunceli'nin genel bitki örtüsü, kuraklığa ve kış soğuklarına dayanıklı olması sebebiyle, meşe birlikleri ve yer yer de ardıc ağaçlarıyla karışık ormanlardır (Atalay, 1994, s.240). Pertek ilçesi, Tunceli bölgesinin genel özelliklerini taşır, fakat aşırı otlatma ve tahribat sonucu doğal bitki örtüsü büyük ölçüde kalkmış, alan bozkır görünümü almıştır. Pertek ilçe merkezi ise, Elazığ'dan Tunceli'ye geçişte adeta vahayı andıran bir görünüme sahiptir. Bu durumu, ilçe merkezi topraklarının verimli olması ve buna bağlı olarak bahçeciliğin gelişmesi mümkün kılmıştır.

Çalışma alanımızın yerleşme tarihine göz atacak olursak; Pertek' İlk olarak Anadolu birliğini kuran Hititler egemen olmuşlardır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türklerin hâkimiyeti başlamış ve bu dönemde Çubukoğulları'nın denetimi altına girmiştir. Çubukoğulları'ndan sonra 1115 yılında Artukoğulları'nın eline geçmiştir. Artukoğulları'nın Selçuklulara yenilmesiyle 1226 yılından sonra Selçukluların egemenliği başlamıştır. 1200 yıllarında Mengücek'liler de yöreye hakim olmuştur. 1400 yılında Akkoyunlular'ın egemenliği hüküm sürmüştür" (Cengiz, 1985, s.137).

Pertek, 1850'li yıllardan başlayıp 1900'lü yıllara kadar süren bazı askeri ve güvenlik olaylarından dolayı ilk yer değiştirme olayına başlamış ve Keban Baraj Gölü'nün inşasının tamamlanmasıyla da şimdiki yerine tamamen yerleşmiştir. Günümüzdeki yerleşme alanına taşındıktan sonra Kaledibi (Şebşebik) Mahallesinin yanı sıra, Pertek'te Camii Kebir (Şorgu) Mahallesi, Derebaşı (Sağminik) İstiklal ve Soğukpınar mahalleleri kurulmuştur. Pertek Merkez Bucağı dahil dört bucak 46 köyden meydana gelmiş, 6.341 kişilik nüfusuyla Tunceli İli'nin önemli ilçelerinden birini oluşturmuştur.

1.2 Çalışmanın Amacı

Pertek ilçe merkezi beşeri ve fiziki özelliklerinin insan ve mekân üzerindeki karşılıklı ilişkilerinin ve bunların etkilerinin araştırılacağı, mevcut durumun sebepleri ile birlikte analizinin yapıldığı ve geleceğe yönelik plan ve önerilerin verilmeye gayret edildiği tez çalışmasında, metodolojik olarak coğrafyanın ilke ve prensipleri, konuya yaklaşımları esas alınmıştır. Konular bölgesel coğrafya sistematigi içinde beşeri faaliyetler ve etkili olan faktörler yaklaşımı ile ele alınmıştır. İlçede araştırılan tüm konular, mekân-insan etkileşimi, nedenleri, bağlantıları, korelatif ilişkileri, sonuçları ile coğrafi bakış açısı ile incelenmiştir.

Bu nedenle sahanın öncelikle doğal çevre özelliklerinin ve bu özelliklerin beşeri yaşama etkileri araştırılmıştır. Yer şekillerinin karakteri ve orijini yanında mevcut arazi kullanımının niteliği ve uygun kullanım stratejilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Sahadaki ileriye dönük yatırımların bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmesi kaçınılmazdır. Bunun alt yapısının hazırlanmasında ise kesinlikle coğrafi çalışmalara ihtiyaç vardır.

Şehrin kuruluşuna etki eden beşeri ve fiziki faktörlerin neler olduğu, bu faktörlerin şehrin kuruluşu üzerindeki etkilerini belirlemek, şehrin tarihsel gelişimini ortaya koymak, nüfusun kültürel ve ekonomik niteliklerini inceleyip değerlendirmek, şehrin mekansal farklılıklarını ve bazı fonksiyonel özelliklerini değerlendirmek, son olarak da yaptığımız bu çalışmanın gelecekte yapılacak olan çalışmalara bir kaynak oluşturması amacımızın temelini oluşturmaktadır.

Özetle bu tezde; bir ilçenin kentsel potansiyelinin tespit edilmesi, şehrsel alanda kendine özgü karakterlerin ortaya konması, iklimin ve coğrafi konumun ilçeye kazandırdığı özelliklerin araştırılması, şu anki gelişiminde etkili olan nüfus, yerleşme ve şehrsel fonksiyonları ile bütün olarak araştırılıp incelenmesi ve bunun gelecekte nasıl bir Pertek beklentisine cevap aramak amaçlanmıştır. Pertek'in durağan bir kent görünümüne bürünmemesi için yapılacaklarda bu çalışmanın da katkısının olması en önemli beklenti olacaktır.

1.3 İzlenen Yöntem-Metot ve Malzeme

Bütün coğrafya çalışmalarında esas alınan nedensellik, sebep-sonuç, dağılış ve karşılaştırma ilkelerine bağlı kalınarak, veriler değerlendirilmiş ve bu prensipler doğrultusunda çalışmaya yön verilmiştir.

Çalışmamızın hazırlık aşamasında ayrıntılı bir literatür taraması yapılmış ve izlenecek yöntem hakkında fikir sahibi olunmuştur. Genel olarak Tümevarım Yöntemi İzlenen bu çalışmada çeşitli inceleme yöntemleri de kullanılmıştır.

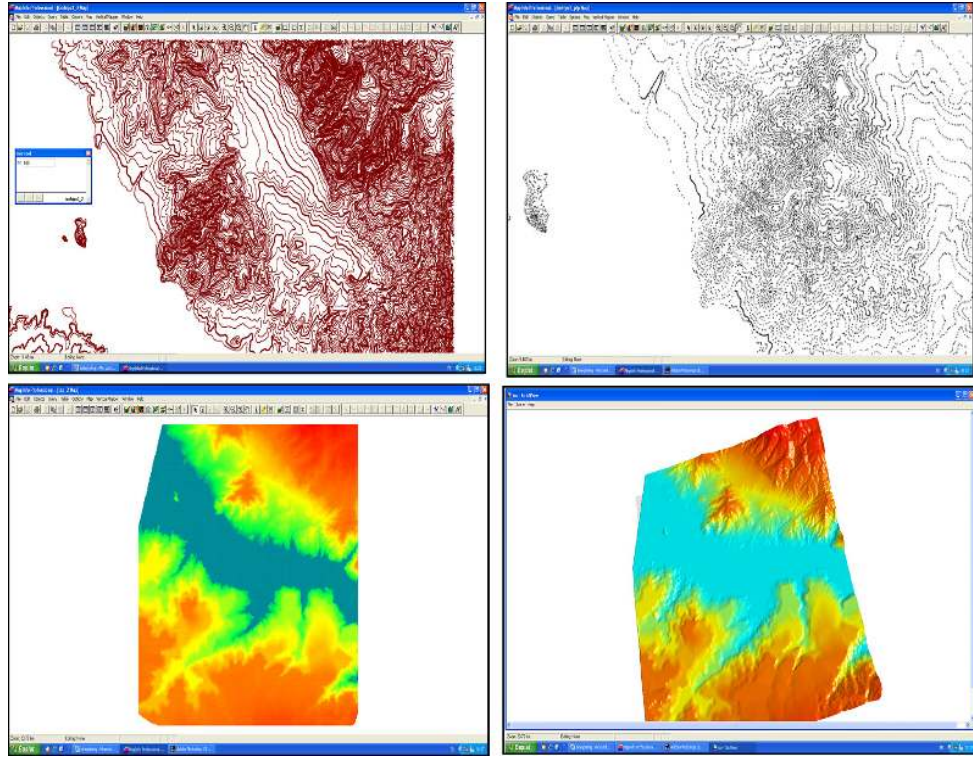
Ön hazırlık ve etüt safhasında öncelikle belirli bir program hazırlanmış ve yapılacak işler bu program dahilinde uygulanmaya çalışılmıştır.

Arazi çalışması safhasında ise saha gözlemlerine sıkça yer verilmiş bu sebeple çeşitli aralıklarla çalışma sahasına gidilmiştir. Eksik olan bazı veriler bu gözlemler sonucunda elde edilen bilgilerle giderilmeye çalışılmıştır. Yine bu gözlemler neticesinde çeşitli görsel malzemeler toplanmıştır.

Masa başı çalışma safhasında ise toplanan materyal ve istatistikler neden-sonuç ilişkisine dayandırılarak karşılaştırılmış ve çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuç doğrultusunda tablolar, grafikler ve haritalar hazırlanmıştır.

Metin yazımı için Word ve Excel programları görsel materyallerin hazırlanması için ise Global Mapper7, MapInfo, Vertical Mapper ve Adobe Photo Shop programları kullanılmıştır.

Daha sonra harita genel komutanlığından temin edilen 1/25000'lik topografya haritası MapInfo programı yardımıyla 10 metre aralıklı olmak üzere yeniden çizilerek sayısallaştırılmış, Vertical Mapper programı yardımıyla da arazi önce PTP olarak düzenlenmiş daha sonra GRID olarak renklendirilmiş ve son olarak da arazi 3D olarak modellenmiştir. Belediyeden temin edilen Şehir İmar Planı ve bu plandan faydalanılarak elde edilen arazi kullanım haritaları yine bu programlar kullanılarak arazi modeli üzerine atılmış, arazi kullanım, nüfus yoğunluğu ve morfografya haritaları bu yöntemle çizilmiştir.

Şekil 1: Çalışma Alanının 3D Arazi Modellemesi

Tez çalışmasında kullandığımız verilerin teminine gelince;

D.İ.E.'nin yayınlarından ve TÜİK'ten nüfus verileri, mahalle nüfusları için İlçe Devlet hastanesinden "E.T.F" raporlarından yararlanılmıştır. İlçe Milli Eğitim, İlçe

Tarım Müdürlüğü, Belediye ve Kaymakamlık da gerekli verilerin temininde başvurduğumuz resmi kurumlar arasında yer almaktadır.

Çalışma esnasında birçok sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunlarla genellikle veri temini sırasında olmuştur. Pertek İlçe Tarım Müdürlüğündeki belgelere savcılığın el koyması sebebiyle gerekli bilgiler temin edilememiştir. Yine bu kurumdan alınan verilerde şehir kır ayrımı yapılmadığı için ilçe merkezine ait tarım ve hayvancılık verileri bulunmamaktadır. Bu konudaki eksiklik ise arazi gözlemleri ve uydu görüntüsünden elde ettiğimiz haritalar yardımıyla giderilmeye çalışılmıştır. Pertek Belediyesinden alınan imar planında ise Pertek İlçe Merkezinin tümünün bulunmaması da özellikle arazi kullanımı hakkında sorunlarla karşılaşmamıza sebep olmuştur.

1.4 Daha Önce Yapılmış Çalışmalar

Çalışma alanımızla ilgili yazılan *Kitaplar*;

SARIBEYOĞLU, M., 1951, Aşağı Murat Bölgesi'nin Beşeri Coğrafyası, adlı eserde çalışma alanımızla ilgili öncelikle bağlı olduğu Tunceli ili ve il çevresinin genel fiziki özelliklerinden bahsedilmektedir. Kitabın sonraki bölümlerinde idari merkez ve şehirler başlığı altında Pertek'in kurulduğu yerin fiziki yapısı hakkında bilgilere kısaca değinilmiştir. Pertek'in tarihine de kısaca değinilmiş bu eserde son olarak çalışma alanımızla ilgili beşeri konulara özellikle de ulaşım konusu hakkında bilgilere yer verilmiştir.

SARAÇOĞLU, H, 1989, Doğu Anadolu Bölgesi, adlı eserde öncelikle bölge hakkında genel bir fiziki coğrafya bilgileri verilmiş ve daha sonra bölgenin jeomorfolojik özelliklerine değinilmiştir. Bölgede bulunan iller ve bu illere bağlı ilçeler hakkında genel konulara değinilmiştir. Bu eserde Çalışma alanımız olan Pertek'le ilgili o dönemdeki nüfusu ve şehrin genel dokusu hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

ERİNÇ, S., Doğu Anadolu Bölgesi, adlı eserde Doğu Anadolu'nun bölümleri hakkında genel bilgilere değinilmiştir. Bu eserde Çalışma alanımız olan Pertek adı bire bir geçmemekte fakat çalışma alanımız içinde bulunan Süpürgeç Dağı'nın fizik yapısı hakkında bilgiler verilmektedir.

Çalışma alanımızla ilgili yazılan *Makaleler* ise;

AKSAKAL, Ö., ŞAŞMAZ, A., AKGÜL, B., (2003), "Kolonkaya (Pertek-Tunceli) Yöresi Bakırlı Damarların Mineralojik ve Jeokimyasal Özellikleri"

AKSOY, E. (1994) "Pertek çevresinin jeolojik özellikleri ve bindirme fayı".

BİNGÖL, A.F., (1982) Elazığ-Pertek- Kovancılar arası volkanik kayaların petrolojisi.

DARTAY M., DUMAN E., ATEŞŞAHİN T. 2010. “Keban Baraj Gölü Pertek Bölgesi Uzatma Ağları Balıkçılığı ve Av Verimi”.

DARTAY M., DUMAN E., DUMAN M., ATEŞŞAHİN T. 2009. “Keban Baraj Gölü Pertek Bölgesi Balıkçıların Sosyo-Ekonomik Analizi”.

Çalışma alanımızla ilgili yapılmış çalışmalardan biri de hazırlanmış olan *araştırma raporudur*.

SERT,A.N., (2001), “Pertek (Tunceli) İlave+Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu”

TUNA, E., (1979), Elazığ-Palu-Pertek bölgesinin jeolojisi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Rapor no: 1362

Çalışma alanımızla ilgili yapılan *yayınlanmamış lisans tezleri*;

DAL, H., (1995), “Pertek (Tunceli) ve Yakın Çevresinin Fiziki Coğrafyası”.

GÜL, R., (1997), “Pertek’in Kuruluşu Gelişme ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri”.

DOĞAN, T., (2007), “Pertek İlçesi’nin Nüfus Özellikleri.

İKİNCİ BÖLÜM

2. PERTEK İLÇE MERKEZİ'NİN FİZİKİ COĞRAFYASI

İnsan içerisinde yaşadığı ve karşılıklı etkileşim halinde bulunduğu ortam doğal ortamdır. İnsan doğal ortam içerisinde kendi amaçlarına uygun olarak bir takım düzenlemeler yapmakta ve bunun üzerinde beşeri (kültürel) ortamı inşa etmektedir. Doğal ve beşeri ortamın birbiriyle kaynaşması sonucunda ise coğrafi ortam ortaya çıkmaktadır (Özçağlar, 1997, s.9). coğrafya çalışmalarında temeli doğal ortam oluşturduğu için, öncelikle araştırma alanının yer şekillerini, iklimini, bitki örtüsünü, hidrografyasını ve toprak özelliklerini inceleyeceğiz.

2.1. Yer Şekilleri

Araştırma sahası Murat nehrinin kuzeyinde batıdan ve kuzeyden Fırat nehri ile kuşatılan geniş Tunceli bölgesi yer alır. İlk bakışta çok karışık ve arızalı bir saha olarak görülen bu mıntıka, morfoloji bakımından tahlil edildiği takdirde, kuzeydeki Munzur silsilesinden güneydeki Murat vadisine doğru muntazaman alçalan bir aşınım sathının vadilerle yarılmasından ve yer yer bu sath içine gömülmüş Neojen depresyonlarından müteşekkil görünür. Munzurlar üzerinde 2500 metre ve daha yükseklerle kadar çıkan düzlükler, güneye yani Murat'a doğru tedricen alçalarak bu nehir civarında 1100–1200 metreye iner (Erinç, 1953; 112).

Pertek ve yakın çevresi genellikle dağlık, arızalı bir sahaya karşılık gelir. Keban Baraj Gölü kıyısında yer alan birikinti koni ve yelpazesi ile çalışma alanının güney batısında yer alan alüvyal taban arazisi dışında sahada yükselti güneyden kuzeye doğru artar (Harita 4).

Pertek ve çevresinde arazi akarsular tarafından şiddetli bir biçimde parçalanmıştır. Buna bağlı olarak eğim değerleri de oldukça yüksektir. Sahada mevsimlik akarsuların fazla olması sebebiyle “V” profilli vadiler oldukça yaygınlık gösterirken, çalışma sahasının batısında yer alan Singeç çayı vadisinde çay yer yer kanyon vadi oluşturarak Keban Baraj Gölüne dökülür.

Eğim, güneyden kuzeye doğru yükseltinin artmasına paralel olarak artmaktadır. Özellikle sahanın akarsularla parçalanmış kesimlerinde, vadi yamaçlarında, eğim oldukça artmaktadır. Birikinti koni ve yelpazesi, taban arazi ve dağların üst kesimlerindeki düzlük sahalarda eğim azalmaktadır. Sahamızdaki başlıca morfolojik birimler şunlardır:

Dağlık alanlar, Platolar, Taban arazisi (Alüvyal Saha), Singeç çayı vadisi, Birikinti koni ve yelpazesi.

2.1.1. Dağlık Alanlar

İç ve Dış Toroslar arasında yer alan bölgemiz, etrafını kuşatan dağlar ortasında, büyük küçük birçok ovalar, akarsularla parçalanmış düzlükler veya engebeli birtakım arazi şekilleri halinde kendini gösterir. Kuzeyde yer alan ve esas yapısını mermerleşmiş kalkerler teşkil eden Munzur sıra dağları WSW-ENE istikametinde uzanmaktadır. Ortalama yüksekliği 3000 metre olup en yüksek yeri olan ve kuzey doğuda bulunan Akbaba tepesi ile 3449 metreyi bulan bu dağlar, güney-batıya doğru hafif bir şekilde alçalarak devam ederler. Batı bölümünün en yüksek noktasını 3188 metre ile Munzur tepesi teşkil eder (Saribeyoğlu, 1951, 13). Munzur dağları kuzeyde kretase ve kırmızı renkli eosen kalkerlerinden meydana gelmiştir. Bu dağlar Doğu Anadolu sıra dağlarının genel doğrultusuna uygun olarak batı-doğu yönünde uzanırlar. Yalnız bu düzeni ancak kuzeyde yüksek alanlarda koruyabilmişlerdir. Dağlık sahanın diğer alanları akarsular tarafından yarılmış ve parçalanmıştır. Tunceli çevresinde Munzur dağları kuzeyden güneye Keban Baraj Gölü'ne doğru gitgide alçalır ve bölgenin eğimi de bu yöndedir (Saraçoğlu, 1989, 205).

2.1.1.1. Süpürgeç Dağı

Ovacık güneyinde asıl Munzurlara paralel olarak küçük Munzur dağları uzanır. Bu kabarığa aşağı Munzurlar da denir. Temelini I. zaman kalkerleri ve kretase flişi oluşturan ve doğuya doğru geniş ölçüde volkanik kayalar bulunduran karmaşık yapılu bir kütledir. Araştırma sahamızda Süpürgeç dağı bunların en belirginleridir (Saraçoğlu, 1989, 214).

Çalışma alanımızın hemen kuzeyinde dağlık bölge olarak adlandırdığımız yükseltisi 1844 metreyi bulan özellikle mevsimlik akarsular tarafından yarılmış derin vadilerin bulunduğu Süpürgeç Dağlık alanı bulunur.

Pertek'in kuzey doğusunda yer alan Süpürgeç Dağı GD-KB doğrultusunda uzanır. Paleozoik yaşlı mermerlerden oluşan kütle Alp Orojenik kuşağına dahil olup, güney etekleri oldukça sarp ve akarsular tarafından parçalanmıştır. Kütlenin kuzeydoğuya doğru eğimi azalmaktadır. Güney eteklerinin oldukça sarp olmasının temel sebebi bölgede bulunan kuzey batı güney doğu yönlü düşey atımlı bir fayın varlığıdır. Çalışma alanımızın hemen güneyinde bulunan bu fay Süpürgeç Dağı'nın

güney kesimini adeta bir testere gibi kesmiş ve bu kesimin dik bir şekilde uzanmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu fay birazdan bahsedeceğimiz yüksek platoların var olduğu alanlara da karşılık gelmektedir. Yükseltisi 1844 metreyi bulan Süpürgeç dağı'nın hızlı ve yoğun bir aşınmaya maruz kaldığı üst kesiminde geniş düzlükler yer alır (Harita 4). Süpürgeç Dağı üzerinde bulunan en yüksek tepelik alanlar ise şunlardır: (Kayak Ziyaret Tepe 1819, Karlık Tepe 1800, Sivri Tepe 1627, Mercimek Tepe 1561).

2.1.2 Platolar

Çalışma alanımızda bu özelliği gösteren sahaları iki gruba ayırmak mümkündür.

- 1- Yüksek platolar
- 2- Alçak platolar

2.1.2.1 Yüksek platolar

Platolar deniz seviyesinin herhangi bir yükseklikte vadilerin derin bir şekilde kazılmış olduğu, nispeten düz yerlerdir. Plato yüzeyi ile akarsuyun en alçak noktası olan talveg arasında oldukça fazla yükselti farkı olduğundan rölyef oldukça belirgindir. Platolar civar araziye nazaran yüksek olan yerlerdir. Bunların kenarları ya aşınımın yahut tektonik hareketlerin eseridir (Akkuş, 1992, s., 11-12).

Çalışma alanındaki yüksek platoların oluşumunda tektonik hareketlerin etkisinin yanı sıra elbette aşınımın da etkisi olmuştur. Tek başına bir etkeni bu oluşumun temel sebebi olarak görmemiz yanlış olabilir. Çünkü yüksek platoların hemen güneyinde bulunan yerleşme alanının üzerine kurulmuş olduğu alüvyal saha burada birikim olduğunun göstergesidir. Bu birikim ise yerleşmenin hemen kuzeyinde bulunan yüksek plato ve dağlık sahadaki aşınmanın neticesidir.

Çalışma alanımızdaki Yüksek platolar alçak platolardan yaklaşık 100m'lik bir basamakla ayrılırlar. Sahada alçak platolar kadar yaygınlık göstermezler. Ortalama yükseltileri 1200–1300 m arasındadır. Yüksek platolar Süpürgeç Dağı'nın güney yamaçlarında kuzeydoğu güneybatı yönünde sıralanmışlardır. Bununla birlikte çalışma alanımızın güney doğusunda daha geniş alan kaplamaktadır. Yüksek platolar Süpürgeç Dağından gelen mevsimlik akarsular tarafından derince yarılmışlardır. Muhtemelen söz konusu platoların güney yamaçları, fay dikliğine karşılık gelmektedir (Harita 4).

2.1.2.2 Alçak Platolar

Alçak platolar depresyon sahalarında, kenara doğru ovaların devamı olabilirler. Etrafı yüksek dağlarla çevrili Anadolu ovalarının çoğunda bu durum görülür. Bazen ovalardan platolara geçi doğrudan olmayıp, arada tepelerden müteşekkil bir geçiş sahası vardır (Akkuş, 1992, s., 12).

Taban arazisinden 40–50 m’lik bir basamakla çıkılan bu aşınım yüzeyleri çalışma sahasında oldukça geniş bir alan kaplar. Özellikle çalışma alanımızın kuzey batısında ve Hodinik Dağı çevresinde yaygınlık gösterirler. Platoların yükseltileri 950–1160 m arasındadır. Hodinik Dağı ve Süpürgeç dağı’nın güney batı uzantısı arasındaki Kaledibi Bent Deresi tarafından yarılan bu alçak plato düzlükleri derenin her iki yakasında da rahatlıkla izlenmektedir (Harita 4).

2.1.3 Taban Arazisi (Alüvyal Saha)

Çalışma sahamızın güneyinde, Keban Baraj Gölünü kuzeyden bir şerit halinde çevreler. Pek fazla geniş olmayan bu şeridin yükseltisi 900–950 m’yi bulan bu arazi NW-SE yönünde uzanır. Bu arazi çalışma alanımızda tarımın yaygın olarak yapıldığı araziye de denk gelmektedir. Özellikle yerleşme kısmında da bahsettiğimiz gibi bu alanlar yerleşmeye açılmaması gereken verimli arazilerdir.

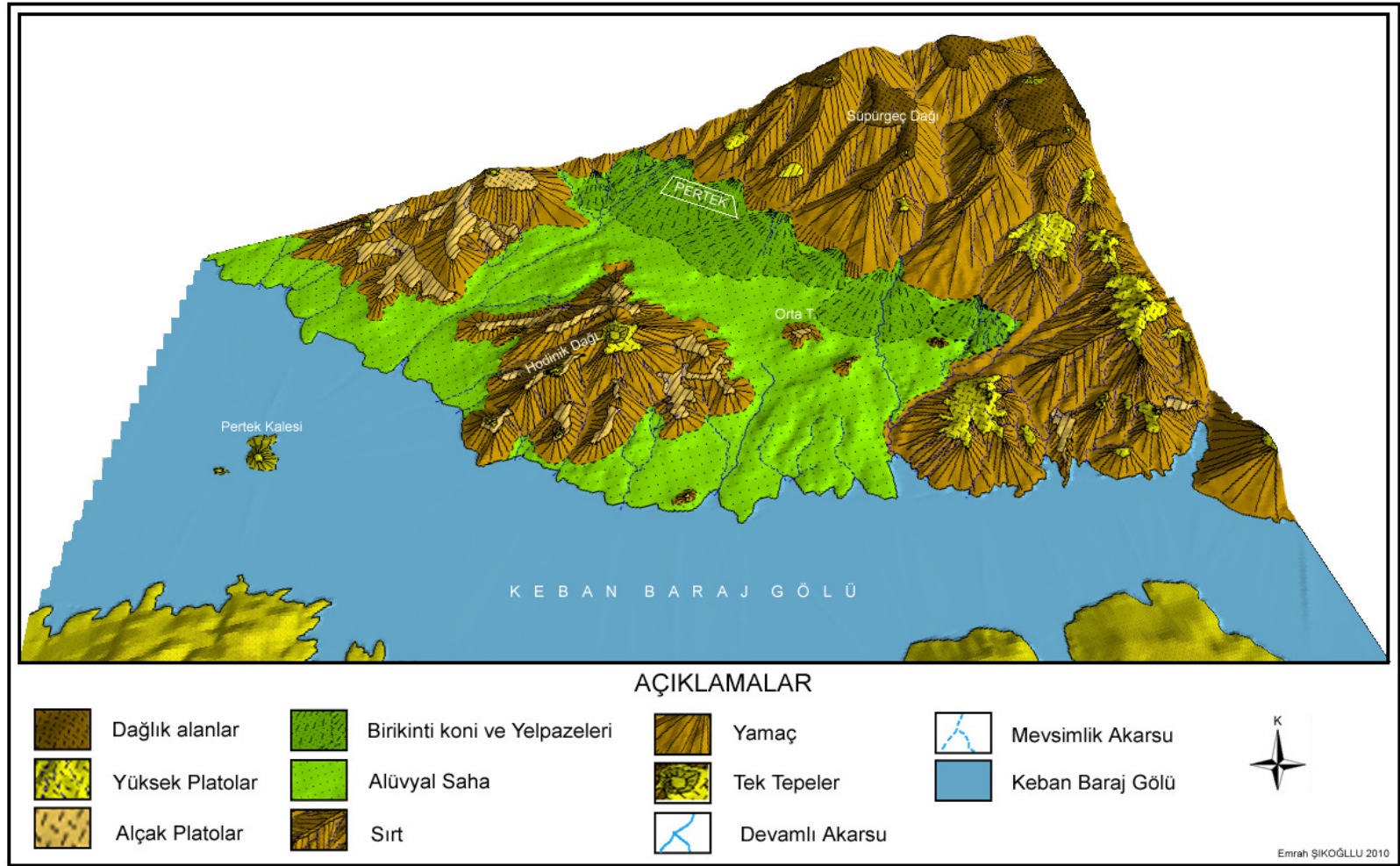
Taban arazisi güneye doru eğimlidir. Bu eğimin temel sebebi kuzeydeki birikinti yelpazeleri ile güneydeki murat vadisi arasındaki yükselti farkıdır. Hodinik Dağı taban arazisi içerisinde belirgin bir yükselti olarak ortaya çıkmaktadır. Hodinik Dağı aynı zamanda batıdaki Bent deresi ile doğudaki Büyük derenin oluşturduğu düzlükleri birbirinden ayırır (Harita 4).

2.1.4 Birikinti Koni ve Yelpazesi

Kuvvetli eğime sahip bir akarsu, etek kısmında yer alan ova gibi az eğimli bir sahaya geçerken, eğim azalması ve bunun sonucu güç azalmasına bağlı olarak taşımış olduğu yükün büyük bir kısmını terk eder. Terk edilen bu unsurlar yatağı hızla tıkağından, akarsu bu kısımda sık sık yatak değiştirir. Böylece unsurlar eğim kırıklığının mevcut olduğu noktadan etrafa ve ileriye doğru yayılır ve üst üste yığılarak enine profilleri dışbükey, boyuna profilleri ise içbükey olan kabartıları meydana getirirler. Bu alüvyal kabartıların bir kısmında eğim 10-25° arasındadır. Bunlar bir yarım koniye benzerler ve bu nedenle *birikinti konisi* ismini alır. Bir kısmında ise eğim azdır: 1–10 ° arasında değişir. Birikinti konilerine oranla daha basık olan bu şekillere de

birikinti yelpazesi denir. Gerek birikinti konilerinde gerekse birikinti yelpazelerinde iri unsurlar kaynak tarafında yer alır. Çevreye doğru unsurların boyutu küçülür (Hoşgören, 1993, s. 150–151).

Pertek'te de yukarıdaki durumun benzerini görmekteyiz. Çalışma alanımızdaki birikinti koni ve yelpazeleri Kuzeyindeki Süpürgeç Dağı'nın Güney eteklerinde doğu batı yönünde sıralanmaktadır. Pertek İlçe Merkezi'nin de üzerinde yer aldığı bu koni ve yelpazeler taban arazisi ile Süpürgeç Dağı arasında KB-GD doğrultulu olarak uzanan düşey atımlı faya bağlı olarak meydana gelmiştir. Üst kesimlerde yükselti 1100 m'leri bulurken güneye doğru bu değer 900 m'ye kadar düşmektedir. Biriken malzemenin kalınlığı 40–50 m'yi bulmaktadır. Unsurlar blok, çakıl, kum, silt ve kil boyutundadır. Söz konusu koni ve yelpazelerin derince yarılmamış olmaları bunların genç olduklarını gösterir.

Harita 4: Pertek ve Yakın Çevresinin Morfografya Haritası

2.2 Yapısal Özellikler

2.2.1 Keban Metamorfitleeri

Keban metamorfitleeri mermer, kalkışit ve rekristalize kireçtaşları ile temsil olunur. Birimi oluşturan mermer ve rekristalize kireçtaşlarının sınırları belirgin değildir. Mermerler beyaz, grimsi beyaz renklerde olup, iri kristalli ve pürüzlü yüzey ve kırılma yüzeyleri ile karakteristiktirler. Kipman, Keban yöresinde metamorfitleerin içerisinde bulunduğu fosillerden faydalanarak birime Permien yaşını vermiştir (Kipman, 1981, s.75-81).

Çalışma alanında herhangi bir yüzeyleme vermeyen bu birim çalışma alanının kuzey batısında oldukça geniş yayılıma sahiptir (Harita 5). Keban metamorfitleeri, Pertek ilçesinin kuzeyinde; Süpürgeç Dağı, Kızıl Tepe, Karataş Tepe ve Meyvan Sırtı'nın kuzey kesiminde geniş alanlarda mostralara vermektedir. Birim, Elazığ Magmatitleri ile Pertek'in kuzeybatısında ve doğusunda tektonik, güney ve batısında ise intrüzif dokunağa sahiptir (Aksoy, 1994, s.1–18). Pertek'in hemen kuzeyinde ve Mercimek Dağı civarında Kırkgeçit formasyonu ile örtülmüştür (Harita 5).

2.2.2 Elazığ Magmatitleri

Elazığ civarında alkali granit, granit, granodiyorit, diyorit, monzodiyorit ve bunların porfirleri ile dasit, bazalt ve andezitlerden oluşmaktadır. Birim, çalışma alanında granit ve diyoritik kayalar ile temsil edilmektedir (Harita 5). Elazığ magmatitleri genel olarak, Doğu Toros Orojenik Kuşağı üzerinde; doğuda Hakkâri'den, batıda Kahramanmaraş'a kadar uzanan geniş bir sahada yayılım göstermektedir. Birimin Elazığ'ın kuzeyinde yer alan Pertek ilçesinin güneydoğusunda Işıklıdağı, Babadağı ve Karadağ ile bunların çevresinde geniş yüzeylemeler vermektedir. Pertek'in güneydoğusunda ve kuzeybatısında Keban metamorfitleeri ile tektonik ilişkilidir. Üst sınırı Kırkgeçit formasyonu bazen de Karabakır formasyonu tarafından aşılal uyumsuzlukla örtülmektedir. Çalışma alanında Elazığ magmatitleri granitik ve diyoritik kayalar ayrılarak haritalanmıştır. Diyoritik kayalar, çok iri kristalli plajiyoklas ve hornblend ile çok az oranda kuvarstan meydana gelmiştir. Genellikle taneli doku gösteren bu kayalar, yüzeyel alterasyondan aşırı derecede etkilenecek şekilde agregalaşmış, yer yer killeşmiştir. Bu alterasyon derinlere doğru oldukça etkili olmuştur. Alterasyonun etkisi ile arazide koyu gri rengi ile diğer birimlerden kolaylıkla ayrılmaktadır. Granitik kayalar ise arazide diyoritlere göre daha açık renkte (kırmızımsı-

kahverengimsi) olup, çalışma alanı doğusunda yer almaktadır. Bu kayalar alkali feldispat, kuvars ve plajiyoklas ile çok az oranda da biyotit ve hornblend içermektedir (Aksakal, Şaşmaz, Akgül, 2003, s. 65-66).

Baskil çevresindeki Elazığ Magmatitleri'ne ait derinlik kayalarına K/Ar yöntemiyle Koniasiyen-Santoniyen, yarı derinlik ve yüzey kayalarına ise Kampaniyen yaşını vermiştir (Yazgan, 1984, s.199–208).

2.2.3 Kırkgeçit Formasyonu

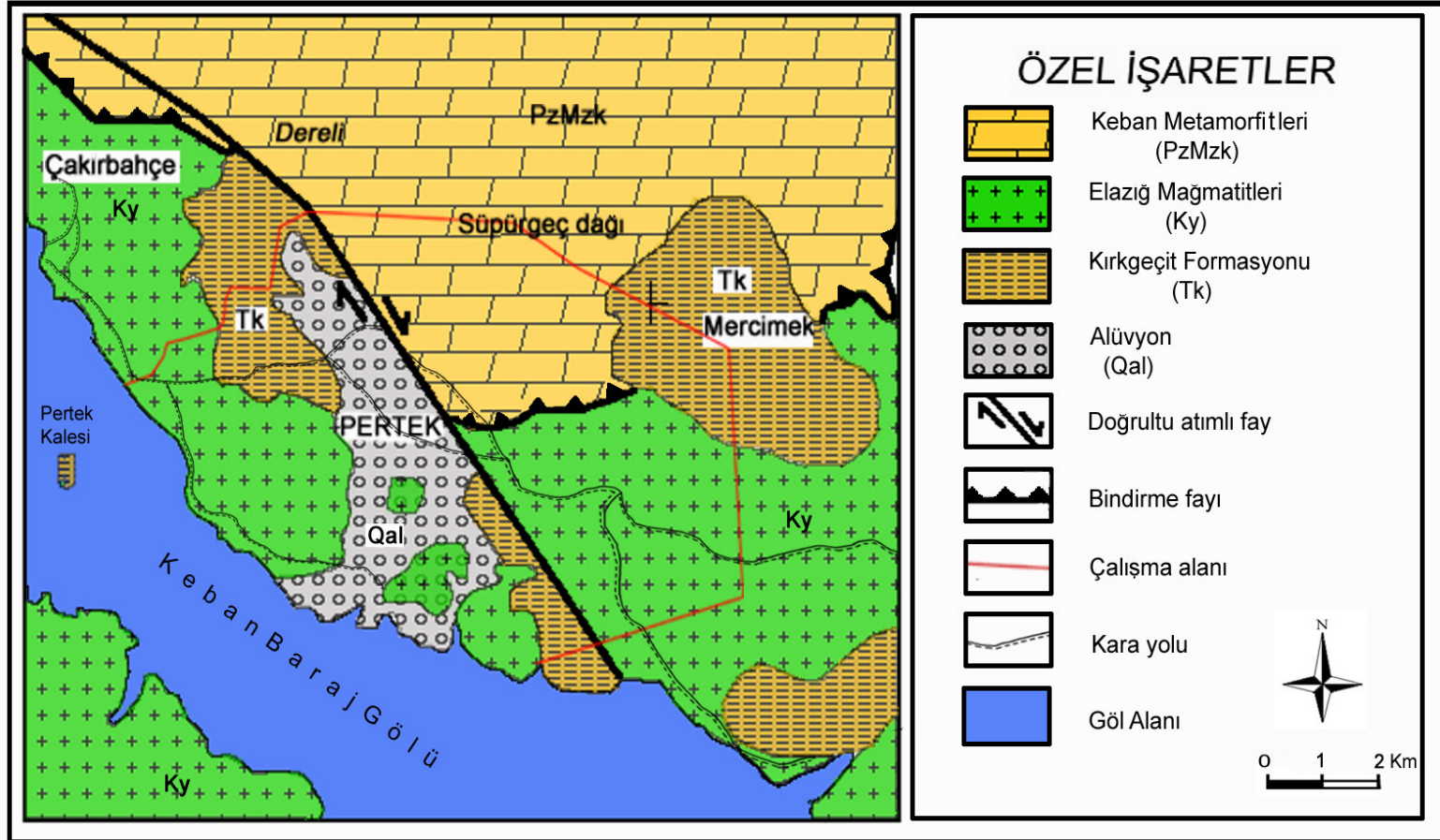
Formasyon, Pertek ilçesinin doğu, batı ve güneydoğusunda Mercimek, Babadağ ve Biliçdağ'ın çevresinde yüzeylemeler vermektedir (Harita 5). Çalışma alanında ise Kolonkaya batısında ve Kurçık Tepe çevresinde yayılım göstermektedir. Elazığ Magmatitleri üzerine aşıl uyumsuzlukla gelen Kırkgeçit Formasyonu ince bir çakıl taşı seviyesi ile başlamakta; üstte doğru kumtaşı, kil taşı ve kireçtaşları ile devam etmektedir. Avşar, bulduğu fosillere dayanarak birimin yaşını Orta-Geç Eosen olarak belirlemiştir (Avşar, 1983, s.84).

2.3 Yapısal Jeoloji

İnceleme alanı, Alpin Orojenik kuşağına dahil edilen Doğu Toridler tektonik birliği içinde yer alır (Ketin, 1966,s. 20–34). Bu kuşak, Türkiye'nin tektonik açıdan iki önemli unsuru olan Güneydoğu Anadolu bindirme kuşağı ve Doğu Anadolu Fay zonunu içinde bulundurmaktadır. Bölgede Geç Kretase' den günümüze değin etkin olan tektonik olaylar, gerek bölgedeki yapısal unsurların gerekse Türkiye'nin jeotektonik yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Tatar, Elazığ çevresini merkez kabul eden ve 80 ile 100 km çapındaki, yaklaşık 20.000 km²'lik bölgenin genelleştirilmiş tektonik haritasını, bu bölge hakkında yapılmış jeolojik yayınlardan, kendi kişisel arazi gözlemlerinden ve özellikle bölgenin LANDSAT uydu fotoğraflarından faydalanarak hazırlamıştır. Yazar, gül diyagramları vasıtasıyla kırıklar üzerinde yaptığı istatistiksel değerlendirmelerde bölgenin Alpin Orojenezi devrinde kuzey- kuzeydoğu yönlü sıkışma gerilmesi etkisi altında kaldığını destekleyen sonuçlar vermiştir (Tatar, 1987, s.,295-308).

Çalışma sahasında, tabakalanma yapısını sedimanter kökenli tek birim olan Kırkgeçit formasyonu sunar (Harita 5). Tabakalanmanın en iyi görüldüğü alanlar; Mercimek Tepe civarlarıdır ve tabakaların doğrultuları genellikle KB-GD, eğimleri ise 15-25o arasında kuzeydoğuya doğrudur. Tektonik hareketler bölgede oldukça etkili

olmuş, bunun sonucunda büyük ve küçük boyutlu pek çok kırıklı yapı meydana gelmiştir. Çalışma sahası çevresindeki en önemli fay, Pertek Bindirme Fayı'dır. Bu fay, Pertek ilçe merkezinden geçen; kabaca doğu-batı doğrultulu olup kuzeye eğimlidir. Fay boyunca Keban metamorfikleri Elazığ magmatikleri üzerine kuzeyden güneye doğru bindirmiştir (Aksoy, 1994, s.1–18). Fay, Pertek'in 10 km kadar doğusunda Kırkgeçit formasyonu ile örtülmüştür. Bu durum, fayın Orta Eosen'den genç olduğunu göstermektedir. Çalışma sahasında yapılan hava fotoğrafları incelemeleri ve arazi çalışmaları sonuçları, yörede fayların genellikle KD-GB doğrultulu, eğimlerinin ise genellikle düşey veya düşeye yakın olduğu saptanmıştır. Cevher içeren faylanmalar, genellikle Geç Kretase-Paleosen yaşlıdır ve Elazığ magmatiklerini örten Kırkgeçit formasyonu bu faylanmalardan etkilenmemiştir (Aksakal, Şaşmaz, Akgül, 2003, s.67–68).

Harita 5: Pertek ve Çevresinin Jeoloji Haritası

2.4 İklim

İklim, yeryüzünde insanların ve bütün canlıların yaşayışını doğrudan doğruya etkileyen çok önemli bir tabiat olayıdır. İklim yeryüzünün hemen her bölgesinde, her mevsimde farklılık gösterir. Sıcaklık, basınç ve nemlilik değişimlere uğrar. Bu değişimler türlü sebeplere dayanır. Enlemler, yeryüzü şekilleri, denize olan uzaklık gibi. Bu sebepten yeryüzünün her yerinin özel bir iklimi, bir sıcaklık rejimi, rüzgârları ve yağışları vardır (İzbırak, R. 1991).

Türkiye'nin en yüksek dağlık bölgesi olan Doğu Anadolu bölgesinde “yükseltiler batıdan doğuya doğru artan, birbirine paralel dağlar ile, bunlar arasında sıkışmış ve birbirinden belirgin eşiklerle ayrılmış ovalar” şeklinde karakterize edilebilecek morfolojik özellikler, coğrafi konum ve deniz seviyesine göre yükseltinin yer yer büyük değişiklikler göstermesine bağlı olarak, birbirinden farklı iklim tiplerine rastlanmaktadır. Başka bir ifadeyle esas itibarıyla bölgenin yer şekli özellikleri, iklimin batıdan doğuya doğru, daha karasal bir karakter kazanmasını sağlayan, biri diğerinden oldukça farklı yöresel, lokal ve mikro klima alanları doğmuştur. Sonuçta bölgede bir birinden değişik çeşitli iklim tipleri ortaya çıkmıştır (Darkot, 1943).

Araştırma sahası içinde yer aldığı Doğu Anadolu bölgesinin bilinen sert, karasal ikliminden bazı farklılıklar gösterir. Bunun şüphesiz en büyük sebebi yükseltidir. Ayrıca Pertek İlçe Merkezi'nin Keban Baraj Gölü'nün hemen kıyısında bulunması da bu farklılıkların görülmesinde ikinci temel sebebi oluşturmuştur.

Araştırma sahasının bağlı olduğu Tunceli ili'nin kışı oldukça soğuk, yazı sıcak olup, ilde soğuk karasal iklim tipi hüküm sürmektedir. Merkez ilçede bugüne kadar yapılan rasat kayıtlarına göre; kış mevsimi ortalama sıcaklığı $-1,1^{\circ}\text{C}$, yaz mevsimi ortalama sıcaklığı $25,4^{\circ}\text{C}$ ' dir. Yılda ortalama 88 gün donlu geçer. Yılın en az 7 ayında ortalama sıcaklık 10°C ' den fazladır. Yıllık toplam yağış miktarı 992.1 mm olup, yağışların %70' i Ekim-Mart periyodundadır. Yılda ortalama 93 gün yağışlı, 54 gün karlı geçer. Hakim rüzgar yönü kuzeybatıdır (Kük, 1993). Bu bilgiler ışığında, Pertek İlçe Merkezi'nin bağlı bulunduğu ile göre daha ılıman bir iklime sahip olduğunu söyleye biliriz. Bu durumun temel sebebi ise yukarıda da bahsi geçen yükselti ve Keban Baraj Gölü'nün etkisidir.

Araştırma alanımızdaki iklim özelliklerini belirlemek için meteorolojik verilere dayanarak 9 yıllık Meteorolojik kayıtları değerlendirip sonuca ulaşmaya çalıştık.

Çalışma alanımızda Meteoroloji istasyonu 1954 yılında kurulmuş, 1994 yılında kapatılmıştır. Fakat veriler 9 yıllıktır. Verilerin 9 yıllık olmasındaki sebep ise Pertek İlçe Merkezi'nde kayda geçirilmiş verilerin sadece 1984–1994 yılları arasında olmasıdır. Yine 1984–1994 yılları arasındaki verilerde de eksiklikler olup 1985 ve 1986 yılları verileri de arşivlerde bulunmamaktadır.

2.4.1 Sıcaklık

Coğrafi koşulları ve yaşam etkinliklerini en yakından kontrol eden iklim ögesi atmosferin sıcaklığıdır. Yeryüzünün tek enerji kaynağı olan güneş atmosfer sıcaklığının da kaynağıdır (Erol, 1999, s.27).

Araştırma sahasında yükselti sıcaklık üzerinde birinci derecede etkilidir. Munzur dağları gibi yüksek dağların varlığı yazların kısa kışların uzun geçmesine neden olmaktadır. Bununla beraber, Munzurlar kuzeyden gelen soğuk rüzgarlara engel olduklarından buralarda kışlar Doğu Anadolu bölgesinin kuzey doğusuna nazaran fazla şiddetli geçmemektedir.

Pertek İlçe Merkezi'nde 1984–1994 verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 13.3 °C, ocak ayı ortalaması – 1.25 °C ile en soğuk ay, Temmuz ayı 26.9 °C ile en sıcak aydır. Yaz aylarında (Haziran, Temmuz, Ağustos) sıcaklık sürekli 20 °C' nin üstündedir (Tablo 2).

Tablo 2: Pertek İlçe Merkezi'nin Aylık Ortalama Sıcaklık Değerleri (1984-1994)

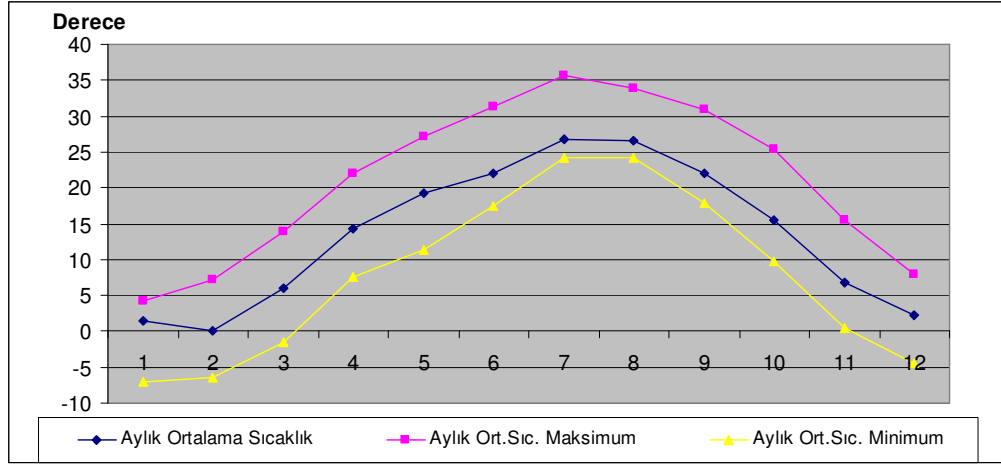
YIL / AY	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1984	-	-	-	-	-	22.3	27.1	23.6	24.3	16	8.8	-0.4
1987	0.4	2.9	2.2	10.1	18.4	22.7	27.6	26.1	21.8	14.1	7.2	2.2
1988	-0.8	1.6	4	10.9	17	20.9	26	26.5	21.8	14.5	3.6	3.5
1989	-1.8	1.7	9.1	17.4	19.1	23.5	27.7	28.2	22.2	14.7	7.8	0.8
1990	-3.9	0.6	7.6	11.2	17.1	22.3	28.6	26.1	22.4	15.9	9.4	4.8
1991	0	-1.1	6.6	13	15.7	22.9	27.8	27.9	22.6	16.3	8.2	1.3
1992	-5	-4.6	1.8	11.5	15	20.4	24.7	26.5	21.2	16.7	6.2	-1.7
1993	-2.2	-1.5	5.1	11.4	14.6	21.4	26.5	26.4	23.3	17.3	5.1	4.7
1994	3.3	1.7	7.3	14.7	18.1	22	26.2	25.3	-	-	-	-

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

Sıcaklığın yıllık seyrine genel olarak göz atacak olursak; Ocak ayından Mart ayına kadar sıcaklık yavaş yavaş yükselirken, Mart ayından sonra sıcaklık hızlı bir artış gösterir. Nisan ayından sonra sıcaklıklar Temmuz ayına kadar artar. Ağustos ayında

sıcaklıklar tekrar düşüşe geçer, Eylül ayından sonra ise sıcaklıklar hızlı bir şekilde düşer ve bu düşüş Ocak ayına kadar devam eder (Şekil 2).

Yaz mevsiminde ortalama sıcaklık 25 °C, kışın 0.2 °C, sonbaharda 15 °C, ilk baharda 11.6 °C dir.

Şekil 2: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Sıcaklığın Yıllık Seyri

1984–1994 yılları arasındaki veriler göz önüne alındığında, aylık ortalama maksimum sıcaklık 33,8 °C ile 1990 yılı Temmuz ayında ölçülmüştür. Aylık ortalama minimum sıcaklık ise 1990 yılı Ocak ayında -9,4 °C olarak ölçülmüştür. Yani 1990 yılında yıl içerisinde 7 aylık bir sürede sıcaklık ortalamalarında 43,2 °C'lik büyük bir artış meydana gelmiştir.

Aylık minimum ve maksimum sıcaklıklarda ise 1994 yılının Temmuz ayında sıcaklık maksimum 41,2 °C, 1992 yılının şubat ayında sıcaklık minimum -17,6 °C olarak ölçülmüştür (Tablo 3-4).

Tablo 3: Pertek İlçe Merkezindeki Sıcaklıkların Maksimum Değeri (1984–1994)

YIL / AY	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1984	-	-	-	-	-	35.2	40.2	33.5	34	31	17.8	7.4
1987	10.8	13	15	27	31	35.7	38.8	40.2	33.6	31.2	17.8	13.4
1988	5.2	8.4	15.8	22.6	31	32.6	36	36.8	31.8	28	16	13.8
1989	6.8	15.6	21	29.8	31	36.4	38.4	37.4	35.6	26.8	21	7.4
1990	8.6	9.2	20.4	26	34	36.2	40.6	35.8	33.2	30	24.4	16
1991	10.5	11.6	23.4	27.2	28.4	36.4	38.4	40	35	30	17	10
1992	3.2	5.2	15	22.6	28.5	31	36.2	37.5	37	30	22.5	8
1993	8.8	11.4	21.6	23.5	28	35	40.6	38	35.8	28.8	21.7	13
1994	11.6	10.4	21	28	34.6	34	41.2	39	-	-	-	-

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

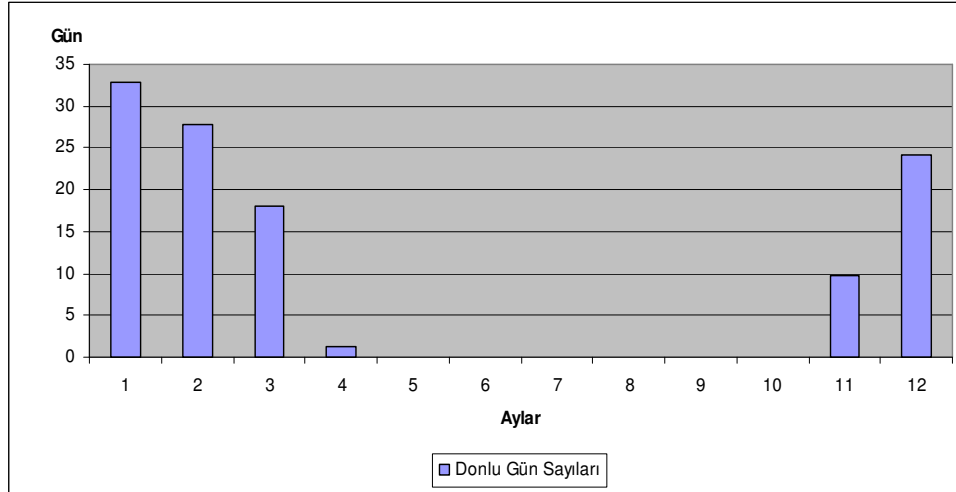
Tablo 4: Pertek İlçe Merkezindeki Sıcaklıkların Ortalama Minimum Değeri (1984–1994)

YIL / AY	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1984	-	-	-	-	-	10	17	14	14.5	1	-2.1	-7
1987	-9.2	-5	-8	-3	7	10.2	12	11.4	7.8	2	-1.2	-10.6
1988	-7	-7	-9.4	-0.2	4.2	10.6	13.6	12	9.8	4.2	-6.6	-10
1989	-12.2	-9.2	-2.2	4.8	6.4	10.2	16	18	8.6	6	-5.6	-6.6
1990	-14.8	-9.8	-8	-2.8	0.2	8.8	13.4	13	10.8	3.4	-2.2	-5.8
1991	-12.6	-15.4	-7	1.6	4	9	14	13.4	9	5.4	0.6	-7.8
1992	-14	-17.6	-11.8	-1	3.4	8.7	8.2	13	3.8	3.8	-8.4	-14.8
1993	-16.8	-16.6	-6.8	-2.4	4	8.6	10.3	14.6	7.4	1.6	-6.8	-4
1994	-5.4	-9.2	-6.5	3.3	4.4	7.2	13.5	13	-	-	-	-

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

2.4.1.1 Donlu günler

1984–1994 yılları arasındaki dönemin ortalamalarına göre inceleme alanında yılda 88,6 gün don olayına rastlanmaktadır. Çalışma alanımızda yılın 6 ayında don olayına rastlamaktayız. Don olayı Kasım ayında başlayıp Ocak ayına kadar sürekli bir artış gösterip, Ocak ayından sonra ise az da olsa düşüşler gözlenmektedir. Mart ayından Nisan ayına geçişte don olaylarında büyük bir düşüş yaşanır (Şekil 3).

Şekil 3: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Donlu Günlerin Ortalaması

1984–1994 yılları arasındaki dönemin, İlkbahar ve sonbahar aylarındaki donlu gün sayısı 205, kış aylarındaki donlu gün sayısı ise 593 gündür. İklim verilerini kesintisiz elde ettiğimiz 1987–1993 yılları arasını göz önüne aldığımızda 88 günlük don olayıyla 1990 yılı don olayının en az olduğu yıl, 127 günlük don olayıyla 1992 yılı don olayının en fazla olduğu yıl olarak öne çıkmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Donlu Gün Sayısı (1984-1994)

YIL / AY	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam
1984	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	27	28
1987	23	17	23	2	-	-	-	-	-	-	8	16	89
1988	31	24	15	1	-	-	-	-	-	-	18	12	101
1989	31	26	4	-	-	-	-	-	-	-	6	27	94
1990	31	23	10	1	-	-	-	-	-	-	6	17	88
1991	30	24	15	-	-	-	-	-	-	-	-	23	92
1992	31	28	23	1	-	-	-	-	-	-	14	30	127
1993	30	26	23	4	-	-	-	-	-	-	16	17	116
1994	23	26	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	63
Toplam	230	194	127	9	0	0	0	0	0	0	69	169	798

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

2.4.1.2 Basınç ve Rüzgârlar

Çalışma alanımızda kurulmuş olan meteoroloji istasyonunda mikro klima ölçümleri yapılmadığı için basınçla ilgili herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Rüzgarlar: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü'nün 9 yıllık verilerinden faydalanılarak 8 yönde esen rüzgarın esiş frekans ortalamaları hesaplanarak bir tablo oluşturulmuştur (Tablo 6).

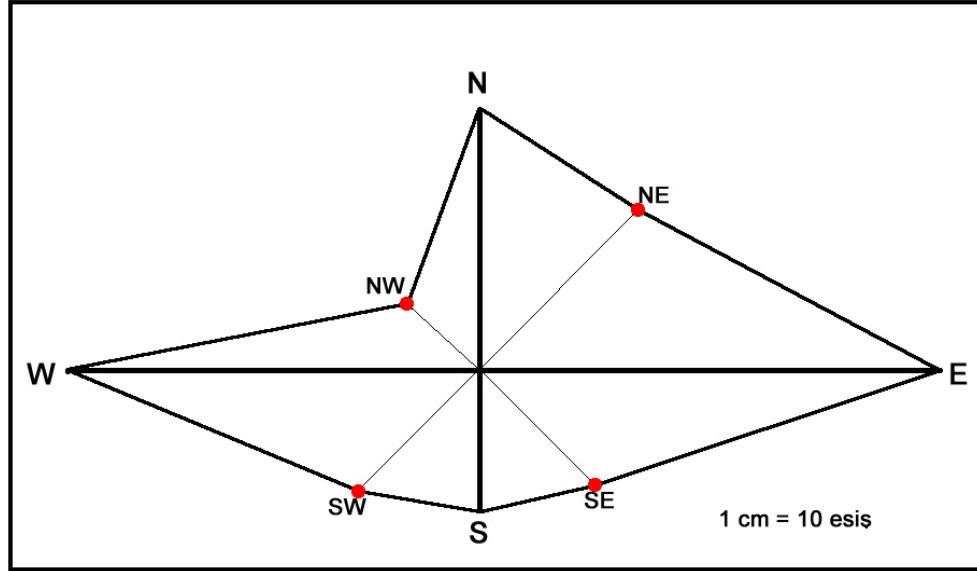
Yıllık ortalama göz önüne alındığında rüzgârların en çok doğu-batı (E-W) yönünde estiği görülmektedir (Şekil 4). Bu duruma Pertek'in jeomorfolojik özellikleri sebep olmaktadır. Çünkü Pertek İlçe Merkezi'nin hemen kuzeyindeki yüksek dağlık kütle ve güneyinde bulunan yükselti, şehrin gelişiminin de bu yönde olmasına sebep olmuştur. Ayrıca ilçe Merkezi'nin hemen güneyindeki doğu-batı (E-W) yönlü uzanan baraj gölü de rüzgarların bu yönden kuvvetli esmesine olanak sağlamaktadır.

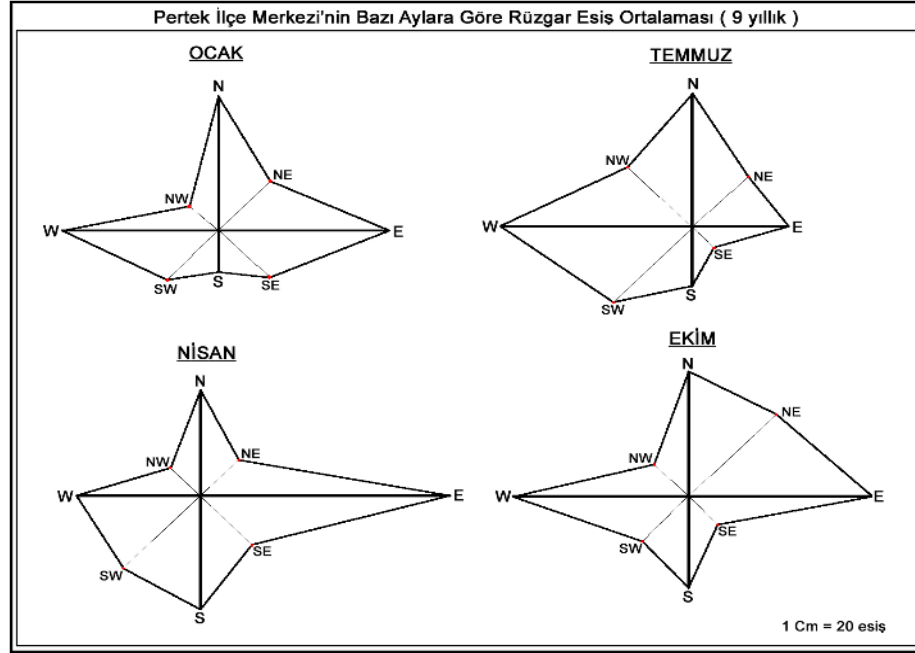
Ocak ayında yine doğu-batı yönünden esen rüzgârların yanı sıra kuzeyden de rüzgarın etkili olduğunu görüyoruz. Bu durum kuzeydeki yüksek dağlık alanından ovaya doğru bir rüzgar akışı olduğunu göstermektedir. Nisan ayında rüzgar en çok doğu (E) yönünden eserken Temmuz ayında en çok Batı (W) ve güney batı (SW) yönlü rüzgarlar hakim olmaktadır. Ekim ayında da doğu-batı (E-W) yönlü rüzgar hakim olsa da kuzey (N) ve kuzey doğu (NE) yönünden esen rüzgarlar da görülmektedir (Şekil 5).

Tablo 6: Pertek İlçe Merkezindeki Rüzgârların Esiş Yönleri ve Sayılarının Ortalaması (1984-1994)

Yön-Ay	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam	Ortalama
N	83	53	63	64	87,1	86,2	82,6	79,1	92	77,7	51	95	501	41.8
S	25,1	40	33	71	40,9	33,8	36,6	24	38	56	36,6	21,3	262	21.8
W	90	73	97	71	80,9	112	111,1	117,3	120	100	71	53	787	65.6
E	99	119	157	143	114,7	37,3	54,2	67	57,1	104	116	113	918	76.5
SW	41,1	36	48	63	76,4	69,3	64,9	67,6	51	38	45	45	326	27.2
SE	40	43	43	42,3	30	10,3	16	19,4	22,7	24	44	58	298	24.8
NE	42	33	42	30	73,8	77,3	45,3	64	45	71	53	56	436	36.3
NW	23	25,3	26	24	26,3	47	52,4	43,6	35	28	34,3	27,4	183	15.3

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

Pertek İlçe Merkezi'nin Yıllık Rüzgar Esiş Ortalaması (9 Yıllık)**Şekil 4:** Pertek İlçe Merkezi'nin Yıllık Rüzgar Esiş Ortalaması (1984-1994)

Şekil 5: Pertek İlçe Merkezi'nin Bazı Aylara Göre Rüzgar Esiş Ortalaması (1984–1994)

2.4.1.3 Nemlilik

Elazığ Meteoroloji istasyonunun 9 yıllık (1984–1994, 1985–1986 verileri bulunmamaktadır) verileri değerlendirildiğinde;

Dönemsel olarak ele alındığında, ortalama nisbi nemin yıllık gidişi, sıcaklığın seyriyle paralellik göstermektedir. Yani nisbi nem sıcaklıkla ters orantılı olduğu için yaz döneminde nisbi nem en düşük seviyeye, kış döneminde ise en yüksek seviyeye ulaşmıştır (Tablo 7).

Fakat bu durum aylar arasında incelendiği zaman bazı aksi durumlar karşımıza çıkmıştır. Şöyle ki; sıcaklığın en yüksek seyrettiği ay olan Temmuz ayında nisbi nem oranı % 36,6 iken, Ağustos ayında bu oran %35' e düşmektedir. Yine sıcaklığın en düşük olduğu Ocak ayında nisbi nemin en yüksek oranda olması beklenirken (%65,6), en yüksek oranlara Kasım (%70) ve Aralık (%72,3) aylarında rastlanmaktadır. Ayrıca Mart ayı da Ocak ve Şubat aylarından sıcak seyretmesine rağmen nisbi nem oranı bu aylardan daha yüksektir (%67).

Tablo 7: Pertek İlçe Merkezinin Yıllık Nispi Nem Ortalaması (1984-1994)

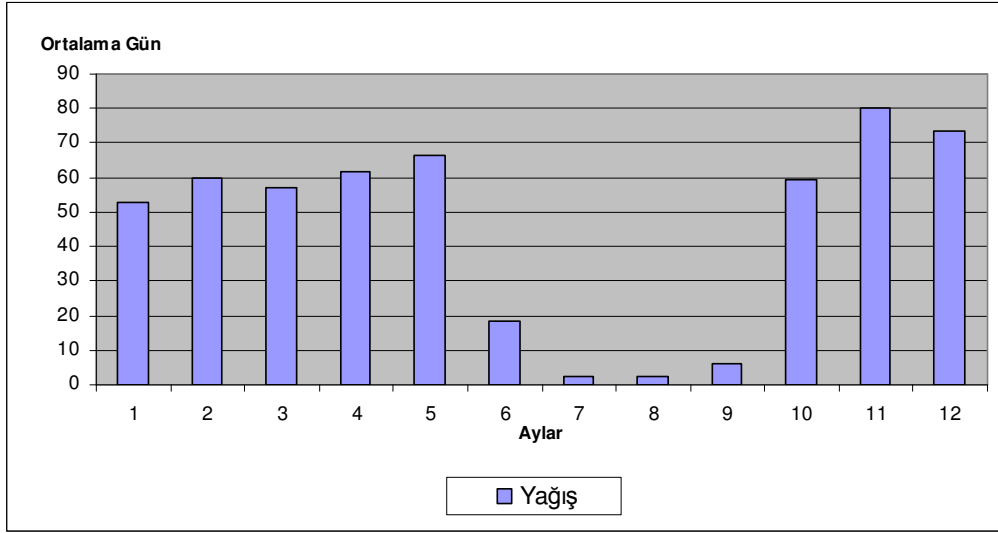
Aylar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Toplam	525.3	519.1	536.2	519	484.2	435.9	330.2	315	304.3	440.5	562.3	578.5
Ortalama (%)	65.6	64.8	67	64.8	60.5	48.4	36.6	35	38	55	70	72.3

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

Yukarıda bahsettiğimiz bu durumu şöyle açıklaya biliriz; çalışma alanımızda Temmuz ayı en sıcak aydır. Bu ayda nisbi nem oranının en düşük oranda olması gerekirken, çalışma alanımızın hemen yanı başında bulunan su kütlesinin bu durumu değiştirdiğini söyleye biliriz. Çünkü sıcaklıkla birlikte buharlaşmanın da arttığını, bu su kütlesinin de çalışma alanımızdaki Temmuz ayı nisbi nem oranının yüksek çıkmasına sebep olduğunu söyleye biliriz. Ayrıca Ocak ayında da nisbi nem oranının en yüksek olması beklenirken, düşük çıkmasını ise özellikle Ocak ve Şubat ayında Sibirya üzerinden gelen Continental Polar havanın Ülke genelinde olduğu gibi çalışma alanımızda da etkisini göstermesi ve nisbi nemi azaltmasına bağlaya biliriz.

2.4.1.4 Yağış

Araştırma sahasında sıcaklıkta olduğu gibi yağış miktarı üzerinde de yükseltinin rolü büyüktür. Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü'nden elde ettiğimiz rasat verilerine göre, çalışma alanımızdaki yıllık ortalama yağış 485,3 mm.' dir. Yağışın aylara dağılışı düzensizdir. En fazla yağış 79,9 mm. ortalamasıyla kasım ayıdır. En kurak ay ise ortalama 2,2 mm. yağışın olduğu Ağustos ayıdır. Yağışlar ağustos ayından sonra artmaya başlar ve Eylül ayından sonra hızlı bir yükselişe geçer. Kasım ayında en yüksek değere ulaşan yağışlar, yeniden düşüşe geçer. Bu düşüş ani olmaz ve aylar arasında pek fazla fark yoktur. Ocak ayında ortalama 52,8 mm. ye düşen yağışlar bu aydan sonra yükselerek Mayıs ayına kadar devam eder. Mayıs ayında ortalama 66,4 mm. olan yağışlar haziranda tekrar hızlı bir düşüşe geçerek 18,2 mm' ye iner. Ve hızlı bir alçalma ile Ağustos ayında en düşük değere ulaşır (Şekil 6).

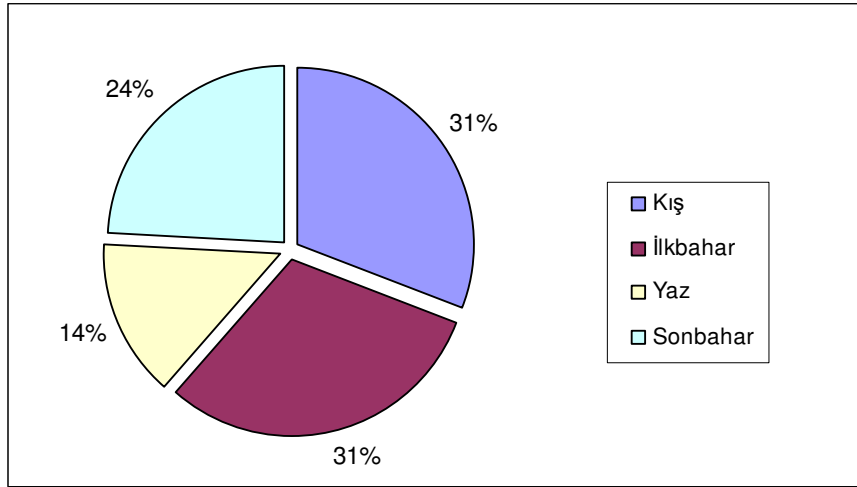
Şekil 6: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Yağışın Aylara Göre Dağılışı

Mevsimler arasında bir değerlendirme yapacak olursak; en yağışlı mevsimler Kış (61,9 mm)ve İlkbahar (61,7 mm) mevsimleridir (Şekil 6). Bu mevsimlerin yağış ortalamaları da nerdeyse birbiriyle eşit düzeydedir. 29 mm. ortalamaıyla en düşük yağış yaz aylarında meydana gelmiştir. Sonbaharda ise ortalama 48,4 mm yağış düşmektedir. Bu mevsimlerin yağış yüzdeleri ise şu şekilde sıralanmaktadır: İlkbahar; % 30,6, Yaz; %14,4, Sonbahar; %24,3, Kış; %30,7' dir.

Tablo 8: Pertek İlçe Merkezinin Yıllara Göre Aylık Toplam Yağış Değerleri (1984-1994)

YIL / AY	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1984	-	-	-	-	65	29.1	0	-	-	10.5	62.2	28.5
1987	99.6	49.8	95.5	44.5	19	1.3	0.8	4.5	4.2	57.8	116.2	171.2
1988	65.4	56.5	95.2	130.7	43.4	23.6	2.3	0.8	7.1	166.8	79.4	64.6
1989	1.9	10	37.3	26.9	18.4	10.7	-	-	7.3	96.8	79.6	52.1
1990	53.2	63	4.5	76.7	21.8	18.1	-	-	1.2	33.4	44.9	51.9
1991	49.9	78.3	94.4	61.5	99.8	9	-	-	7.8	59.9	93.9	61.8
1992	40	60	33.5	23.4	141.7	51.2	-	-	7.8	25.3	64.2	114
1993	52.4	71	44.6	95.9	158.5	16.9	-	1.5	-	25.6	99	43.3
1994	60.7	89.7	51.7	35.7	30.7	4.4	4.6	-	-	-	-	-

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

Şekil 7: Pertek İlçe Merkezi'nde Yıllık Yağış Tutarının Mevsimlere Dağılışı

2.4.1.5 Kar Yağışları

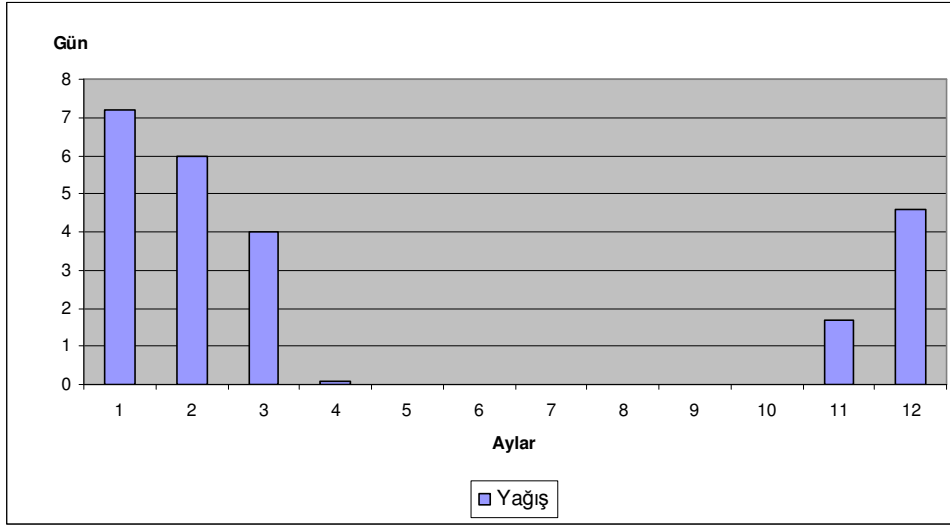
Elimizde bulunan rasat verilerinde 1985 ve 1986 yıllarına dair hiçbir veri bulunmamaktadır. 1984 yılı verilerinin ilk beş ayı 1994 yılı verilerinin ise son dört aylarındaki veriler de kayıtlarda bulunmamaktadır. Kar yağışları da özellikle bu dönemlere rastladığı için bu bölümde 1987 den 1993 yılına kadar olan yedi yıllık dönemi ele almanın daha sağlıklı olacağını düşünerek, sadece bu dönemlerdeki kar yağışlı günleri değerlendirdim.

Yukarda bahsettiğimiz yedi yıllık rasat verilerine göre, ortalama kar yağışlı gün sayısı 25 olup, bu değer bir ayı bile bulmaz. Kar yağışlı devre Kasım ile Nisan aylarındaki döneme rastlamaktadır. Bununla birlikte Nisan ayında, 1990 yılında sadece 1 gün kar yağışı görülmüştür (Tablo 9). Kar yağışlı devre içinde en yüksek değer, Türkiye genelinde olduğu gibi Ocak ayına aittir. Bu ayı şubat ayı izlemektedir. Ocak ve Şubat ayları yıllık yağışın % 56,5'ini oluşturur. Aralık ve Mart ayları ise Ocak ve Şubat aylarına göre yüksek olmamakla birlikte yine de belirli oranlarda yüksek değerler gösterir (Şekil 8).

Tablo 9: Pertek İlçe Merkezinin Kar Yağışlı Gün Sayıları (1987-1993)

YIL / AY	1	2	3	4	11	12
1987	10	5	12	-	-	6
1988	13	7	7	-	5	6
1989	3	2	-	-	-	4
1990	7	4	1	1	-	1
1991	8	4	4	-	-	5
1992	7	13	2	-	3	6
1993	7	9	5	-	6	2

Kaynak: Elazığ Meteoroloji Bölge Müdürlüğü

Şekil 8: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Kar Yağışlı Gün Ortalamalarının Aylara Göre Dağılışı

2.5 Hidrografya

Bilindiği gibi yeryüzü şekilleri iç ve dış etken ve süreçlerin karşılıklı faaliyetleri sonucunda meydana gelirler. Nitekim iç etkenler yapı ve litoloji yoluyla önemli etkiler yaparken gelişme modellerini ve doğrultularını da belirlerler. Fakat hangi yapı ve litoloji üzerinde olursa olsun bu kategorideki topografya şekillerinin oluşumunda, evriminde, nihai şekillerin meydana gelişinde ve bu bakımdan çeşitli alanların farklılaşmasında dış etken ve süreçler genelde ve ayrıntıda kesin rol oynar (Erinç, 1982, s.438). Bu açıdan bakıldığında zaman araştırma alanında etkili olan dış etmen akarsulardır. Çalışma alanında meydana gelmiş olan birikinti koni ve yelpazeleri, alüvyal topraklar da akarsuların geçmiş dönemlerde çok daha güçlü olduğunu ortaya koyar.

2.5.1 Keban Baraj Gölü

Çalışma alanımızdaki göze çarpan en büyük hidrografik unsur Keban Baraj Gölüdür. 1965 yılında yapımına başlanılmıştır. 1974 yılında ilk 4 büyük tribünü, 1981 yılında da diğer 4 türbini devreye girmiştir. Çalışma alanımız Keban Baraj Gölünde 13700 hektarlık bir kullanım alanına sahiptir. Gölün burada olması çalışma alanımızda balıkçılık faaliyetinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

2.5.2 Akarsu ve Kaynaklar

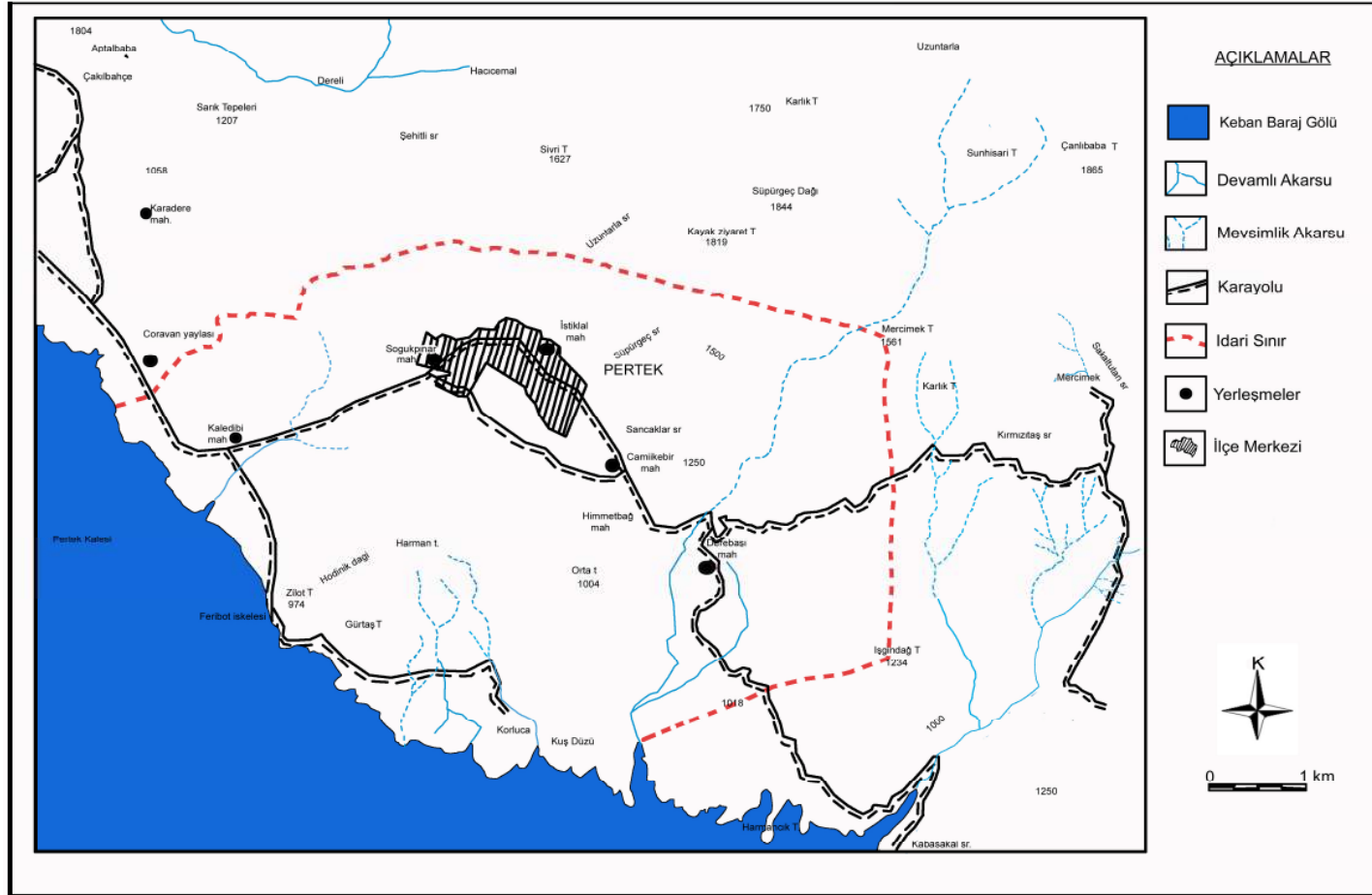
Araştırma sahası akarsu bakımından oldukça zengin olup özellikle ilkbaharda karların erimesiyle suların fazlalaştığı ve diğer mevsimlerde kuru bulunan birçok derenin yeniden meydana çıktığı görülür. Araştırma sahası genel olarak Munzur dağlarından inen ve aynı adı alan Munzur çayı ve kolları tarafından yarılmıştır. Munzur deresi araştırma sahasının en büyük akarsuyunu oluşturmaktadır.

Günümüzde ilçe merkezi ve civarında akış gösteren birtakım mevsimlik ve sürekli akan dereler mevcuttur (Harita 6). Arazi yapısı nedeniyle kuzeyden güneye akan akarsular; Hozat Çayı (Singeç) ve Harçık Çayı'dır. Harçık Çayı, Murat Nehri'ne dökülmekte ve Keban Baraj Gölü'nün ayağını oluşturmaktadır. Hozat Çayı Keban Baraj Gölü'ne direk dökülür. İlçede Keban Baraj Gölü dışında göl bulunmamaktadır. Sulama göleti olarak Günboğazı Köyü Göleti ile Kaçarlar Göleti bulunmaktadır. Ancak bu göletler yerleşim merkezine uzaktır.

İnceleme alanında, İlçe Merkezi'nin düzlük alanlarında vatandaşlar tarafından açılmış olan kuyularda yeraltı suyu seviyesinin yüzeye çok yakın olduğu gözlenmiştir. Yeraltı suyunun derinliği topografya'ya göre değişiklik göstermekle beraber ortalama 8 ile 10 metreler arasında yeraltı suyuna ulaşılmıştır.

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere ilçe merkezinde sürekli akan 14 adet dere mevcuttur. Bunlar: Kale dibi mahallesinde bulunan; Niger deresi, Hıdırağa deresi, Makufun deresi, Küçük dere ve Akdere'dir. Yine Soğukpınar mahallesinde bulunan; Devegölü deresi, Hüseyinik deresi, Yerlice deresi, Kavakkortu deresi ve Büyük Mağara deresi'dir. İstiklal mahallesinde ise; Süpürgeç deresi, Ziyaret deresi ve Nörek deresi adında üç adet dere mevcuttur.

Çalışma alanımızla ilgili bahsetmemiz gereken diğer hidrografik unsur ise kaynak sulardır. Çalışma alanımızda bol miktarda kaynak suyu bulunmaktadır. Kaynak suları, Keban Metamorfikleri olarak adlandırılan mermer, kalkışist ve rekristalize kireçtaşları ile temsil edilen Süpürgeç Dağı üzerinden süzülerek, Süpürgeç Dağı ile Birikinti yelpazelerinin kesiştiği kontak noktasından yüzeye çıkmaktadır. Fay hattının bulunduğu bu kontak sahada sular aynı hızda yüzeye çıkmakta ve kaynak sularının tektonik hareketler sonucunda akımlarında artış veya azalışlar gözlenmektedir.

Harita 6: Pertek İlçe Merkezi'nin Hidrografi Haritası

2.6 Topraklar

Karalar üzerinde çeşitli yollarla oluşan toprak örtüsü, ihtiva ettiği organik ve inorganik maddeler nedeniyle çok değerli unsurlardır. İnsanların, bitkilerin ortaklaşa faydalandıkları toprak örtüsünün doğal ortam içerisinde önemli bir yeri vardır. Oldukça uzun bir sürede oluşan toprak örtüsü, erozyonla çok kısa bir sürede yok olabilmektedir. Bu sebeple üzerinde yaşadığımız, ekip biçtiğimiz toprağı çok iyi korumamız ve değerlendirmemiz gerekmektedir. Türkiye gibi ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalı olan ülkelerde gelirin yükseltilmesi için, ülke topraklarının çok iyi bir şekilde etüt edilmesi ve ortaya çıkan sorunların giderilmesi gerekmektedir (Özçağlar, 1997, s. 75).

2.6.1 Zonal Topraklar

Çalışma alanımızda görülen zonal toprak tiplerinden sadece Kahverengi Toprakları ve litosoller gelişme göstermiştir. Zonal topraklar iyi gelişmemiş profil özelliğine sahip bu takımdaki topraklar, toprağı oluşturan aktif faktörlerden iklim ve vejetasyon özelliklerine göre oluşmuştur. Başka bir değışle, iklim ve vejetasyon, Toprak oluşumu üzerinde etkili olmuş ve oluşuma damgasını vurmuştur (Atalay, 2006, s. 246).

2.6.1.1 Kahverengi Topraklar

Kahverengi topraklar Anadolu Platosu'nun hakim topraklarıdır (Algöz, 1958, s.74).Kahverengi orman toprakları kireççe zengin ana madde üzerinde oluşur. Profilleri A (B) ve C şeklinde olup horizonlar birbirine tedricen geçiş yapar. A horizonu çok gelişmiş olduğundan iyice belirgindir. Koyu kahverengi ve dağılgandır. Gözenekli yâda granüler bir yapıya sahiptir. Reaksiyonu kalevi (Hafif asit) bazen de nötrdür. Kahverengi orman toprakları genellikle geniş yapraklı orman örtüsü altında oluşur (Atalay, 2006, s. 408).

Bu toprakta hakim pedojonik süreç kalsifikasyondur. Baz doygunluğu yüksek olan bu topraklar, sulama yapıldığında yüksek verimli topraklar arasına girer (Atalay, 2006, s. 255).

Çalışma alanımızda en geniş alan kaplayan toprak çeşidi Kahverengi Topraklardır (Harita 7). Bunlar genelde çalışma alanımızdaki yüksek sahalara karşılık gelmektedir. Yukarıdaki açıklamaya da tamamen paralellik gösteren bu toprak üzerinde tarım yapılmamaktadır. Bu toprak grubunun bulunduğu alanlar çalışma alanımızda mera olarak kullanılmaktadır. Bu toprak grubunun çalışma alanımızdaki özellikleri ise şöyledir:

Çeşitli ana maddelerden oluşan Kahverengi Topraklar, ABC profilli zonal topraklardır. Oluşumlarında kalsifikasyon rol oynar. Bu işlem sonucu profillerinde çok miktarda kalsiyum bulunur. Erozyona uğrayan kısımlarda A ve C horizonları görülür. Doğal drenajları iyidir. A1 horizonu kahve renkli veya grimsi kahve renkli, 10–15 cm. kalınlığında ve granüler yapıdadır. Organik madde içeriği ortadır. Reaksiyonu nötr ve kalevidir. B horizonu açık kahverengiden koyu kahverengiye doğru değişen renklerde ve kaba yuvarlak köşeli blok yapıdadır. Alt toprak düzenli bir şekilde, soluk kahve veya grimsi renkteki çok kireçli ana maddeye geçiş yapar. B horizonunun altında genellikle sertleşmiş kireç birikim katı ve bunun altında da jips birikim katı bulunur. Bu topraklar yıllık 250–400 mm yağış alan bölgelerde bulunduklarından CaCO_3 (karbon monoksit) birikim katı oldukça derinde görülür. Doğal bitki örtüsü; kısa, orta boylu ot ve çalıdır.

Topraklar yılın büyük kısmında kurudur. Ana madde; marn, kil, şist ara tabakalı killerdir. Ayrıca ince bünyeli alüvyal materyal, ayrılmış bazalt, kireç kayası, kil taşı ve kristal kayalardır (İmar Planı Raporu,2001).

2.6.1.2 Litosoller

Dağlık alanların sığ ve taşlık toprakları olarak tanımlanan bu topraklar, daha çok lav akıntılarının birikimi ile oluşmuş sahlarda ve buzulların aşındırması sonucu ufalanmış parçaların birikmesiyle oluşmuş çakıllı taşlı depolar üzerinde gelişmiştir. Bunlar çoğu zaman 10 cm' den daha ince olup ana kaya üzerinde kesin ve net bir horizon ile ayrılır. Bitki örtüsü gelişimi için fazla potansiyeli olmayan litosoller, nemli bölgelerde zayıf da olsa bir bitki gelişimi sağlar (Mater,1998, s.184). Çalışma alanında bu topraklar Süpürgeç Dağı'nın hemen güney eteklerinde, yerleşme alanının kuzeyinde doğu-batı yönlü bir şerit halinde görülmektedir (Harita 7).

2.6.2 Azonal Topraklar

Bu takıma giren topraklar, eğimli yamaçlarda, devamlı taşkın ve millenmeye uğrayan taşkın ovalarda, genç alüvyon ve volkanik depolar üzerinde bulunur. Bir taraftan erozyon bir taraftan da birikme toprakların horizonlaşmasına imkan vermemektedir (Atalay, 2006, s., 273).

2.6.2.1 Kolüvyal Topraklar

Çalışma alanımızdaki bu toprak grubu üzerinde daha çok tarım yapılmaktadır. Fakat yine de yerleşmenin büyük bir kısmı da yine bu toprak grubu üzerinde gelişmiştir.

Kahverengi orman topraklarından sonra çalışma alanımızda alanı en geniş toprak grubudur.

Belli bir akım sonucu veya yan derelerin kısa mesafelerden taşıyarak eğimin azalmış olduğu yerlerde depo ettikleri materyallerin getirdiği genç (A) C profilli topraklardır.

Toprak karakteri daha çok civardaki yüksek arazi topraklarının karakterlerine benzemektedir. Yağışın şiddetine ve eğimin derecesine göre muhtelif parça büyüklüklerine sahip katlar ihtiva ederler. Bu katlar alüvyal topraklar gibi birbirine paralel olmayıp, düzensizdir. Dik yamaçların eteklerinde ve vadi boğazlarında bulunanlar daha ziyade az topraklı kaba taş ve molozları ihtiva ederler. Çizgisel akımın hızı azaldığı orandan parçaların da çapları küçülmekte ve hatta alüvyal toprak parça bütünlüğüne eşit olmaktadır. Böylece doğal eğimin çok azaldığı yerlerde Kolüvyal ve alüvyal topraklar birbirine geçişli olarak karışırlar.

Kolüvyal topraklar % 2 den fazla olmak şartı ile mutlak bir eğime sahiptirler. Ancak özellikle sulu ziraat yapılan alanlarda uzun seneler tesviye amacı ile yapılan dikkatli sürümlerde eğim % 2 den aşağı düşürüldüğünden, düz ve düze yakın bir eğim görülebilir.

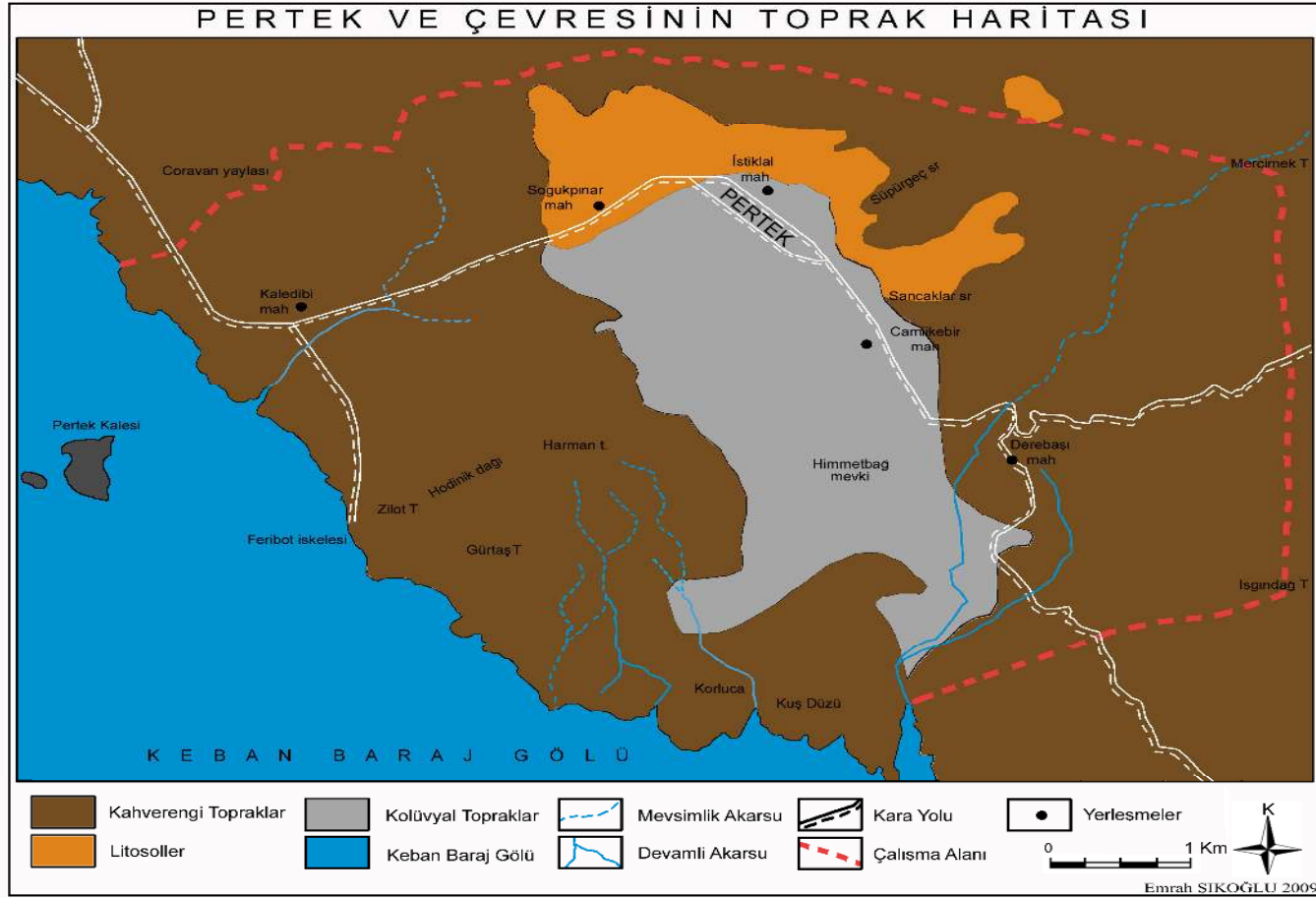
Sık sık değişebilen eğimlerin meydana getirdiği dalgalı topografyadan ziyade gittikçe artan düzenli eğime sahip bir topografya arz eder. Eğimin bu artışı materyalin geldiği yöne doğrudur.

Kolüvyal topraklarda asli renk tamamen oluştuğu ana materyale bağlıdır. Alüvyallara geçişli yerlerde sulu ziraat sahalarındaki üst toprak hariç hiçbir zaman drenaj v.s sebeplerden değişme göstermez. Reaksiyon keza kopup geldiği ana materyalin aynı veya benzeridir.

Profildeki çakılların tabiatı da kopup geldiği ana materyalin tabiatıyla aynı olması ile birlikte mesafenin kısalığı sebebiyle çakıllar tam yuvarlaklaştırılmamış, köşelilik arz eder.

Bu topraklar eğim ve bünye sebebiyle genellikle iyi drenajlı olup; bunun bir sonucu olarak tuzluluk ve tuz birikimi göstermezler. Mevcut problemleri bünyelerinin kaba oluşları, taşlılıkları, eğime sahip olmaları ve taşkına maruz kalmalarıdır.

Özel bir iklime ve vejetasyona sahip değildirler, her iklimde bulunabilirler. Vejetasyon çok çeşitli olabilir (İmar Planı Raporu,2001).

Harita 7: Pertek Ve Çevresinin Toprak Haritası

2.6.2.2 Çıplak Kayalıklar

Üzerinde toprak katı bulunmadığı için herhangi bir toprak developmanı söz konusu olmayan ve bu sebeple arazi tipi olarak değerdendirilen, parçalanmamış veya kısmen parçalanmış sert kaya ve taşlarla kaplı sahalardır. Bu kaya ve taşlar kalkerli ve kalkersiz; jipsli ve tuzlu olabildiğı gibi volkanik, tortul ve metamorfik menşeli de olabilir. Tarımda hiçbir işe yaramayan bu araziler arazi kullanma kabiliyeti yönünden VIII. Sınıftır. Bu duruma göre tarım, orman ve meracılıkta kullanılmayan; ancak av sahası, maden, taşocağı v.s. olarak kullanılabilircek sahalardır. Bu tip arazilerde bazı durumlarda kaya ve taşların çatlaklarında tutunarak, bu çatlaklardaki mevcut topraklardan faydalanarak gelişen çok seyrek orman ağaçları, çalı ve otlar bulunabilirler. Fakat genellikle vejetasyondan yoksundur (İmar Planı Raporu,2001).

2.7 Doğal Bitki Örtüsü

Tunceli bölgesinin genel bitki örtüsü, kuraklığa ve kış soğuklarına dayanıklı olması sebebiyle, meşe birlikleri ve yer yer de ardı ağaçlarıyla karışık ormanlardır (Atalay, 1994, s.240). Pertek ilçesi, Tunceli bölgesinin genel özelliklerini taşır, fakat aşırı otlatma ve tahribat sonucu doğal bitki örtüsü büyük ölçüde kalkmış, alan bozkır görünümü almıştır. Pertek ilçe merkezi ise, Elazığ'dan Tunceli'ye geçişte adeta vahayı andıran bir görünüme sahiptir. Bu durumu, ilçe merkezi topraklarının verimli olması ve buna bağılı olarak baheciliğın gelişmesi mümkün kılmıştır.

Ayrıca İlçe Merkezi topraklarının verimli olması tarım ve özellikle baheciliğı geliştirmiş, yetiştirilen meyve ağaçları kente yeşil bir görünüm kazandırmıştır. Dolayısıyla uzaktan bakıldığında Pertek yerleşmesi bitki örtüsü bakımından oldukça yeşil bir görüntü çizmektedir.

Gerek iç gerekse doğu Anadolu da meşe, ardı ve karaçam ormanlarının tahrip edildiğı alanlarda bozkır türlerinin yerleşmesiyle oluşmuş antropojen bozkırlar yer alır. Başka bir anlatımla, yarı kurak iklim şartlarının hüküm sürdüğü bu alanlarda seyrek orman örtüsünün çeşitli yollardan ortadan kalkması doğal ortamın bozulmasına neden olmaktadır (Atalay 2004, 165).

Sahanın asıl bitki örtüsü olan meşe ormanlarının tahribi sonucunda bu ormanlar yerini antropojen steplere bırakmıştır. Meşe ormanlarının kalıntılara Süpürgeç Dağında yer yer rastlanmaktadır. Antropojen stepler ile doğal stepler arasında kesin bir sınır yoktur, fakat muhtemelen antropojen stepler Keban Baraj Gölü çevresindeki doğal

steplerle iç içe geçmiş durumdadır. Sahada yaygınlık gösteren step türleri ilkbahar ağaçları ile yeşerip yaz mevsiminde ilk sıcakların başlamasıyla sararan otsu topluluklardan meydana gelmektedir. Bunlar; boğa diken (*Datura stramonium*), sakız kengeri (*Gundelia tournefortii*), yabani yonca (*Medicago sativa*), gelincik (*Papaver rhoeas*), çoban yastığı (*Acantholimon*), sütleyen (*Euphorbia*) ve yer yer vadi içerisinde bulunan ısırgan otu (*Urtica*) topluluklarından meydana gelmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PERTEK İLÇE MERKEZİ’NİN BEŞERİ COĞRAFYASI

Beşeri coğrafya; coğrafi ortam içerisinde insan ile doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimlerden kaynaklanan insani (beşeri) faaliyetleri ve bunların karışımından ortaya çıkan durumları dağılışı, ilişki kurma, karşılaştırma ve nedensellik ilkelerine bağlı kalarak çok çeşitli yöntemler uygulamak suretiyle araştırıp inceleyen ve sonuçlarını sentez halinde ortaya koyan coğrafya anabilim dalıdır (Özçağlar, 2001, s.57).

Araştırmamızın bu bölümünde Pertek İlçe Merkezi’nin yerleşme ve nüfus özellikleri ele alınacaktır. Barınmak veya çeşitli ekonomik etkinliklerde bulunmak amacıyla bir saha üzerine inşa edilmiş bir veya birden fazla meskenden (konuttan) oluşan kümeye “yerleşme” denir. İnsanlar belirli bir yerde uzun süreli yaşamadıkça, göstermiş oldukları faaliyetleri tespit etmek zordur. Doğal çevre ile ilişki halinde bulunan insanların beşeri ve ekonomik faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde inceleyebilmek için, önce onların barındıkları ortamları, yani yerleşme yerlerini tanımak gerekir. Yerleşme yerleri sabit olmayan, devamlı yer değiştiren insan gruplarının faaliyetlerini saptamak güç olmakla birlikte olanaksızdır (Özçağlar,1988, s.108).

Eğer insanlar belli bir yerde sürekli olarak kalıyorsa, o alanın nüfus sayısının ve nüfus yapısal özelliklerini rahatlıkla tespit etmek mümkündür. Nüfusu “bir yerde yaşayan insan sayısı” olarak tanımladığımıza göre, önce insanların barınma ortamlarını yani yerleşim yerlerini tanımak gerekir (Özçağlar, 1997,s.81).

Yukarda bahsettiğimiz nedenlere dayanarak Pertek İlçe Merkezi’nin Beşeri Coğrafyası bölümünde öncelikle yerleşme özelliklerine yer verilecektir.

3.1 Pertek İlçe Merkezi’nin Yerleşme Coğrafyası Özellikleri

Yerleşim birimleri; iskân edildikleri coğrafi alanın doğal ve beşeri çevre özelliklerine bağlı olarak kurulan gelişen ve kuruldukları çevreden etkilenen, bir mekanizmaya sahiptir. Kırsal yerleşmeler bağlı bulundukları çevrenin özelliklerini daha çok yansıtırken, şehir yerleşmelerinde hâkim olan antropojen unsurlar, dengeyi insan lehine değiştirir. Şehir yerleşmelerinde sosyal ve ekonomik faaliyetleri kontrol eden doğanın yerini, yine insanın oluşturduğu farklı fonksiyonlar alır. Bu nedenle yapıları daha karmaşıktır ve iskân mekanizmalarını analiz etmek ve çözmek daha zor bir hal alır. Tabi bu demek değildir ki şehirlerin kuruluş ve gelişmesinde fiziki faktörlerin

etkileri yoktur. Fiziki faktörler özellikle kuruluş ve gelişme aşamasında, yerleşim birimini destekleyen veya engelleyen farklı işlevlere sahiptir. Yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesini açıklamak için doğal çevre faktörleri, beşeri çevre faktörleri, kültür, tarih, iktisat vb. tüm gelişmeleri birlikte değerlendirmek gereklidir. Herhangi bir yerleşim biriminin kuruluş yeri, yerleşim tarzı, yerleşme tipi, meskenlerin mimarisi, inşaa özellikleri yukarıda sayılan faktörlerin etkisi ile olmaktadır. Bu nedenle yerleşmeleri, bu faktörlerde ayrı olarak değerlendirmek, analizi eksik veya yanlış bırakır.

Bir ülke veya sathın tarihi coğrafyasını ortaya koyabilmek için o alanla ilgili birçok belge ve kaynağa ulaşmak, bunların içindeki bilgilerden coğrafyaya ait olanları ayıklamak ve ortaya çıkanları coğrafyanın prensiplerine uygun bir şekilde değerlendirmek gerekir (Elibüyük, 1990, s.11).

3.1.1 Pertek'teki Yerleşmeler Üzerinde Etkili olan Doğal Faktörler

Yerleşmenin kuruluşunda, gelişmesinde veya gelişmemesinde, mekânın kullanımında, yerleşim tipinde, yerleşim tarzında ve yerleşmelerin dağılışında en etkili faktörler doğal çevre faktörleridir. Tunçdilek' in deyimi ile doğa ve insan arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya koymadan iskâna ait problemlerin şekillerin oluşumu hakkında kesin sonuçlara ulaşamayız (Tunçdilek, 1967, s.27). İnsanların bir arada yaşama arzusu veya buna yönelik eylemleri doğal çevre koşulları tarafından engellenmekte veya desteklenmektedir. Bir şehrin, kasabanın veya köyün kuruluş yerinde jeoloji, jeomorfoloji, topografya, hidrografya, toprak şartları veya iklim etkili olabilmektedir. Çalışma alanımızdaki yerleşmeler üzerinde de topografik şartların rolü de oldukça büyüktür.

3.1.1.1 Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapının Yerleşme Üzerindeki Etkisi

Çalışma alanımızın en yüksek kesimi hemen kuzeyinde bulunan 1844m yükseltisindeki Süpürgeç Dağı dır. Çalışma alanının doğu ve güney sınırları tamamen Keban Baraj Gölü'yle çevrilidir. Pertek İlçe Merkezinin orta kesimi yani merkez sahası, 900 ile 1100 m'leri arasında olup baraj gölüne doğru eğimli, dalgalı, düzlükleri verimli alüvyonlarla örtülüdür.

Çalışma alanımızın kuzeyinde bulunan Süpürgeç Dağı ve güneyinde bulunan Keban Baraj Gölü şehrin gelişimini doğu-batı yönünde olmaya zorlamış ve yerleşmeleri bu bakımdan sınırlandırmıştır.

Özellikle Süpürgeç dağı eteklerinde kurulmuş olan İstiklal, Soğukpınar ve Camii Kebir mahallesi birikinti yelpazeleri üzerine kurulmuş mahallelerdir. Bu yerleşmeler yer seçimi konusunda oldukça isabetli bir alanda kurulmuşlardır. Gerek hava sirkülasyonunun sağlanması gerekse verimli alüvyal sahaları işgal etmemesi adına yerleşmeler için doğru bir yer seçimi olmuştur.

Jeomorfolojik açıdan düşünüldüğü zaman ise yerleşmenin, KB-GD doğrultulu fayın bulunduğu yamacın eteklerinde bulunması ve birikinti yelpazelerinin deprem esnasında zemin sıvılaşmasına ve deprem etkisini arttırmasına sebep olduğu için yer seçiminin yanlış olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.1.2 Hidrografiya'nın Yerleşme Üzerindeki Etkisi

Bir yörenin hidrografik özellikleri o bölgenin iklimi ve litolojisiyle yakından alakalıdır. Pertek'in iklim özelliklerinde belirtildiği gibi yarı kurak iklim bölgesinde bulunması sahadaki akarsuların genellikle mevsimlik olmasını, sürekli olanların ise debilerinin düşük olmasını beraberinde getirmiştir. Akarsular ancak yağışın bol olduğu kış aylarında ve çevredeki yüksek alanlardaki karların erimesiyle ilkbahar başlarında bol su taşıya bilmektedirler. Ayrıca çalışma alanındaki su ihtiyacının mevsimlik ve sürekli akarsulardan çok, Keban metamorfittleri mermer, kalkışist ve rekristalize kireçtaşları ile temsil edilen Süpürgeç Dağından süzülüp dağın güney yamacındaki kontak sahadan yüzeye çıkan kaynak sulardan karşılandığını da söylemek gerekir.

İlk yerleşme yeri olarak tespit ettiğimiz bugünkü Pertek kalesinin de içinde bulunduğu Kerar Mevkisi Murat Irmağının hemen yanı başındaydı. Bu da yer seçiminde hidrografyanın ne denli etkili olduğunun göstergesidir. Bu bilgiler doğrultusunda çalışma alanımızda Hidrografyadan etkilenen yerleşmeler üzerinde duracak olursak;

Şehrin en güney mahallesi olan Kaledibi ve en doğu ucundaki Derebaşı mahalleleri hidrografyadan en çok etkilenen yerleşme yerlerini oluşturmaktadırlar. Kaledibi mahallesi, Ak dere olarak bilinen büyük bir mevsimlik akarsuyun Keban Baraj Gölüne döküldüğü alüvyal sahanın geniş yer kapladığı alan üzerinde kurulmuş bir yerleşmedir. Kaledibi Mahallesi'ndeki yerleşmeler mevsimlik akarsuyun getirdiği verimli alüvyal saha üzerine değil, hemen alüvyal sahayı batı ve doğudan sınırlayan çevresine göre nispeten daha yüksek olan Mezarlık Tepe, Kara Tepe ve Meydan Sırtı üzerine kurulmuşlardır. Bu açıdan bakıldığında mahallenin yer seçiminde oldukça isabetli bir alan seçtiğini söyleye biliriz.

Hidrografyadan etkilenen bir diğ er yerleşme olan Derebaşı Mahallesi adından da anlaşıldığı üzere Kızıl tepe ve Kara tepe arasındaki derenin vadisi etrafına kurulmuş bir yerleşmedir. Bu yerleşmeler de kuruluş yeri olarak derenin akışı doğrultusunda kuzey-güney yönlü olarak kurulmuşlardır. Buradaki yerleşmeler hiçbir şekilde dere yatağını işgal etmemiş aksine derenin taşıdığı verimli alüvyal saha üzerine kurulmuştur. Bu durum da buradaki evlerin bahçe içerisine yapılmasını ve tarımsal alanında bahçecilik faaliyetlerinde değ erlendirilmesini mümkün kılmıştır.

3.1.1.3 İklim

Araştırma sahasında yerleşme üzerinde etkili olan bir diğ er faktör iklimdir. İklimin etkisi yerleşmelerin dağılışından çok meskenlerin mimarisinde etkili olan bir unsurdur. Pertek'te yerleşmelerin yer seçimi ve meskenlerin kuruluş tarzları topografyaya uygundur. Fakat son dönemlerde inş  edilen binalar kültürel mimariyi ve kullanılan yapı malzemesiyle çevresindeki yapı malzemesinin  zellikliğini yansıtmamaktadır.

Çalışma alanımızda evler genelde 1–2 katlıdır. Bunlar  zellikle Kaledibi, Derebaşı ve Cami-i kebir gibi mahallelerde görülmektedir. İstiklal ve Soğukpınar Mahallelerinde ise genelde 1-2 katlı binalar olmakla birlikte 3-4 nadiren 5 katlı binalar görülmektedir. Tarımsal bir kültüre sahip olan Pertek halkı genelde tek katlı veya bahçeli evlerde yaşamayı tercih etmektedir.

Çalışma alanımızda yapı malzemesi olarak genellikle briket ve tuğla kullanılmıştır. Şehirde özellikle eski yapılarda kerpiç malzeme kullanılmıştır. Nadiren taş yapılara da rastlanır. Bunun dışında yeni yapılan binalarda ise genelde betonarme karkas kullanılmakta, duvarlar ise  oğ nlukla tuğladır.

Çalışma alanında yerleşmeler üzerinde bakının da etkisine rastlamaktayız. Süpürgeç Dağının güney yamacına kurulmuş olan şehirde evler genelde güneye bakmakta ve güneşten daha fazla faydalanmak adına pencereler de genelde büyük yapılmaktadır. Yağışların genelde yağmur olarak düştüğü Pertek'te konutlar büyük oranda çatılı inş  edilmektedir. Düz damlara harabe olarak adlandırılan yapılarda rastlanmaktadır.

Sonuç olarak; çalışma alanında iklim mesken tipleri üzerinde etkilidir. Pertek'te ilk kurulan mahalleler kültürel mimariyi ve iklimin yapı malzemesi üzerindeki etkisini

yansıtmakta fakat yeni kurulan mahalleler ve yeni binalar bu durumdan oldukça uzak bir görünüm sergilemektedirler.

3.1.2 Pertek'teki Yerleşmeler Üzerinde Etkili olan Beşeri Faktörler

Pertek İlçe Merkezi'nde yerleşmelerin fiziki faktörlerin etkisinde olduğunu ve kuruluş yeri seçimlerinde ana belirleyici unsurun fiziki faktörler olduğu daha önce vurgulanmıştı. Fakat bir yerleşme eyleminin gerçekleşmesi için gerekli olan ilk unsurun da insan olduğu unutulmamalıdır. Çalışma alanımızda yerleşmeyi etkileyen beşeri unsurları şöyle sıralaya biliriz; Ulaşım, Ekonomi ve Güvenlik.

Geçmiş dönemlerde de insanlar yerleşme için özellikle korunaklı alanları tercih etmişlerdir. Yerleşme için insanların mağara veya ağaç kovuklarını tercih etmeleri tamamen korunma içgüdüsünden meydana gelmiştir. Pertek bilindiği gibi yer değiştiren bir yerleşmedir. İlk yerleşme yerinin (Kerar Mevki) seçimindeki fiziki faktörlerden bahsetmiştik. İlk yerleşim yerinde fiziki faktörlerinde imkanı dahilinde yapılan Pertek Kalesi o dönemde Kerar Mevkiinin korunaklı bir yer olduğunun göstergesidir.

Pertek Kalesinin, Tunceli ve Elazığ güzergahındaki geçiş noktasına hakim bir konumda olması buranın yerleşim yeri olarak seçilmesinde etken olmuştur. Yer seçiminde etken olan bu özellik aynı zamanda yer değiştirmesinde de etken olmuştur. Cumhuriyet döneminden önce büyük bir askeri sevkıyatın yapılması ve askerlerin de bu bölgede konuşlandırılması Kerar Mevkiinden bugünkü Camii Kebir Mahallesi olarak bilinen bağlar mevkiisine göçün ilk aşamasını oluşturmuştur.

Çalışma alanımızdaki yer seçimine etki eden ulaşım faktörünü ise şöyle açıklaya biliriz. Pertek Elazığ ve Tunceli arasında bağlantıyı sağlayan bir köprü durumundaydı. Geçiş güzergâhı üzerinde olan Pertek bu özelliğini Keban Baraj Gölü inşa edilene kadar muhafaza etmiştir. Günümüzde de fiziki olarak bu özelliğini korumaktadır, fakat Keban Baraj Gölünün varlığı ulaşım özelliğinin kullanımını sekteye uğratmıştır. Fakat yinede bugünkü Petek'e baktığımızda yerleşmelerin büyük bir kısmının Elazığ-Tunceli karayolunun geçiş güzergâhında bulunan Hükümet Caddesi ve Atatürk Caddesi etrafında toplandığını görürüz. Bu da ulaşımın günümüzde de yerleşme üzerindeki etkisini devam ettirdiğinin kanıtıdır.

Yerleşmeyi etkileyen ekonomik unsur ise Keban Baraj Gölü inşa edilmeden önce Murat Nehri'nin buradaki varlığıdır. Yerleşme alanındaki suyun varlığı buradaki tarımsal etkinliğe katkıda bulunmaktadır. Hem getirdiği alüvyonların varlığı hem de

sulama imkânının geniş olması yerleşmenin ekonomisine büyük oranda katkı sağlamıştır. Keban Baraj Gölünün inşası bittikten sonra tamamen bugünkü yere taşınan Pertek, yine tarımsal faaliyetini sürdürebilmek adına hem sulu hem de alüvyal toprakların geniş yer kapladığı alanı yerleşme yeri olarak tercih etmiştir.

3.1.3 Pertek İlçesi'nin Yerleşim Tarihi

Anadolu; uygun coğrafi konumu, doğal çevre özellikleri, zengin kaynakları, sunduğu fiziki ortam ile insanlığın en eski yerleşim sahalarından birisi olmuştur. Sevin'in deyimi ile tarih öncesi çağlardan (Prehistorya) günümüze daimi bir çekim alanı oluşturmuş ve birçok iskâna ev sahipliği yapmıştır (Sevin, 1994; 8). Anadolu'nun yerleşim tarihi Paleolitik Çağ, yani yontma taş devrine kadar geri gider. Paleolitik dönem insanları avcılık ve toplayıcılık ile geçinirken ilk meskenler mağaralar, ağaç kovukları ve üstü dallarla kapatılan ilkel barınaklardı (Sevin, 1994; 8). Anadolu ve Güneybatı Asya, Mezolitik dönemde veya intikal çağında (Kansu, 1991; 165), Paleolitik'den farklı bir durumla karşılaşılmamıştır. Sadece doğal çevre özelliklerindeki belirgin değişimler bölgelerdeki Paleolitik kültürlerini etkilemiştir. Üst Paleolitik Çağın etkileri Mezolitik'te devam etmiştir. İnsanların ilkel besin toplayıcılığı devam ederken, yerkürenin glasiyal dönemden çıkıp plüvyal bir döneme geçmesi, buzul alanlarının geriye doğru çekilmesi, yerleşme alanının genişlemesi ve insanın daha geniş bir coğrafi alana yayılmasına neden olmuştur.

Yapılan arkeolojik çalışmalarda bu dönemden sonra insanların Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu'ya çok erken bir tarihte girdiklerini, Paleolitik ve Mezolitik'te avcı ve toplayıcı olarak hayatlarına devam ettiklerini ve yaşama sahalarını genişlettiklerini, ephemer veya temporer bir yerleşim tarzını benimsedikleri anlaşılmaktadır. Birçok arkeolog tarafından "Neolitik Evrim" olarak nitelenen Neolitik dönem yani Cilalı Taş Devri, tarihin dönüm noktalarından birisi olarak kabul edilir (Sevin, 1994; 11). "Yerleşme coğrafyası açısından en büyük evrim, insanların doğal barınakları terk etmeye başlayıp kendi oluşturdukları meskenleri tercih etmeleridir. İnsanlığın ilk çiftçilik deneyimleri bu dönemde başlamıştır. Doğal olarak bu durum semi-sedanter veya sedanter yerleşim tarzını beraberinde getirmiştir. Neolitik dönemin Anadoludaki ilk izlerine Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan sahalarda rastlanır. Malatya-Diyarbakır-Mezopotamya ve Murat-Karasu-Van Gölü tabi yolları" (Gürsoy, 1975; 28-29). "Bu alanın ticaret alanı olmasından dolayı Neolitik kültürleri Anadolu'da, önce

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerine, sonrada batıya doğru yaşama alanını genişletmiştir (Sevin, 1994; 13).

Bu anlamda Pertek İlçesi'nin yerleşim tarihi tam bilinmemekle beraber tarihi gelişimini üç dönem halinde ele alabiliriz.

- İlk kuruluş yeri ve 19. yüzyıla kadar olan dönem
- 19.yüzyıl- 1927 arası dönem
- 1927 Sonrası ve günümüz arasındaki dönem

Olarak incelemek mümkündür.

3.1.3.1 İlk Kuruluş Yeri ve 19. Yüzyıla Kadar Olan Dönem

İnceleme alanımızın ilk kuruluş tarihi bilinmemesine rağmen, yer değiştirmiş olduğunu ve ilk kuruluş yerinin bugün Keban Baraj Gölü suları içerisinde bir ada görünümünde olan Pertek Kalesi'nin de içinde bulunduğu Kerar Mevkisi olduğunu söyleye biliriz (Harita 9). Bu fikri bize o bölgede bulunan eski camiler, kiliseler ve bazı tarihi eserler vermektedir. Bu eserlerin en dikkat çekici olanı *Pertek Kalesi*dir. Kale Keban Baraj Gölü yapılmadan önce Murat Nehri'nin kıyısında sivri bir kayanın ucunda bulunan kale bugün etrafı çevrili ada görünümündedir (Fotoğraf 1). Kuzeyinde bulunan kapıdan kalenin içine girilir. Kalenin içinde bir sarnıç ve bina yıkıntıları mevcuttur. Kalenin çevresinde bulunan çinili odalardan 1071 yılından sonra yöreye hakim olan Mengücekoğulları tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Bir diğer önemli eser ise bugün Kaledibi mahallesinde bulunan *Çelebi Ağa (Aşağı) Cami*dir. Bu cami Pertek ilçesinin güneyinde, Murat Irmağının kıyısında 1570'te yaptırılmıştır. Kesme ve moloz taştan yapılan cami, üç kubbeli son cemaat yeri ve tek kubbeli ana mekândan oluşmaktadır. Ana mekânın batısında yer alan beşik tonozlu mekânın duvarında eyvanlı çeşme ve minare vardır. Çeşme, minare ve son cemaat yeri duvarları, iki renkli kesme taştan yapılmıştır (Fotoğraf 2). Çelebi Ağa Camii, bu bölgenin Keban Baraj Gölü suları altında kalmasıyla, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Bölümü tarafından taşları numaralandırılmak suretiyle Pertek ilçesinin Soğukpınar Mahallesi'ne taşınmış ve burada yeniden monte edilerek kullanıma açılmıştır(Tunceli İli Çevre Durum Raporu, 2005, s. 85).

En son sular altından kurtarılan eser ise Bay Sungur (Yukarı) Camidir. Bu cami de 1572 yılında yapılmış olan cami Çelebi Ali cami'nin planındadır. Özel bir taş işçiliği gözlenir. Pencerelev sivri kemerlerle çevrilidir (Fotoğraf 3).

Bunların dışında Til köyünde 21. yy. da yapılmış bir Süryani kilisesi ve 18.yy. da yapılmış bir Ermeni kilisesi de mevcuttur. Ayrıca Sağman Köyü'nde 1555 yılında yapılmış olan Sağman cami ve Sağman Kalesi bulunmaktadır (Cengiz, 1985, s. 63-64-65).

Bu tür kalıntıların mevcudiyeti bize ilk kuruluş yerinin tespitini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca coğrafi bir tespit yapacak olursak, “bugün olduğu gibi, geçmişte de iklim, su, toprak, ulaşım ve savunma durumu yerleşim alanlarının seçiminde birinci derecede etkili olmuştur” (Özçağlar, 1994, s. 220). İşte bu bilgiler ışığında düşünüldüğü zaman, Pertek kalesinin Murat Nehri'nin (şimdiki Keban Baraj Gölü) hemen kenarında yer alması, etrafının alüvyonlu ve çok verimli topraklarla çevrili olması, Harput ve Dersim arasında bir geçiş noktası olması bu bölgenin neden yerleşim yeri olarak tercih edildiğini bize açıklar.

Fotoğraf 1: Keban Baraj Gölü İçinde Bulunan Pertek Kalesi

Fotoğraf 2: Tarihi Çelebi Ağa (Aşağı) Cami

Fotoğraf 3: 1572 Yılında Yapılmış Olan Bay Sungur (Yukarı) Cami

Pertek yöresine; “ilk olarak Anadolu birliğini kuran Hititler egemen olmuşlardır. Sırasıyla Medler (M.Ö. VII yy.), Persler (M.Ö. VI yy.) bu bölgeye hakim olmuşlardır. 1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra Türklerin hâkimiyeti başlamış ve bu dönemde Çubukoğulları’nın denetimi altına girmiştir. Çubukoğulları’ndan sonra 1115 yılında Artukoğulları’nın eline geçmiştir. Artukoğulları’nın Selçuklulara yenilmesiyle 1226 yılından sonra Selçukluların egemenliği başlamıştır. 1200 yıllarında Mengücek’liler de yöreye hakim olmuştur. 1400 yılında Akkoyunlular’ın egemenliği hüküm sürmüştür” (Cengiz, 1985, s.137).

“1473 yılında Fatih Sultan Mehmet zamanında, Otlukbeli Savaşı’ndan sonra Akkoyunlular’ın yöredeki etkinliği kırılmış, 1514 yılında Yavuz Sultan Selim’in Çaldıran Savaşı’nda Şah İsmail’i mağlup etmesiyle yörede Osmanlı egemenliği pekiştirilmiştir. Osmanlı döneminde, Dersim Tarihi, 1515 tarihinde Pir Hüseyin Bey’in Çemişgezek beyi olarak tayini ile başlamıştır” (Ünal, 1989, s.33). “Pir Hüseyin Bey Çemişgezek’te bulunan Nur Ali Halife’nin ordularını yenerek yöreye hakim oluş ve Çemişgezek Pertek’le beraber Osmanlı Beyliği haline gelmiştir. Pir Hüseyin beyin ölümü üzerine, on altı Çocuğu arasında iktidar mücadelesi başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman duruma müdahale etmiş ve bölgeyi dört sancak (Çemişgezek, Pertek Sağman ve Mazgirt) ve on iki zeamete ayırmıştır” (Şeref Han, 1975, s. 194-202). “Bu tarihten sonra bu dört sancak uzun bir dönem Pir Hüseyin Bey’in on atı oğlu tarafından idare edilmiştir” (Yolga,1994, s. 54–56).

1516 tarihinde Pertek ve Sağman “Yurtluk-Ocaklık” sancak statüsü taşımakta olup, Diyarbekir eyaletine bağlıydı (Ünal,1989, s.33). “Pertek’in 1518’de 14, 1523’de 22, 1541’de 17 köyü bulunmaktaydı” (Ünal,1999, s.32). Bu sancaklar, Diyarbekir Eyaletine bağlı olma durumlarını XIX. Yüzyılın ilk yarısı da dahil olmak üzere sürdürmüşlerdir (Yılmazçelik, 1995, s. 124-134).

“Pir Hüseyin Bey’in üçüncü oğlu Rüstem Bey Pertek Sancağı’na atanmıştır. Ölümünden sonra ise bu sancağa Bay Sungar atanmıştır. Pertek bu dönemde (1520 yıllarından sonra) iki sancak durumundaydı. Sağman Sancağı’nın başında Pir Hüseyin Bey’in oğlu Keyhüsrev Bey vardı. Keyhüsrev Bey’in ölümü üzerine yerine büyük oğlu Salih Bey geçti. Salih Bey kardeşi Ömer Bey tarafından öldürüldü. Daha sonra Salih Bey’in karısı Tarafından Ömer Bey öldürüldü ve bir müddet sonra Salih Beyin karısı, oğlu Keyhüsrev Bey’le beraber padişah tarafından 1597’de sancağın başına getirildiler.

Bu dönemde Osmanlı tahtında Sultan Murat vardı” (Cengiz, 1985, s.137). “1788–1789 tarihleri arasında Pir Hüseyin Evlatlarına tevcih edilmiş olan Dersim bölgesi, Ovacık ve Sağman olmak üzere iki kadılığa taksim edilmiş ve Harput sancağı’na bağlanmıştır. Bu yeni düzenleme içerisinde Dersim mıntıkasındaki kazalar 1775 tarihinde oluşturulan Maden-i Hümayun merbutatından sayılmıştır. 1788–1789 tarihlerinden sonra kaymakamlar ve nahiye müdürleri eşraf-ı belde den tayin edilmeye başlanmıştır. Pertek sancak beyi Sungur Bey zamanında Palu’nun Karaçor nahiyesine bağlı Kenar köyünden gelen Kulu Ağa’ya otlak ve yaylak olarak Peri nahiyesi verilmiştir. Sungur Bey’in vefatından sonra Kulu Ağa’nın evlatları mali güçlerini ve nüfuzlarını arttırmış ve 1788 tarihinde kaza yapılan Pertek’e kaymakam olarak Kulu Ağa’nın evlatları tayin edilmiştir. Yine bu dönemde Çemişgezek kaymakamlığı Beyzadelere ve diğer kaza kaymakamlıkları da bazı aşiret ağalarına tevcih edilmiştir” (Yolga, 1994, s.58–59).

3.1.3.2 19. Yüzyıl -1927 Arası Dönem

Çalışma alanımız olan Pertek İlçesi ve bağlı olduğu İl olan Tunceli hakkında, geçmiş yıllara ait pek fazla bilgiye ulaşılamamaktadır. Bu alanlara ait en güvenilir bilgilere 19. yüzyılda rastlanmaktadır.

Dersim Sancağı’nın 1848 yılında kurulduğu tahmin edilmektedir. Zira 1848 yılında Diyarbekir Eyaletinin idari taksimatında da önemli değişiklikler yapıldığı tespit edilmiştir (Yılmazçelik, 1988, s.125). Bu tarihten sonra Dersim Sancağı, Harput Eyaletine bağlanmıştır (Aksın, 1995, s.5). 13 Kasım 1848 tarihli bir tahrirat hülasasında, Dersim, Kuzican (Pülümür), ve Mazgirt’in büyük yerler olduğu belirtiliyor ve bunların Koçgiri aşiretiyle birleştirilip toptan bir sancak itibariyle kaymakamlık olarak idaresinin uygun görüldüğü bildiriliyordu. Bununla birlikte Koçgiri ile Dersim arasında yer alan Kemah, Gürcanis ve Kuruçay kazalarının, Koçgiri ile Dersim’in birleştirilmesine engel görüldüğünden söz konusu kazaların Dersim Sancağı’na iltihak ettirildiği bildirilmekteydi. İşte ortaya çıkan bu yeni duruma göre Dersim Sancağı’nın Diyarbekir veya Harput Eyaletleri’nden birisine bağlanması istenmekteydi. Nitekim bu görüş doğrultusunda Dersim Sancağı, Diyarbekir Eyaleti’ne bağlanmış olsa da bu durum fazla uzun sürmemiştir. 6 Temmuz 1851 tarihinde çıkan bir yasa ile Dersim Sancağı, Harput’a daha yakın olması sebebiyle yeniden Harput Eyaleti’ne bağlanmıştır (Yılmazçelik, 1999, s. 35-36).

Dersim çeşitli dönemlerde, çeşitli idari taksimatlarla yönetilmiştir. Bu taksimatları şöyle sıralaya biliriz (Tablo 10):

Tablo 10: Dersim'in Bazı Yıllara Göre İdari Taksimatı

1848-1851	1851-1867	1880	*1888
Dersim (Hozat) Sancağı	Dersim (Hozat) Sancağı	Dersim (Hozat) Sancağı	Çarsancak Kazası
Gürcanis Kazası	Gürcanis Kazası	Ovacık Kazası	Mazgirt Kazası
Kuruçay Kazası	Kuruçay Kazası	Mazgirt Kazası	Kızılkilise Kazası
Ovacık Kazası	Ovacık Kazası	Çarsancak Kazası	Kuzican Kazası
Mazgirt Kazası	Mazgirt Kazası	Kızılkilise (Nazımiye) Kazası	Hozat Kazası
Kuzican Kazası	Kuzican Kazası	Pah Kazası	Pertek Kazası
Koçgiri Kazası (Aşiret)	Koçgiri Kazası (Aşiret)	Çemişgezek Kazası	Çemişgezek Kazası
Kemah Kazası	Kemah Kazası (Sancak Merkezi)		Pah Kazası
	Çarsancak Kazası		

Kaynaklar: İbrahim YILMAZÇELİK, 1999, s. 37-38-40

* Encydopédie De L' Islam, 1965, s. 241

1848-1851 dönemlerinde Dersim Sancağı içerisinde olması gereken Çarsancak Kazası Harput Eyaletine bağlı Maden-i Hümayun Sancağına dâhildi, bu sebepten dolayı Dersim Sancağı'nda görülmesi gerekirken bu tarihler arasında idari taksimat içerisinde görülmemektedir (Aksın, 1995, s.6).

1851-1867 tarihleri arasında Çarsancak Kazası Dersim Eyaletine bağlandı ve bu tarihler arasında ise Çemişgezek Harput Sancağına bağlıydı. Ayrıca sancak merkezi de Kemah Kazası olarak seçildi (Yılmazçelik, 1999, s.38).

1880 tarihinde Dersim; Hozat Merkez olmak üzere vilayet teşkil edildi ve ilk valisi de Fikri Paşa oldu (Dah. Vek. Jan. Umum Kom., Dersim, s.57).

Dersim vilayeti on sene kadar devam etmiş ancak 13 Mayıs 1888'de Mutasarrıflık olarak Harput Vilayeti'ne bağlanmıştır .(Dah. Vek. Jan. Umum Kom., Dersim, s.57).

1890 tarihinde Dersim Sancağı'nda toplam 518 köy bulunmaktaydı ki, bunun dağılımı şöyleydi (Tablo 11) (Vital Cuinet, 1892, s. 384-405).

Tablo 11: 1890 Tarihinde Dersim sancağındaki köyler ve bağlı oldukları yerler.

Kaza Adı	Köy Sayısı
Hozat	100
Çemişgezek	98
Çarsancak	90
Mazgird ve Pertek	80
Kuzican	80
Ovacık	40
Pah	30
Toplam	518

Kaynak: Vital Cuinet (a.g.e)

Pertek, 1892 tarihinde bir nahiye olarak Çemişgezek Kazası'na bağlıydı (H 1310 Tarihli Ma'mûretü'l-Aziz Salnamesi, s.121). 1892-1893 yıllarında Pertek, Mazgirt, Peri ve Şavak nahiyelerinden meydana gelen Çarsancak' da H 1310 tarihli Salname kayıtlarına göre, 60 bezirhane, 3 pamuk fabrikası ve 3 de boyahane vardı. “Bu bölgede halı kilim dokunmakta olup, ayrıca pamukta yetiştirilmekteydi. Pertek’ de Cuma günleri *Pazar* kurulur ve Harput’tan getirilen mallar burada satılırdı” (Şemsettin Sami,1307, s. 2131-2132). Çarsancak Kazası'nın sebze ve meyve üretimi iyi olup, pirinç, buğday, arpa, darı, gilgil, nohut, küşne, mercimek, pamuk, tütün ve çeşitli meyveler dışarıya satılabilecek kadar yetiştirilmekteydi. Ayrıca pekmez de yine oldukça fazla elde edilirdi. Buna ilave olarak hayvanlardan elde edilen yağ, deri, yün, gibi ürünler de oldukça fazlaydı (H 1310 Tarihli Ma'mûratü'l-Aziz Salnamesi, s. 251). Dersim Sancağı'ndaki bir kayda göre (Dahiliye Vekaleti Jandarma Umum Komutanlığı, *Dersim*, s.27) 1890–1903 tarihlerindeki Dersim Sancağının nüfusu şöyledir (Tablo 12):

Tablo 12: 1890–1903 tarihlerindeki Dersim Sancağının nüfusu

YILLAR	1890	1903
Çemişgezek	7.789	15.368
Pertek	12130	11.726
Mazgirt	8.089	15.475
Ovacık	7.915	8.189
Nazımiye	3.189	4.577
Hozat	11.176	13.336
Toplam	50.238	58.671

Kaynak: Dahiliye Vekaleti Jandarma Umum Komutanlığı

H. 1310 (1892–1893) tarihli Ma'mûratü'l-Aziz Salnamesine göre 1892-1893 tarihlerinde Dersim Sancağı'nın nüfusu şöyleydi (Tablo 13) (H. 1310 tarihli Ma'mûratü'l-Aziz Salnamesi, s. 246-251-256-260-262-264).

Tablo 13: 1892–1893 tarihlerinde Dersim Sancağı'nın nüfusu

Hozat		Erkek	Kadın	Toplam
	Müslüman	5.728	4.564	10.292
	Hristiyan	274	351	825
			TOPLAM	11.117
Çemişgezek	Müslüman	7.568	7.507	15.075
	Rum	119	143	262
	Protestan	89	20	109
	Hristiyan	1.639	1.763	3.402
			TOPLAM	18.937
Çarsancak				
	Müslüman	5.528	5.062	10.590
	Hristiyan	3.606	2.816	6.422
	Protestan	122	119	241
			TOPLAM	17.253
Mazgirt				
	Müslüman	7.468	5.850	13.318
	Hristiyan	880	592	1.472
			TOPLAM	14.790
Kızılkilise				
	Müslüman	7.468	5.850	13.318
Ovacık				
	Müslüman	1.844	1.382	3.226
GENEL TOPLAM			70.784	

Kaynak: H. 1310 tarihli Ma'mûratü'l-Aziz Salnamesi

Yukarıdaki 1892–1893 tarihleri arasındaki Dersim nüfusunu gösteren tablodan da anlaşılacağı gibi, o dönemler arasında dersimde 70.784 kişi bulunmaktaydı. Yine aynı dönemler arasında 17.253 kişili nüfusuyla Çarsancak, nüfus büyüklüğü bakımından Çemişgezek'ten sonra ikinci sırada bulunmaktaydı.

Bu ana kadar Dersim ve Pertek hakkında bahsettiğimiz idari taksimat ve nüfusun yanı sıra, bahsetmemiz gereken bir diğer önemli konu ise Pertek'in bugünkü alana taşınmasına dolaylı olarak sebep olan aşiret olaylarıdır. Dersim' de birçok aşiretin

varlığı bilinmektedir, idari anlamda 1848 yılında kurulduğu tahmin edilen Dersim 'de, aşiretler, o günden Cumhuriyet dönemine kadar geçen sürede asi davranışlarıyla dikkat çekmektedirler.

Dersim Sancağı'na asker sevki ve bu bölgede devlet otoritesini sağlamak üzere bölgede 1850 tarihinde bir harekât başlamıştır. Bölgedeki asayişin tam anlamıyla sağlanabilmesi için Dersim Sancağında Belli noktalarda asker bulundurulması gerektiği bildirilmiştir. Bu sebepten dolayı Hozat'a 3.413, Mazgirt'e 1.859, Ovacık'a 600 ve Pülümür'e 1.434 adet olmak üzere toplam 7.106 asker sevk edilmiştir (Yılmazçelik, 1999, s. 67-68-69-70). Buna rağmen aşiretler ıslah olmayıp çeşitli dönemlerde birçok olay çıkarmışlardır. Kasım 1866 tarihli bir iradeden anlaşıldığına göre, Dersim Sancağına bağlı kazaların tamamında nüfus sayımı yapılamamış, vergi ve asker toplanması da uygulanamamıştır. Buna göre bazı tedbirler alınması kararlaştırılmıştır. Bu tedbirler:

1. Cebel-i Dersim bölgesindeki aşiretleri itaat altına almak,
2. Cebel-i Dersim bölgesindeki aşiretlerin etrafa verdikleri zararı önlemek suretiyle vergi alacaklarının diğer aşiretlerden tahsili,
3. Yukarıdaki hususları gerçekleştirmek üzere bölgeye asker sevki itaat altına alınmış bölgelerde daimi suretle asker bulundurmaktır (Yılmazçelik, 1999, s.77).

Kasım 1866 tarihli iradeden anlaşıldığına göre, Kuzican Kazası'nda Şeyh Hasanlu, Balabanlı, Çorikli ve Lolanlı aşiretleri bulunmaktaydı. Kuzican Kazası'nda nüfus sayımı ve askerlik için 200 piyade ve 100 süvariye ihtiyaç vardı. Ayrıca Çarsancak Kazası'nda bir tabur piyade, 150 nefer süvari ve iki dağ topuna ihtiyaç vardı. Mazgirt'te ise Yüksektepe adlı yerde 200 süvari, 200 piyade 2 dağ topuna ihtiyaç bulunmaktaydı. Ovacık'ta bulunan asker yeterli görülmediğinden buraya da 200 piyade ve 200 süvari gönderilmesi istenmekteydi. Yine buna ek olarak, devlet otoritesini kabul eden bölgelerde vergi tahsili ve nüfus sayımı hususlarının gerçekleştirilmesi için, bu mevkillerde daimi olarak bulunmak şartıyla 10 tabur piyade, 1 alay süvari ve 10 adet topa ihtiyaç duyulduğu bildirilmekteydi (Yılmazçelik, 1999, s.78).

Bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere 1850 tarihinde Dersim Sancağı geneline bir askeri sevk söz konusu olmuştur. Bu askeri sevk içerisinde yukarıda da bahsi geçen Çarsancak Kazası da bulunmaktadır. Pertek, Çarsancak Kazası'nı oluşturan dört

nahiyeden biridir (Pertek, Mazgirt, Peri ve Şavak) ve bir kale konumunda olması askeri amaçlı kullanımını kolaylaştırdığı için askeri birlikler bu bölgeye konuşlandırılmıştır. Ayrıca yöre halkından elde edilen bilgilere göre, bu dönemde yine Çarsancak Kazası'nın bir diğer nahiyesi olan Mazgirt'e gönderilen askerler, Mazgirt civarında konuşlandırılmamış ve bu askerlerin de iki yıl boyunca Pertek'te konuşlandırılması kararı alınmıştır. Kerar Mevkisi olarak da adlandırılan Pertek Kalesi civarında bulunan halk, Kerar Mevkisinden, şimdiki Cami-i Kebir ve Derebaşı Mahalleleri'nin bulunduğu Bağlar Mevkisine taşınmaya başlamıştır (Harita 8). Bu duruma bağlı olarak ilk yer değiştirme olayının da bu dönemde başladığını söyleye biliriz. Nitekim Sarıbeyoğlu'nun eserinde 1848 tarihinde burada 5 yıl asker kışlaması üzerine halkın 2 kilometre kuzey doğudan başlayarak doğuya doğru 6 kilometre kadar devam eden bahçelere taşındığı ve bir daha dönmediği, ayrıca bu taşınmanın 1854 tarihine kadar tamamlandığı bilgisine ulaşmaktayız (Sarıbeyoğlu, 1951, s. 79).

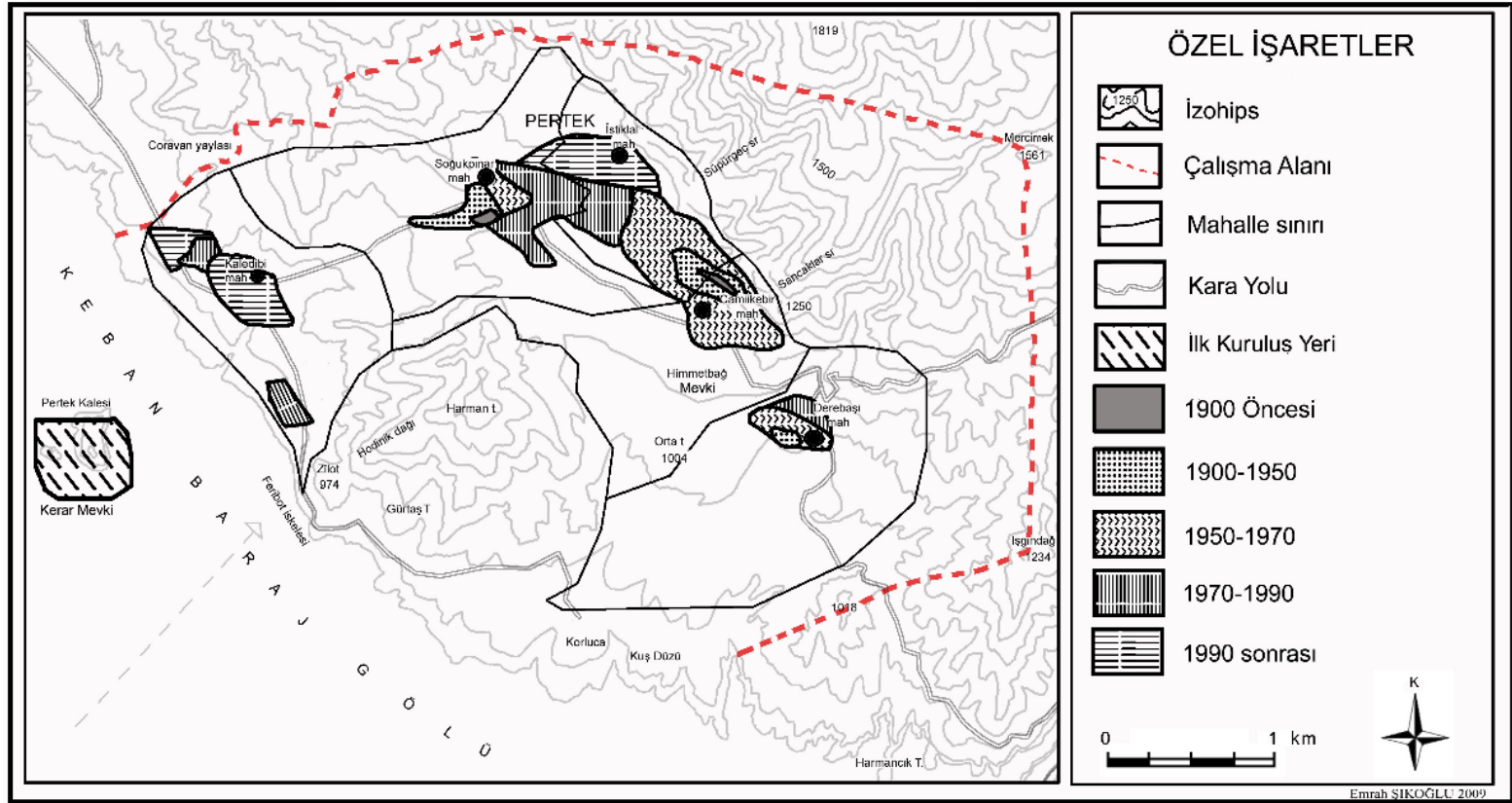
1877–1878 tarihlerine gelindiğinde Osmanlı Rus harbi'nin başlaması ve bölgede bulunan bazı aşiretlerin Rusya'ya yardım etme isteği, 1893–1905 yılları arasında II. Abdülhamit'in oluşturduğu Hamidiye Alaylarını bu bölgeye göndermesi ve 1913–1914 I. Dünya savaşı tarihlerinde meydana gelen, genel anlamdaki bir karışıklığın bu bölgeyi de etkilemesi bu tarihler arasında bölgenin oldukça sorunlu zamanlar geçirmesine sebep olmuştur.

Geçmiş yıllarda sürekli sıkıntılar yaratan Dersim' deki bazı aşiretler 1904–1906 yılları arasında da gerek geçim sıkıntısından, gerekse aralarındaki anlaşmazlıklardan dolayı sürekli bir saldırganlık halindeydiler. 9 Eylül 1907 yılında Neşet Paşa komutasında bir grup asker dersim harekâtını gerçekleştirmiştir. Fakat bu harekâtın sonuç getirmemesi aşiretlerin kendilerine olan güvenlerini arttırmış, bu durum da olayların daha da büyümesine sebep olmuştur. 1908 senesinde Neşet Paşa tarafından bir harekât daha yapılmıştır. Fakat bu harekâta başarısızlıkla sonuçlanınca 2 ağustos 1909 yılında İbrahim Paşa tarafından yapılan harekatta 54 aşiret içerisinde 34 aşiret hükümete itaat etmiştir. 1914 ve 1916 senelerinde aşiretler arasında bazı sorunlar devam etmiş olsa da bu durum Cumhuriyet sonrası dönemde Aşiretlerin ıslahıyla çözülmüştür (Yılmazçelik, 1999, s.93-94-95-96-97-98-99-100-101-102).

Cumhuriyet öncesi dönemlerde Mutasarrıflık durumunda olan Dersim, 23 nisan 1920 de Ankara'da toplanan TBMM'de Diyar ağa, Abdulhak Tevfik, Mustafa ağa, Mustafa Zeki (saltuk) Bey, gibi Milletvekilleriyle temsil edilmiştir.

1926 yılına gelindiğinde ise; Dersim bu tarihte ilçe yapılarak Elazığ' a bağlandı. 25 Aralık 1935 tarih ve 1885 sayılı kanunla Tunceli Vilayeti teşkil edildi. 4 Ocak 1936 yılında Hozat ve diğer ilçeler Tunceli'ye bağlandı. 17 Haziran 1937 de Dersim' de meydana gelen ayaklanmadan sonra Tunceli geçici olarak Elazığ'dan yönetilmeye başlandı.

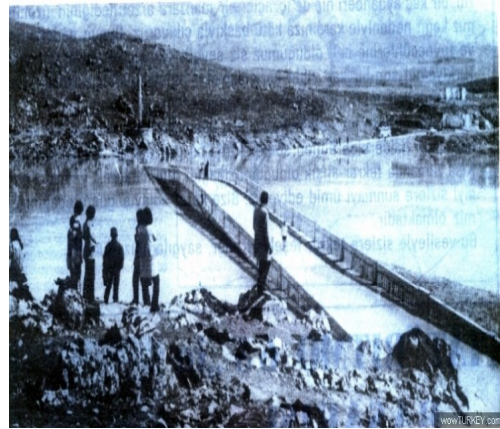
30 Aralık 1946 tarihinde merkez dahil 8 ilçesiyle beraber tekrar Tunceli Vilayeti teşkil edildi. 1947 yılında Kalan kasabasına taşınarak fiilen il merkezi oldu (Cengiz, 1985, s.15).

3.1.3.3 1927'den Günümüze Kadarki Dönem

Cumhuriyet öncesi hep bir köy durumunda olan Pertek' in Cumhuriyet sonrası durumunu inceleyecek olursak: Pertek 1927 yılında İlçe durumuna getirildi ve Belediye kuruldu. Elazığ iline bağlı İlçe durumundayken 1935 tarihinde Tunceli Vilayetinin teşkil edilmesiyle 1936 yılında Tunceli'ye bağlı bir ilçe durumuna getirildi. 1937 yılında Dersim ayaklanması sonucu yine Elazığ'dan yönetilmeye başlanan Pertek, 1946 yılında Tunceli'nin tekrar il olmasıyla birlikte Tunceli'nin 8 ilçesinden biri haline gelmiştir.

1974 yılına gelindiğinde eski Murat Nehri kenarında kurulmuş olan Pertek, Keban Baraj Gölü'nün yapımına başlanmasıyla, eski yerine nazaran 100–200 m. Daha yüksekte olan şimdiki yerine Süpürgeç Dağı'nın eteklerine taşınmaya başlamıştır (Harita 8). Baraj yapılmadan önce ulaşım Murat Nehri üzerindeki köprüden sağlanıyordu (Fotoğraf 4-5).

Fotoğraf 4: Keban Baraj gölü öncesi Pertek Köprüsü ve Baraj tutulurken bir kısmı sular altında kalan aynı köprüden bir görünüş

Baraj Gölü'nün yapılışı sırasında bazı eserler de yerlerinden sökülerek şimdiki Pertek ilçe merkezine taşınmıştır. Bu eserler daha önce de özelliklerinden bahsettiğimiz Çelebi Ali (aşağı) Cami, Bay Sungur (yukarı) camileridir. Pertek İlçesi Til köyünde bulunan kiliselerden Süryani Kilisesi ve dönemin tarih kalıntılarından en ilginç olan; "CİNCİKLİ ODA" adıyla bilenen yapı Keban Baraj Gölü suları altında kalmıştır.

Fotoğraf 5: Eski Pertek Köprüsü ve Pertek Kalesinden Bir Görünüş.

Pertek'te 1977 tarihinde yapılması planlanan fakat 1984 tarihinde faaliyete başlayan Sümerbank Yün İpliği Fabrikası, Pertek'in o dönemdeki en büyük endüstri tesisi konumundaydı. Fakat geçen süre zarfında hammaddenin çevreden sağlanamaması, halkın yeteri kadar istihdam ettirilememesi gibi durumlardan dolayı kapatılmak zorundan kalmıştır. Ayrıca Keban Baraj Gölü inşa edilmeden önce Pertek, idari yönden Tunceli'ye bağlı olmakla beraber, ekonomik ilişkiler bakımından Elazığ'la bağlantılıydı. Elazığ Pertek için önemli bir pazardı. Bu ilişkilerin devamı için her ne kadar Bingöl yolundan ayrılan bir kol ile karayolu, Pertek ve Tunceli'ye bağlanmışsa da mesafe çok uzamıştır (Akkan, 1973, s.206). Pertek, bu tür büyük yatırımların yapılmaması ve şehirselleşme fonksiyon bakımından Elazığ'a bağlı olması sebebiyle pek fazla gelişme gösterememiştir.

Günümüzdeki yerleşme alanına taşındıktan sonra Kaledibi (Şebşebik) Mahallesinin yanı sıra, Pertek'te Camii Kebir (Şorgu) Mahallesi, Derebaşı (Sağminik) İstiklal ve Soğukpınar mahalleleri kurulmuştur. Pertek Merkez Bucağı dahil dört bucak 46 köyden meydana gelmiştir (Tablo 14).

Tablo 14: İdari Bakımdan Pertek’e Bağlı Olan Köylerin Eski-Yeni Adları ve nüfusları (2007)

MERKEZ BUCAĞI				
Yerleşme Adı	Eski Adı	Erkek	Kadın	Toplam
Çakırbahçe	Coravan	65	61	126
Demirbasan	Zeverek	55	58	113
Dereli	-	52	49	101
Dorutay	Zeve	151	149	300
Geçitkaya	Balan	99	103	202
Kolankaya	Haveler	22	24	46
Korluca	Tilköyü	22	22	44
Mercimek	-	99	78	177
Sağman	-	72	93	165
DERE BUCAĞI		Erkek	Kadın	Toplam
Dere (BM)	Rumki	60	50	110
Ardıç	Sağmandersimi	78	91	169
Bakırlı	Şuşenk	32	29	61
Elmakaşı	Pohateriş	61	61	122
Kayabağ	Avzunik	40	48	88
Kazılı	-	35	32	67
Söğütlütepe	Gülbari	45	58	103
Sürgüç	-	41	40	81
Uluşınar	-	70	49	119
Yalınkaya	Çarhik	65	50	115
Yamaçoba	Erindek	41	39	80
AKDEMİR BUCAĞI		Erkek	Kadın	Toplam
Akdemir (BM)	Abseker	116	110	226
Aşağı Gülbahçe	Aşağı Kömraş	66	78	144
Ayazpınar	Titinik	101	94	195
Ballıdut	Kahpinik	18	22	40
Bulğurtepe	Çeledor	30	25	55
Çukurca	Bahrav	93	97	190
Gövdeli	Tahsu	8	10	18
Konaklar	-	117	104	221
Yukarı Gülbahçe	Yukarı Kömraş	16	17	33
PINARLAR BUCAĞI		Erkek	Kadın	Toplam
Pınarlar (BM)	Paşavenik	226	221	447
Beydamı	Balışer	99	101	200
Bıçmekaya	Harişik	65	58	123
Çalıözü	Vargirt	48	54	102
Çataksu	Abdolu	24	29	53
Günboğazı	Margig	81	89	170
Kacarlar	-	72	76	148
Karagüney	Kadosa	107	99	206
Koçpınar	-	33	38	71
Konurat	Hatni	14	15	29
Pirinççi	-	71	63	134
Sumak	-	35	36	71
Tozkoparan	Tanz	108	100	208
Yeğencik	Arpalı	56	51	107
Yeniköy	-	105	95	200
Yukarı Kayabaşı	-	30	27	57

Kaynak: TÜİK. 2007 ADNS verileri.

Pertek günümüzde 6.032’ si şehirde 5.837’si köylerde olmak üzere, toplam 11.869 kişilik bir nüfusa sahiptir.

3.1.4 Çalışma Alanının Merkezi Fonksiyonları

Fonksiyon terimi “zaman içinde akıp giden faaliyetler veyahut yapılan iş” anlamına gelmektedir (Karaboran,1989, s.87). Bir başka ifade ile Şehrin varlığını ve gelişimini mümkün kılan, hayatıyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetleri anlıyoruz (Tümertekin,1965,s.5). Genel olarak iş, görev, rol, hizmet anlamına gelen fonksiyon herhangi bir yerleşmedeki fonksiyonların tümünü kapsar (Doğanay,1983,s.38).

Yeni ekonomik ve kültürel merkezlerin oluşturulması için yerleşme coğrafyası çerçevesinde şehir ve köy yerleşmelerinin değerlendirilerek fonksiyonlarının ve etki alanlarının ortaya çıkarılması gerekir (Karaboran 1989, s.86). Fonksiyonlar 1. özellik ve karakterlerine göre 2. etki alanlarına göre ayrıştırılırlar (Denker, 1976, s.23).

Etki bölgesi dahilinde bir şehir etrafındaki kır sahası ve daha küçük şehirlerin veya karşılıklı münasebetlerinden doğan üstünlük ve bir sistem ortaya konulmaya çalışılabilir. Farklı kültür bölgelerinde, farklı tarihi ve içtimai şartlar altında değişik durumlar meydana gelmektedir. Şehir ile bunları çevreleyen kırsal alanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler; sadece bugün için değil, geçmişte de mevcuttu. Hatta birçok şehirlerin ortadan kalkması ve öneminin azalmasında, şüphesiz şehir ile kır arasındaki ilişkilerin değişmesinin ve bu değişikliklere göre şehirlerin eski önemlerini kaybetmelerinin büyük ölçüde rolü olmuştur. Önemi azalan şehirlere karşılık, karşılıklı ilişkilerle yeni şehirlerin de kurulmasına ve gelişmesine zemin hazırlamış bulunmaktadır (Göney, 1989, s.75)

Yerleşmelerin sahip olduğu fonksiyonlar sahadaki hayat tarzı ve ekonomik yaşantının da bir göstergesidir. Çalışmamızda; mümkün oldukça yerleşmelerin kuruluşunda rol oynayan ve yerleşmelerin gelişimini sağlayan fonksiyonlar ile bugün hakim olan fonksiyonlar üzerinde durmaya çalışacağız.

3.1.4.1 Pertek İlçe Merkezi’nin Resmi ve İdari Fonksiyonu

Pertek İlçe Merkezi’nde idari fonksiyonundan dolayı, birçok resmi kuruluşun bulunduğunu görmekteyiz. Bu idari kuruluşların şehirde yer alması Pertek ve Pertek’e bağlı yerleşmelerin işlerinin yürütülmesini bu merkeze toplamıştır. Bu resmi kurum ve kuruluşların çalışma hayatı, sağlık hizmetleri, tarımsal örgütlenme hareketleri, ulaşım, haberleşme, bankacılık, askeri hizmet gibi sosyal, stratejik, ve ekonomik birçok kamu

hizmetinde Pertek İlçe Merkezi'nin idari fonksiyon etki alanının önemini ortaya koymaktadır.

Pertek çeşitli dönemlerde farklı idari fonksiyon özelliklerine sahip olmuştur. Bu durumu şu şekilde ele alabiliriz:

Pertek yöresine; “ilk olarak Anadolu birliğini kuran Hititler egemen olmuşlardır. Sırasıyla Medler (M.Ö. VII yy.), Persler (M.Ö. VI yy.) bu bölgeye hakim olmuşlardır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türklerin hâkimiyeti başlamış ve bu dönemde Çubukoğulları'nın denetimi altına girmiştir. Çubukoğulları'ndan sonra 1115 yılında Artukoğulları'nın eline geçmiştir. Artukoğulları'nın Selçuklulara yenilmesiyle 1226 yılından sonra Selçukluların egemenliği başlamıştır. 1200 yıllarında Mengücek'liler de yöreye hakim olmuştur. 1400 yılında Akkoyunlular'ın egemenliği hüküm sürmüştür (Cengiz, 1985, s.137).

1473 yılında Fatih Sultan Mehmet zamanında, Otlukbeli Savaşı'ndan sonra Akkoyunlular'ın yöredeki etkinliği kırılmış, 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'i mağlup etmesiyle yörede Osmanlı egemenliği pekiştirilmiştir. Osmanlı döneminde, Dersim Tarihi, 1515 tarihinde Pir Hüseyin Bey'in Çemişgezek beyi olarak tayini ile başlamıştır (Ünal, 1989, s.33). Pir Hüseyin Bey Çemişgezek'te bulunan Nur Ali Halife'nin ordularını yenerek yöreye hakim oluş ve Çemişgezek Pertek'le beraber Osmanlı Beyliği haline gelmiştir. Pir Hüseyin beyin ölümü üzerine, on altı Çocuğu arasında iktidar mücadelesi başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman duruma müdahale etmiş ve bölgeyi dört sancak (Çemişgezek, Pertek Sağman ve Mazgirt) ve on iki zeamete ayırmıştır (Şeref Han, 1975, s. 194-202). Bu tarihten sonra bu dört sancak uzun bir dönem Pir Hüseyin Bey'in on atı oğlu tarafından idare edilmiştir (Yolga,1994, s. 54-56).

1516 tarihinde Pertek ve Sağman “Yurtluk-Ocaklık” sancak statüsü taşımakta olup, Diyarbakir eyaletine bağlıydı (Ünal,1989, s.33). “Pertek'in 1518'de 14, 1523'de 22, 1541'de 17 köyü bulunmaktaydı” (Ünal,1999, s.32). Bu sancaklar, Diyarbakir Eyaletine bağlı olma durumlarını XIX. Yüzyılın ilk yarısı da dahil olmak üzere sürdürmüşlerdir (Yılmazçelik, 1995, s. 124-134).

Pir Hüseyin Bey'in üçüncü oğlu Rüstem Bey Pertek Sancağı'na atanmıştır. Ölümünden sonra Bay Sungar atanmıştır. Pertek bu dönemde (1520 yıllarından sonra) iki sancak durumundaydı. Sağman Sancağı'nın başında Pir Hüseyin Bey'in oğlu

Keyhüsrev Bey vardı. Keyhüsrev Bey'in ölümü üzerine yerine büyük oğlu Salih Bey geçti. Salih Bey kardeşi Ömer Bey tarafından öldürüldü. Daha sonra Salih Bey'in karısı Tarafından Ömer Bey öldürüldü ve bir müddet sonra Salih Beyin karısı, oğlu Keyhüsrev Bey'le beraber padişah tarafından 1597'de sancağın başına getirildiler. Bu dönemde Osmanlı tahtında Sultan Murat vardı (Cengiz, 1985, s.137). 1788-1789 tarihleri arasında Pir Hüseyin Evlatlarına tevcih edilmiş olan Dersim bölgesi, Ovacık ve Sağman olmak üzere iki kadılığa taksim edilmiş ve Harput sancağı'na bağlanmıştır. Bu yeni düzenleme içerisinde Dersim mıntokasındaki kazalar 1775 tarihinde oluşturulan Maden-i Hümayun merbutatından sayılmıştır. 1788-1789 tarihlerinden sonra kaymakamlar ve nahiye müdürleri eşraf-ı belde den tayin edilmeye başlanmıştır. Pertek sancak beyi Sungur Bey zamanında Palu'nun Karaçor nahiyesine bağlı Kenar köyünden gelen Kulu Ağa'ya otlak ve yaylak olarak Peri nahiyesi verilmiştir. Sungur Bey'in vefatından sonra Kulu Ağa'nın evlatları mali güçlerini ve nüfuzlarını arttırmış ve 1788 tarihinde kaza yapılan Pertek'e kaymakam olarak Kulu Ağa'nın evlatları tayin edilmiştir. Yine bu dönemde Çemişgezek kaymakamlığı Beyzadelere ve diğer kaza kaymakamlıkları da bazı aşiret ağalarına tevcih edilmiştir (Yolga, 1994, s.58-59).

Pertek, 1892 tarihinde bir nahiye olarak Çemişgezek Kazası'na bağlıydı (H 1310 Tarihli Ma'mûretü'l-Aziz Salnamesi, s.121). 1892-1893 yıllarında Pertek, Mazgirt, Peri ve Şavak nahiyelerinden meydana gelen Çarsancak' da H 1310 tarihli Salname kayıtlarına göre, 60 bezirhane, 3 pamuk fabrikası ve 3 de boyahane vardı.

Cumhuriyet öncesi hep bir köy durumunda olan Pertek' in Cumhuriyet sonrası durumunu inceleyecek olursak: Pertek 1927 yılında İlçe durumuna getirildi ve Belediye kuruldu. Elazığ iline bağlı İlçe durumundayken 1935 tarihinde Tunceli Vilayetine teşkil edilmesiyle 1936 yılında Tunceli'ye bağlı bir ilçe durumuna getirildi. 1937 yılında Dersim ayaklanması sonucu yine Elazığ'dan yönetilmeye başlanan Pertek, 1946 yılında Tunceli'nin tekrar il olmasıyla birlikte Tunceli'nin 8 ilçesinden biri haline gelmiştir. Günümüzde Pertek Merkez Bucağı dahil dört bucak 46 köyden meydana gelmiştir(Tablo 27).

Şehrin idari fonksiyon alanı olarak belirlediğimiz Atatürk ve Hükümet caddeleri, İlçe Tarım Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Belediye, PTT, Emniyet, Kaymakamlık, Askerlik Şubesi binası olmak üzere çeşitli resmi kurum ve kuruluşların olduğu merkezi alanlar halini almıştır. Şehrin idari fonksiyon alanı olarak belirlediğimiz

yerde bütün resmi ve idari kurumlar toplanmıştır. Burası aynı zamanda halkın kolayca ulaşabildiği ve en çok kullandığı alanlar içerisinde. Bu da halkın kolayca işini görebilmesine olanak sağlamaktadır.

3.1.4.2 Pertek İlçe Merkezinin Kültürel Fonksiyonu

Kültürel fonksiyon alanlarının genişliği, şehirlerin merkezlik özelliklerindendir. Burada söz konusu olan, kültürel tesislerin şehir içinde kapladığı alan değil, sunulan hizmetlerin, şehirden ne kadar uzaklıkta ilgi gördüğünü saptamaktır. Eğitim kurumları, şehirlerin kendi bünyesinde olduğu kadar, çevresine de sunduğu kültürel hizmetlerdendir.

İlçe merkezinde mevcut bulunana *eğitim kurumları*, kurumların sahip olduğu donanım ve personel durumu ile bu kurumlardan yararlananların sayısı, kültürel fonksiyon sahasının belirlenmesi açısından ele alınacak olan kriterlerdir.

İlk olarak 1938 yılında Alp Doğan İlköğretim Okulu kurulmuştur. Daha sonra sırayla 1952’de Mustafa Kemal Lisesi, 1964’te Atatürk İlköğretim okulu, 1988’de Y.İ.B.O, 2001’de Cumhuriyet İlköğretim Okulu, 2007 de ise Anadolu Lisesi kurulmuştur. Pertek anaokulu ilk olarak 1940 yılında Murat İlköğretim Okulu olarak kurulmuştur. 2002 yılında ise tadilat yapılarak Pertek Anaokulu olmuş ve 2002–2003 eğitim öğretim yılında hizmete başlamıştır.

Çalışma alanımızda 4 adet ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullarda 1,020 öğrenci bulunmaktadır (Tablo 15). Bu okullarda toplam 45 derslik bulunmaktadır. Okullara göre bir dersliğe düşen öğrenci sayısı ise şöyledir: Alp Doğan İlköğretim Okulu 25 öğrenci, Atatürk İlköğretim okulu 24 öğrenci, Cumhuriyet İlköğretim Okulu 20 öğrenci, Y.İ.B.O 23 öğrencidir (Tablo 16).

Tablo 15: Pertek İlçe Merkezi’nde Okuyan Öğrencilerin Yıllara Göre Sayıları (2006-2010)

	Okul Öncesi		İlköğretim		Orta Öğretim		
Yıl	KIZ	ERKEK	KIZ	ERKEK	KIZ	ERKEK	Toplam
2006-2007	35	40	526	595	223	283	1702
2007-2008	57	47	488	544	200	218	1554
2008-2009	15	19	563	538	272	251	1658
2009-2010	77	60	514	506	290	247	1694

Kaynak: Pertek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Yine ilçe merkezinde 2 adet lise bulunmaktadır. Bu okullarda toplam 537 öğrenci bulunmaktadır. Bu okullarda toplam 24 derslik bulunmaktadır. Okullara göre

bir dersliğe düşen öğrenci sayısı ise şöyledir: Mustafa Kemal Lisesi 23 öğrenci, Anadolu Lisesi 20 öğrencidir.

Tablo 16: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Okulların Öğrenci, Şube, Derslik sayıları ve Şubeye Bir Düşen Öğrenci Ortalamaları (2009)

OKULLAR	Şube	Derslik	Erkek	Kız	Toplam	Şubeye Düşen Öğrenci
Alpdoğan İ.ö	9	9	99	134	233	25
Atatürk İ.ö	8	8	103	95	198	24
Cumhuriyet İ.ö	16	16	170	151	321	20
YİBO	11	12	134	128	262	23
M.Kemal lisesi	16	16	177	195	372	23
Anadolu lisesi	8	8	70	95	165	20
Anaokulu	4	2	37	40	77	19

Kaynak: Pertek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Çalışma alanımızda 1 de Anaokulu mevcuttur. Anaokulunda toplam 77 öğrenci bulunmaktadır. 2 dersliği bulunan anaokulunda ikili öğretim verdiği için dersliğe düşen öğrenci sayısı 19 dur.

Ayrıca çalışma alanımızda ki bazı okullarda taşınmalı eğitim de yapılmaktadır (Tablo 17).

Tablo 17: Taşınmalı Eğitim Veren Okullar ve Taşınmalı Eğitim Gören Öğrenci Sayıları (2009)

OKULU	GİDİŞ-GELİŞ YAPAN ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRENCİ EVİNDE KALAN ÖĞRENCİ SAYISI	AKRABASININ YANINDA KALAN
MUSTAFA KEMAL LİSESİ	6	22	10
CUMHURİYET İ.Ö.O.	39	11	10
ATATÜRK İ.Ö.O.	3	1	5
ALPDOĞAN İ.Ö.O.	2	10	--

Kaynak: Pertek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Yaygın eğitim kurumu olan **Halk Eğitim Merkezi** ise 1972 yılından önce Yaygın Eğitim faaliyetleri il merkezinde bulunan Halk Eğitim Başkanlığınca ve daha sonra çalışma alanımızda Pratik Kız Sanat Okulu Müdürlüğünce sürdürülmekteydi. 1972 yılından itibaren Halk Eğitim merkezinin açılmasıyla Yaygın Eğitim faaliyetleri Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından sürdürülmektedir.

Kuruma ait hizmet binası olmadığından Pratik Kız Sanat Okulu'nun zemin katında geçici olarak hizmet yürütülmekteydi. 2001 yılında Pratik Kız Sanat Okulu'nun kapatılmasıyla hizmet binası Halk Eğitim Müdürlüğüne tahsis edilmiş olup halen aynı binada hizmet vermektedir.

Kuruma ait 7 adet derslik, 1 adet 15 bilgisayarlı Bilişim Teknolojileri Laboratuvarı mevcuttur. Ayrıca Halk Eğitim Müdürlüğü bünyesinde kurulan Döner Sermaye İşletmesi ile 43 adet sanayi tipi dikiş makineleriyle Tekstil Atölyesi bulunmakta olup 36 kursiyerle hizmet verilmektedir.

Halk Eğitim Merkezi'nde 1 Müdür, 1 Müdür Baş Yardımcısı, 2 Müdür Yardımcısı, 2 Öğretmen, 4 Kadrosuz usta öğrenci, 25 ücretli öğrenci ve 1 de hizmetli bulunmaktadır.

Çalışma alanımızda Kültür Bakanlığı bünyesinde hizmetini sürdüren 1 **halk kütüphanesi** bulunmaktadır. Kütüphane de 1 hizmetli ve 1 memur olmak üzere 2 görevli çalışmaktadır. 2006 yılı verilerine göre 8,142 adet kitap bulunan halk kütüphanesinden toplam 8,529 kişi faydalanmıştır. Ayrıca Pertek İlçe Kaymakamlığı okumayı özendirmek adına Kaymakamlık bahçesinde Açık Hava Kütüphanesi kurmuştur.

3.1.4.3 Pertek İlçe Merkezi'nin Sosyal Fonksiyonu

Sosyal fonksiyonlardan biri **sağlık hizmetleridir**. Çalışma alanımızda 1945 yılında kurulan Pertek Sağlık Ocağı, 1969 yılında yeni hizmet binasına taşınmış sonrasında adı Pertek 70. Yıl Cumhuriyet Sağlık Ocağı olarak değiştirilmiştir. 2007 yılı Aralık ayında sağlık ocağı ilçe entegre hastanesine dönüşmüş ve Pertek 70. Yıl Cumhuriyet İlçe Hastanesi adıyla 1. ve 2. basamak Sağlık hizmetleri vermeye başlamıştır. İlçe merkezinde hastane dışında sağlık ocağı dispanser veya özel muayenehane bulunmamaktadır. Sadece ilçe genelinde Pınarlar Köyü'nde 1 Sağlık Ocağı ile İlçe Hastanesine ve Pınarlar Sağlık Ocağı'na bağlı 16 Sağlık evi bulunmaktadır.

Bugün Pertek 70.yıl Cumhuriyet İlçe Hastanesi bünyesinde 2 röntgen teknisyeni, 1 anestezi teknisyeni, 2 laboratuvar teknisyeni, 6 hemşire, 15 ebe, 2 si uzman 6'sı pratisyen olmak üzere 8 doktor, 1 diş hekimi, 1 sağlık memuru ve 17 memur ve hizmetli olmak üzere 53 personel çalışmaktadır.

10 yataklı bu hastanede 2009 yılında yaklaşık 29.700 hasta muayene edilmiştir. Ayrıca burada tedavisi mümkün olmayan hastalar ise Elazığ'daki hastanelere havale edilmektedir.

Sosyal tesislerden bir diğeri de *sportif amaçlı tesisler*dir. İlçe merkezinde bir kapalı spor salonu bulunmaktadır. Toplum Merkezi Projesi kapsamında Pertek Kaymakamlığı tarafından Pertek Kapalı Spor Salonu'nda yapılan 17 Kasım Gençlik Merkezi 24.03.2006 tarihinde hizmete açılmıştır.

17 Kasım Gençlik Merkezi'nde; kafeterya, internet cafe, kondisyon odası, dinlenme odası, okuma salonu, çocuk oyun evi, bilardo ve masa tenisi salonu, satranç odası, protokol ve yönetim odası gibi bölümler mevcuttur.

Çalışma alanımızda okullara ait futbol, voleybol, satranç ve basketbol takımları dışında herhangi bir spor kulübü ve takımı bulunmamaktadır.

3.1.5 Pertek İlçe Merkezi'nin Ekonomik Fonksiyonları

Kasaba ve şehirlerin yerine getirdiği fonksiyonların en önemlisi ekonomik fonksiyondur. Bu tür yerleşmelerin ekonomik bakımdan bir merkez olarak çevresine etki ederler ve bu yolla etki alanlarını genişleterek yerleşmeleri kendilerine bağlarlar.

3.1.5.1 Ticari Fonksiyonu

Çalışma alanımızın ticari açıdan geniş bir fonksiyonu olduğunun söyleyemeyiz. Fakat orada yaşayan insanların ihtiyaçlarını görebilecek ölçüde bir gelişmişlik de söz konusudur. Pertek İlçe Merkezi'nde işletmelerin %21'ini (41 iş yeri) *günlük ihtiyaçlara cevap veren işletmeler* oluşturmaktadır. Bu grupta yer alan işletmelerin çoğunluğunu bakkal ve marketler (28 iş yeri), tekeli bayileri (6 iş yeri), kasaplar (2 iş yeri) ve fırınlar (5 iş yeri) oluşturmaktadır. Genellikle şehrin günlük ihtiyaçlarını karşılayan bu iş yerlerinin daha sonra turizm bölümünde bahsedeceğimiz termal tesisin de tamamen faaliyete geçmesiyle artacağını düşünüyoruz.

İhtiyaçlara göre sınıflandırma da öne çıkan işletmeler şunlardır;

Pertek İlçe Merkezi'nde işletmelerin %20'sini (40 iş yeri) *periyodik ihtiyaçlara yönelik işletmeler* oluşturmaktadır. Bu işletmelerin önemli bir kısmını, giyim, konfeksiyon ve tuhafiyeler (14 iş yeri), berber ve kuaför (11 iş yeri), ayakkabı tamir ve satıcısı (4 iş yeri), fotoğrafçı (3 iş yeri), tüp bayi (3 iş yeri), camcı (2 iş yeri) meydana getirmektedir.

Uzun vadeli ihtiyaçlara y6nelik olan işyerleri ise, bu işletmelerin % 6'sını (12 iş yeri) oluşturmaktadır. Bunların b6y6k çoğunluğunu, mobilyacı ve marangozlar (8 iş yeri), kuyumcu (1 iş yeri), beyaz eşya ve showroom (3 iş yeri) oluşturur.

şehirde iki adet *değirmen* vardır. Bunların iş yeri sekt6rlerindeki oranı %1dir. *Marangoz, terzi, demirci, mermerci* gibi el sanatları ve k66k at6lyelere ait 19 iş yeri bulunmaktadır. Bunlar ticaret sekt6r6n6n % 9,6'sını oluşturmaktadır.

Ulaşımla ilgili işletmelerde ise 2 oto tamir ve lastikçi, 2 petrol işletmesi bulunmaktadır. Yine ilçe merkezinde 1 şehirlerarası minib6s terminali, 1 tane de k6y garajı bulunmaktadır.

Çalışma alanımızdaki iş yerlerinin b6y6k çoğunluğunu *yeme içme, dinlenme ve eğlenme hizmetlerine* ait iş yerleri oluşturmaktadır. Bu grupta yer alan iş yerleri arasında çoğunlukta olanlar lokantalar (3 iş yeri), tost-piknik ve b6feler (15 iş yeri), kahvehaneler (15 iş yeri), çay ocakları(6 iş yeri) ve pastanelerdir (3 iş yeri). Bunlar dışında 9 içkili lokanta ve birahane, 2 internet kafe ve playstation, 1 tanede otel bulunmaktadır.

3.1.5.2 Tarım Fonksiyonu

Belediye imar planından elde ettiğimiz bilgiye g6re bu alanın yaklaşık 1 km²'si (927,68m²) ise bağ bahçe alanı olarak tanımlanmıştır. Yerleşmenin hemen g6neyinde kalan geniş d6zl6ė6 ise imar planında olmadığı için genel olarak tarım arazisi sınıfında değerlendirdik. Bu arazi ise 10,12 km²'lik bir alana tekab6l etmektedir.

Çalışma alanımızda 2,488 dekar sulu tarım, 1,579 dekar kuru tarım, 2,162 dekar mera, 185 dekar da çıplak kayalık arazisi bulunmaktadır.

Petek İlçe merkezinde hayvancılıkla geçimini sağlayan 7 aile var. Bunlardan 4 aile k66kbaş hayvanla geçimlerini sağlarken, 3 aile de b6y6kbaş hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Bunu dışında b6y6k baş hayvancılık sadece aile ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmaktadır. 2008 yılında 398 b6y6kbaş hayvan, 3.570 adet de k66kbaş hayvan bulunmaktadır., 2009 yılında 322 b6y6kbaş, 2.610 k66kbaş hayvan olmak 6zere, 6zelikle k66k baş hayvan sayısında bir gerileme olmuştur. 2010 yılında ise ilçe merkezinde 323 b6y6k baş hayvan, 3400 de k66kbaş hayvan bulunmaktadır.

K66kbaş hayvancılıkla uğraşan aileler yaylacılık faaliyetinde de bulunmaktadırlar. 6zellikle Mayıs ayının sonu, Haziran ayının başında yaylaya çıkıp,

ekim sonu, kasım ayının da başında yayladan dönmektedirler. Yaylacılık faaliyeti için en çok Erzincan ve Erzurum tercih edilmektedir.

3.1.5.3 Sanayi Fonksiyonu

Pertek İlçe Merkezinde büyük bir sanayi işletmesi bulunmamaktadır. Pertek'te 1977 tarihinde yapılması planlanan fakat 1984 tarihinde faaliyete başlayan Sümerbank Yün İpliği Fabrikası, Pertek'in o dönemdeki en büyük endüstri tesisi konumundaydı. Fakat geçen süre zarfında hammaddenin çevreden sağlanamaması, halkın yeteri kadar istihdam ettirilememesi gibi durumlardan dolayı önce özelleştirilmiş daha sonra da askeriye ye devredilmiştir. Bunun dışında sadece küçük işletmeler bulunmaktadır. Bunlarda şehrin merkezinde çeşitli alanlara dağılmıştır. Belediye tarafından küçük atölye ve el sanatları için ayrılmış özel bir sanayi alanı yoktur.

Çalışma alanımızda küçük atölye ve el sanatları olarak 6 demir doğrama, kaynak, kalaycı ve su tesisat işleri, 2 oto tamir ve lastikçi, 1 semerci, 8 de mobilyacı ve marangoz olmak üzere toplam 17 adet küçük atölye ve el sanatları işletmesi bulunmaktadır. Bunların dışında berberler, terziler ve değirmenleri de küçük el sanatları ve atölyelere dahil edebiliriz.

Bu tür işletmelerde çalışan insanların tümü İlçe merkezinde ikamet etmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki semercilik ve değirmencilik gibi işletmeler artık kaybolmaya yüz tutmuşlardır. Geri kalan diğer küçük atölye ve el sanatları işletmeleri ise halkın arz ettiği ölçüde gelişme gösterebilmektedirler.

3.1.6 Pertek İlçe Merkezi'nin Ulaşım Fonksiyonu

Küreselleşme ve kalkınmanın gerçekleşmesinde en önemli etkenlerden birisi, beklide birincisi, ulaşım ve iletişimde meydana gelen teknolojik değişimler ve mekansal etkilenmeyi arttıran ulaşım ağlarının gelişmesidir. Genel anlamıyla insan ya da eşyanın bir yerden bir yere hareket etmesini anlatan, fakat içinde yaşadığımız küreselleşme çağında artık bilginin, paranın, hizmetlerin de bir yerden bir yere erişmesini içine alan “ulaşım” yeryüzünde çeşitli “yer”ler, “bölgeler” arasındaki ilişkilerin oluşmasında, ölçüle bilmesinde ve coğrafi görünümün şekillenmesinde önemli rol oynaması sebebiyle coğrafyanın başlıca inceleme konusu arasına girmiştir (Tümertekin-Özgüç, 1999,s.541).

Çalışma alanımızda geçmişte önemli yerleşmelere sahne olmuştur. Pertek'in Kerar Mevkiine kurulmasında Murat nehri'nin varlığının yanı sıra ulaşımında önemli etkileri olmuştur.

Çalışma alanımızın bağlı olduğu il olan Tunceli ili önemli yol güzergâhları üzerindedir. Tunceli-Erzincan karayolu aynı zamanda Güneydoğu Anadolu'yu Doğu ve Karadeniz Bölgelerine bağlayan devlet karayollarından biridir. Tunceli'nin İç Anadolu ve Karadeniz illeri ile ulaşım bağlantısı, kuzeyde sınırdan geçen Erzurum-Erzincan karayolu ile, güney illeri ile olan ulaşım bağlantısı ise Elazığ'dan geçen Bingöl-Elazığ-Malatya karayolu ile sağlanır.

Yukarda bahsettiğimiz bu yol güzergahı 1972 yılından yani Keban Baraj Gölü'nün inşasından önce Pertek Üzerinden sağlanmaktaydı. Hatta adını da köprücük anlamı taşıyan "Pere" sözcüğünden aldığını rivayet eden bir görüşün varlığından da önceki konularda bahsetmiştik.

Eskiden Pertek-Elazığ bağlantısını sağlayan köprü, Keban Baraj Gölü suları altında kaldığı için günümüzde Pertek ve Çemişgezek-Akçapınar'da kurulan feribot iskeleleri ile Elazığ yakasına ulaşım sağlanmaktadır (Fotoğraf 6). Pertek'te belediyeye ait 1 adet, özel sektöre ait 2 adet feribot vardır. Özel sektöre ait iki feribot her gün dönüşümlü olarak çalışmaktadır. Bir feribotla 15-20 araba taşınabilmekte ve Pertek-Elazığ arasında her gün 07.00-19.00 arasında her saat başı karşılıklı sefer yapılmaktadır. Pertek iskelesinden 10 dakikası feribot ulaşımı, 20 dakikası Elazığ yakasındaki karayolu ulaşımı olmak üzere Elazığ kent merkezine yarım saatte ulaşılmaktadır.

Fotoğraf 6: Pertek'te Ulaşımın Sağlandığı Feribot ve Arkada Pertek Kalesi

Günümüzde Pertek İlçe merkezi Tunceli il merkezine 52 km. uzaklıktadır. Elazığ iline 33 km. uzaklıkta olan Pertek'in baraj gölünden 3 km.lik yol bağlantısı feribotla sağlanmaktadır. Köylerin tamamı ile ulaşım sağlanabilmektedir. Toplam yol ağı 324 kilometredir. Yol ağının 231 km'si İl Özel İdaresi'nin; 93 km.si ise Karayollarının sorumluluk alanındadır.

Günümüzde yukarıda bahsettiğimiz mevcut durum dışında uzun zamandan beri ilçe ye Keban Barajı üzerine bir **köprü** yapılması istenmektedir.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, Keban Baraj gölü oluşmasından önce Türkiye'nin Güney-Kuzey istikametindeki önemli karayolu bağlantılarından birini teşkil eden Trabzon, Samsun, Rize, Mersin, Adana, Kahramanmaraş, Adıyaman, Gaziantep, Malatya, Elazığ, Tunceli, Erzurum ve diğer illerin bağlantı hattı ilçemiz Murat nehri üzerinde bulunan tarihi Pertek köprüsü üzerinden sağlanmaktaydı.

Keban gölü oluştuktan sonra tarihi kemer köprü su altında kalmış ve dolayısıyla karayolu bağlantısı da kesilmiştir. Yeni Pertek köprüsünün yapımı ile Güney- Kuzey istikametinde oluşan daha çok kamyon ve tır trafiği 70 Km. daha az bir yol kat edip işletme giderleri yönünden büyük bir tasarrufun yanında, yörenin ekonomik kalkınmasında da önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalar sonucunda Göl kotunun 820 civarına inmiş olması ile bu konumda yapılan gözlemlerle *göl* içinde oluşan adacıklar arasında toplam uzunluğu 1300 m. ve ortalama ayak yüksekliği 30 m. olan bir dolgu ve Murat Nehrinin geçtiği ana yatak üzerine isabet eden kesimde 900 m. uzunluğunda bir asma köprü ile; Toplam

Uzunluk $1.300+900= 2.200$ m. olarak en ucuz alternatif olacağı düşünülmektedir. Bu durumda da maliyeti; asma köprü 35 Milyon dolar, dolgu ve yaklaşım yolları 10 milyon dolar, yaklaşık maliyet ise 45 milyon dolar olmaktadır.

Köprü yapının gerekliliği ise şu şekilde arz edilmektedir:

Ulaşım açısından Yaşadığımız bölgenin topyekûn kalkınması, ülkenin kuzeyi ve güneyi ile entegre olması şu anda kopuk olan ulaşım ağının bağlanması ile mümkündür.

Türkiye açısından ise dünya pazarlarının özellikle etkili olduğu pazarların önemi fevkalade büyüktür. Bu kapsamda GAP ve DAP kapsamında yapılacak üretimin Türk Cumhuriyetlerinde pazarlanması planlanmıştır. Türkiye'den bu ülkelere açılan ilk ve en önemli kapı ise Trabzon limanıdır. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu' da yapılacak büyük miktarlardaki üretimin, bahsettiğimiz pazarlara sevki için ulaştırılması gereken Trabzon limanına ise en kısa mesafe Pertek'ten geçen karayolu güzergâhından sağlanmaktadır ki bu güzergâh ulaşım ağı kesilmeden önce kullanılmaktaydı. Türkiye'nin uluslararası projeler ağında da bu yol güzergâhının otoban olarak tasarlandığı ve köprü ile bağlanacağı anlaşılmaktadır.

Sağlık açısından da projenin gerçekleşmesi gerekmektedir. Tunceli ilinin çok büyük bir kısmı baraj gölü üzerinden geçerek Elazığ Hastanelerinden hizmet almaktadır. Ancak bu hizmet bazen feribotla ulaşımındaki aksamalar nedeni ile alınamamaktadır. Zamanında ulaşılamaması nedeni ile feribot iskelelerinin başında ölümle sonuçlanan olaylar meydana gelmektedir. Bu nedenle köprü projesinin en çok insan hayatı açısından gerekliliği vardır.

Güvenlik açısından bakıldığında da projenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yaklaşık 100 km lik Keban Baraj Gölü üzerindeki mesafede hiçbir geçiş noktası bulunmamaktadır. Olağanüstü durumlarda sevkıyatta büyük bir sıkıntıya sebep olabilecektir.

Ekonomik bakımdan; Tarihi Pertek köprüsü sular altında kaldıktan sonra Elazığ- Erzincan karayolu 70 km daha uzamıştır. Köprünün sular altında kaldığı 1973 yılından bu güne kadar geçen 36 yıllık sürede her gün bölgemizden Karadeniz' e, Erzincan, Tunceli'ye (Pertek, Çemişgezek, Ovacık, Hozat, Mazgirt, Pülümür, Nazmiye'ye) giden yaklaşık 1000 (bin) araç güzergahlarını değiştirerek 70 km. daha fazla mesafe kat etmek zorunda kalmışlardır (Harita 10).

Bunun ülke ekonomisine maliyeti ise tahminlerimizin çok üzerindedir. Fazla kat edilen yoldan dolayı iş gücü kaybı, araçların amortismanı ve yakıt miktarı yaklaşık olarak hesaplandığında ortaya aşağıdaki sonuçlar çıkmaktadır:

- Yaklaşık her bir aracın bir günde 70 km. fazla kat ettiği yol 1000 araç için toplam 70.000 km' dir. Bu da bir ayda 2.100.000 km, bir yılda 25.550.000 km, 36 yılda 919.800.000 km' ye tekabül eder. Yani 1973 yılından bu yana fazladan 919.800.000 km. yol kat edilmiştir. Bunun maliyetine gelince;
- 2009 yılı Ekim ayı rakamları itibarı ile;
- 1 km. için yaklaşık yakıt miktarı 0.2 lt.' dir. $0.2 \text{ lt.} \times 919.800.000 \text{ km} = 183.960.000 \text{ litre}$ fazla yakıt harcanmıştır. $183.960.000 \text{ lt} \times 2.68 (1 \text{ lt. mazot fiyatı}) = 493.012.800,00 \text{ TL}$ (Taksi, otobüs ve kamyon ortalaması alınmıştır)
- Araçlarda istihdam edilen bir şoförün aylık maliyeti yaklaşık 1500 TL. Bir şoför ayda minimum 5000 km. yol yapıyor. 1 km.nin maliyeti ise 0,30 TL. $\times 919.800.000 \text{ km.} = 275.940.000,00 \text{ TL.}$ tutarında fazladan işgücü kaybı,
- Bir takım lastik (altı adet)1.800,00 TL. azami 60.000 km. yol yapıyor. Her bir km. için yıpranan lastik bedeli $0,03 \times 919.800.000 \text{ km.} = 27.594.000,00 \text{ TL,}$
- Bir araçtaki değer kaybı yıllık (yaklaşık) % 15' tir . Bir aracın ortalama değeri 30.000,00TL. $\times \%15 = 4.500,00 \text{ TL.}$ yıllık değer kaybı ortalama olarak (büyük küçük araçların ortalaması) 60.000 km. yol kat etmektedirler. $4.500,00 \text{ TL.} / 60.000 \text{ km} = 0,08 \text{ TL.}$ her bir km.' nin amortisman bedeli $0,08 \text{ TL} \times 919.800.000 \text{ km.} = 73.584.000,00 \text{ TL,}$

Yolun uzaması nedeniyle artan kaza riski maliyeti de dahil edilmemiştir.

Yakıt miktarı	: 012.800,00 TL.
İş kaybı	: 275.940.000,00 TL.
Lastik aşınma	: 27.594.000,00 TL.
Amortisman	: 73.584.000,00 TL.
Yol bakım	: 7.728.000,00 TL.
TOPLAM	: 877.858.800,00 TL.

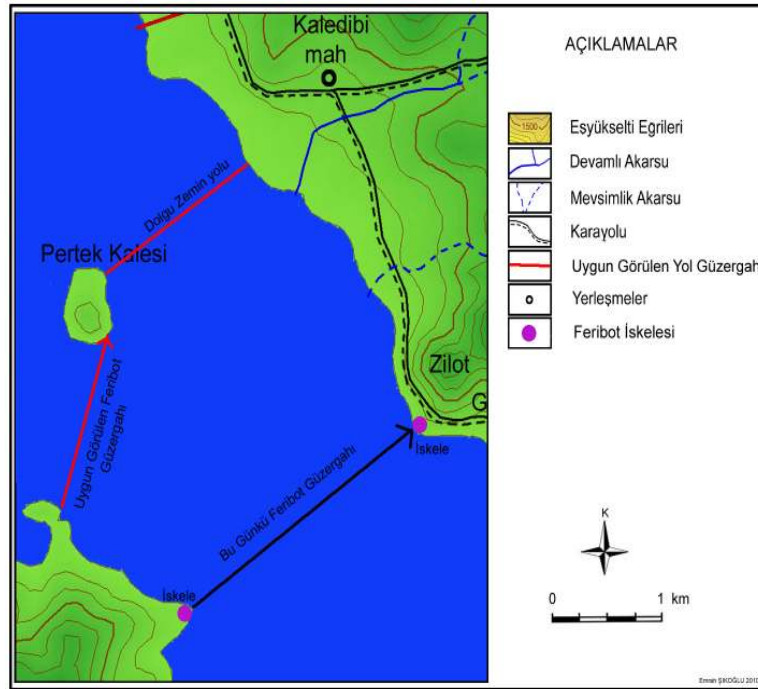
Karayolları Genel Müdürlüğü Planlama Şubesi Müdürlüğü tarafından yayınlanan Planlama İstatistikleri el kitabındaki verilere göre kamyon, otobüs, tır ve ticari araç için öngörülen 1 km. lik işletme gideri ortalama 2.036.671,00 TL. dir. Bu

rakam bugüne kadar fazladan kat edilen 715.400.000 km ile çarpıldığında 2,036 x 919.800.000 k m. = 1.872.712.800,00 TL gibi çarpıcı bir rakam ortaya çıkmaktadır.

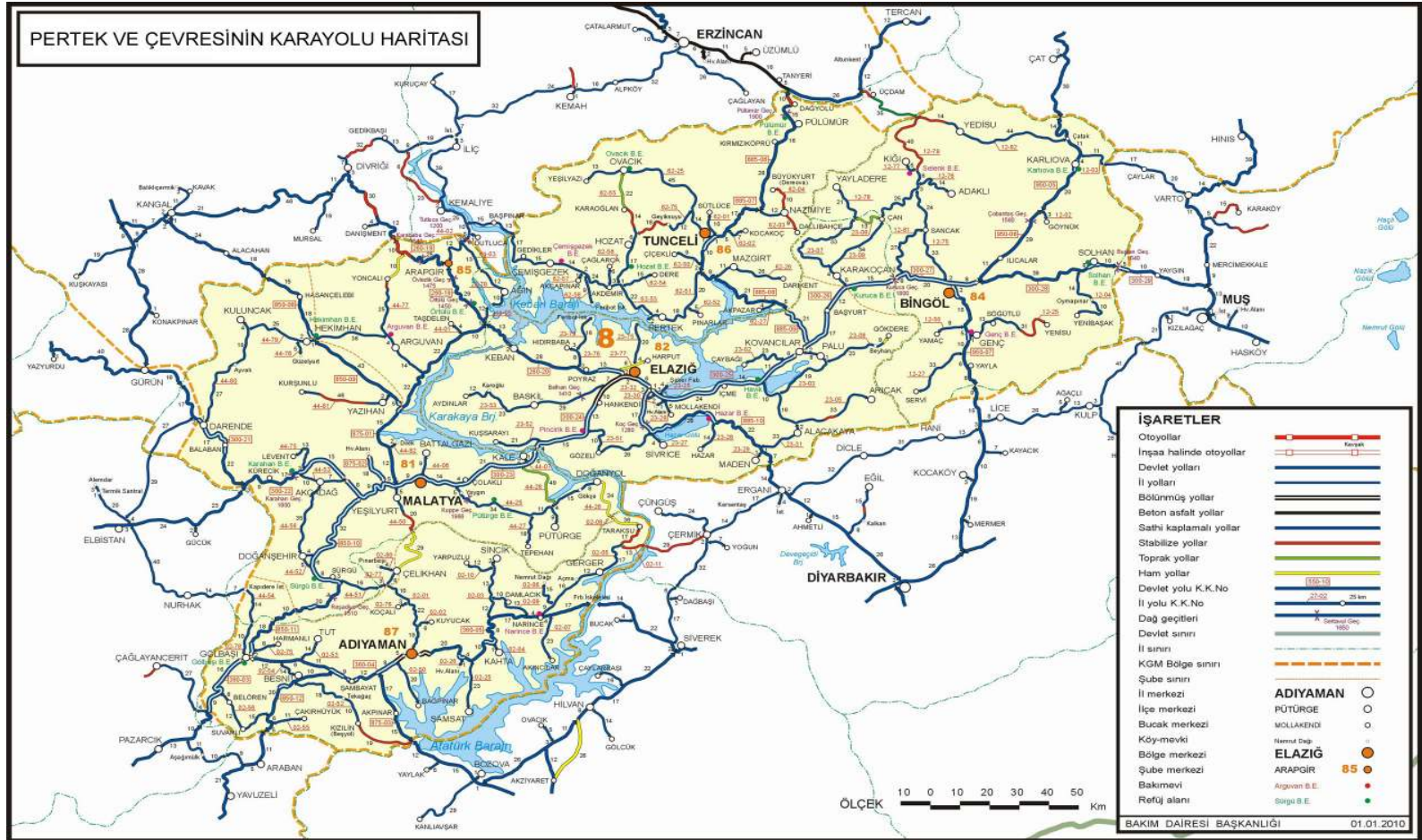
- Yine aynı kitapçıktan alınan verilere göre yolun 1 km kısalması sonucu elde edilecek gelir 3,603 TL' dir bunu da fazladan kat edilen 919.800.000 km.ile çarptığımızda 3,603-TL, x 919.800.000 km. = 3.314.039.400,00 TL. gibi bir maliyet karşımız çıkmaktadır.

Görüldüğü gibi köprünün olmayışı nedeni ile yolun uzamasının ülke ekonomisine maliyeti köprü bedelinin (45 Milyon \$) yaklaşık olarak 91 kat daha fazlası olup her geçen gün bu maliyetler katlanarak artmaktadır. Bu oran 2001 yılında 13 kat iken, 2009 yılı itibari ile 91 katına ulaşmıştır (<http://www.pertek.gov.tr/kopru.asp>).

Keban Baraj Gölü üzerine köprü inşası projesi gerçekleşmediği süre içerisinde, alternatif olarak Pertek Kalesi bir dolgu zeminle Pertek'e bağlanabilir. Hem maliyetin düşük olması hem de fiziki şartların buna müsaade etmesi bu projenin hayata geçirilmesini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca yapılan bu yeni yol doğrultusunda feribot güzergâhının da bu yola paralel bir yerden geçirilmesi, mesafeyi kısaltacak ve bir açık hava müzesi yapılması planlanan Pertek Kalesi çevresine halkın ilgisini de arttıracaktır (Harita9).

Harita 9: Günümüz Feribot Güzergahı ve Uygun Görülen Geçiş Güzergahı

Harita 10: Pertek ve Çevresinin Karayolu Haritası

3.1.7 Merkezi Yer Olarak Pertek İlçe Merkezi

Şehirler aynı zamanda çevresindeki kırsal alanlardaki halkın çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan hizmetlere sahip bulunmaktadır. Hiçbir şehir kendi kendine yeterli değildir. Şehir, çevresindeki sahaların çeşitli hizmetlerinin odağı durumundadır. Çeşitli hizmetler ile şehir, çevresindeki sahayı dolaylı ve dolaysız olarak etkilemektedir. Bu hizmetler şehir dışında ne kadar uzaklara yayılır ise şehrin önemi o derece büyüktür (Karaboran, 1989, s.82). bu nedenle şehir merkezleri nasıl tanımlanırsa tanımlansınlar, aslında donatımların toplandığı bir merkezle, bu donatımlardan yararlanan halkın yaşadığı alandan başka bir sistem değildir. Bu sistemde merkeze şehir merkezi, donatımlardan yararlanan nüfusun oturduğu alana da etki alanı, çekim veya hizmet alanı gibi adlar kullanılmaktadır. O halde şehir merkezi bir ekonomik merkez olarak, etki alanındaki yerleşmelerin bütün ihtiyaçlarını karşılama görevini üzerine alır (Karaboran, 1989, s.88).

Bugün de geçerliliğini korumakta olan “merkezi yer” teorisini ortaya koyan W.Christaller, merkeziyet adı altında, bir yerin kendisini çevreleyen bölge üzerinde nispi olarak önemi ve derecesini anlatmaktadır. Bu bölge içerisinde şehir, merkezi fonksiyonu yerine getirmektedir. W. Christaller, kırsal çevrelerinin merkezi olan bütün yerleşmeleri şehir olarak kabul etmektedir. Bunlar, şayet bir bölgenin merkezi iseler köy yerleşmelerini de kendi coğrafi düşüncesi içerisine almaktadır. Kendisi tarafından araştırılmış yerleşmeleri hukuki yönden tarif edilen şehir terimi ile karıştırmadan “merkezi yer” olarak ifade etmektedir. Bir merkezi yerin, merkez olduğu bölge “tamamlayıcı bölge” olarak isimlendirilir. Bu bölge içerisinde mevcut olan ekonomik birlikler, merkezi mal ve hizmetlere olan taleplerini böyle bir tamamlayıcı bölge içerisinde bulunan merkezi yerde yerine getirmektedirler. Bir merkezi yer çevresinde bulunan tamamlayıcı bölge, şayet geniş bir alana yayılıyor ve suni olarak tespit edilmemiş ve bu şehir merkezince sunulan merkezi yerle olan ulaşım masrafları henüz kazançlı değilse ve devamlı olarak artıyorsa, bu bölge genel olarak “tesir sahası” olarak nitelendirilmektedir (Karaboran, 1989, s.95). İ.Mathiesen’e göre, bir şehrin kapsamlı tarifi ancak onun yaşama sahasını teşkil eden hinterlandı ile bağlantısı da coğrafya görüşü çerçevesinde beraberce düşünüldüğü zaman yapılabilir. Çevresinin merkezi olarak şehrin sahip olduğu merkezi fonksiyonlar, değerlilik sıklık ve tesir sahalarına

göre ayrılır. Buna göre de, şehrin münferit etki bölgelerinin bir araya toplanmasından tesir sahasının bütünlüğü meydana çıkar (Karaboran, 1989, s.96).

Çalışma alanımızda tıpkı diğer yerleşmelerde olduğu gibi, çevresindeki daha küçük yerleşmeleri etkilemekte aynı zamanda kendinden daha büyük yerleşmelerden de etkilenmektedir.

Pertek İlçe Merkezi'nin günümüzde üstlendiği *idari fonksiyonunda* meydana gelen değişiklikler, hizmet ettiği yönetim alanında da zaman içerisinde daralmalar ve genişlemeler meydana gelmiştir. Günümüzde ilçe merkezi statüsünde olan Pertek, 45 köy ve 5 mahalle ile birlikte, kırsal kesim dahil olmak üzere toplam 11.695 (2009 TÜİK) nüfusun idari merkezi olma özelliği taşımaktadır. Hizmet ettiği toplam alan ise 947 km² dir.

Kültürel fonksiyon, Pertek'teki en geniş etki alanına sahip fonksiyondur. Bu fonksiyonun etki sahasının gelişmesindeki en önemli etken ise eğitim kurumlarının varlığıdır. Özellikle ilçe merkezinde YİBO'nun bulunması ilköğretim aşamasında bile geniş bir etki sahası oluşturmaya neden olmuştur. İlçe merkezine bağlı köylerde ortaöğretim kurumlarının da olmaması bu fonksiyon alanının genişlemesine sebep olmuştur. Yine ulaşım imkânlarının kolay oluşu da buraya olan ilginin artmasına sebep olmuştur.

Sağlık fonksiyonu açısından eğitimden sonra en geniş etki sahasına sahiptir. Pertek 70.yıl Cumhuriyet İlçe Hastanesi bünyesinde 2 röntgen teknisyeni, 1 anestezi teknisyeni, 2 laboratuvar teknisyeni, 6 hemşire, 15 ebe, 2si uzman 6'sı pratisyen olmak üzere 8 doktor, 1 diş hekimi, 1 sağlık memuru ve 17 memur ve hizmetli olmak üzere 53 personeliyle hizmet vermektedir. Fakat tedavi edilemeyen bazı hastalıklar veya ameliyatlar için hastalar Elazığ'a sevk edilmektedir. Yani sağlık fonksiyonunda Pertek, kırsal alanı etki sahası içine almakta fakat Elazığ'ın ise etki sahası içerisine girmektedir.

Çalışma alanımızdaki *ticaret ve pazar fonksiyonunun* çok fazla gelişmediğini söyleye biliriz. Elbette çevresindeki kırsal bölgelere hizmet vermektedir, fakat bu hizmette kendi sınırlarını aşmamaktadır.

Tablo18: Çalışma alanındaki İşyeri Sınıflandırması (2010)

İhtiyaç Türü	Sayısı
Günlük İhtiyaç	95
Peryodik İhtiyaç	44
Uzun Vadeli İhtiyaç	40
Toptan Satış	11
Toplam	190

Kaynak: Pertek Belediyesi

Önceki konularda da değindiğimiz gibi; Pertek İlçe Merkezinde toplam 190 işyeri bulunmaktadır. Bunlardan 28'i bakkal ve market, 15'i kahvehane, 6'sı çay ocağı, 9'u içkili lokanta ve birahane, 3'ü içkisiz lokanta, 14'ü giyim, konfeksiyon ve tuhafiyeye, 11'i berber ve kuaför, 6'sı tekel bayi, 15'i tost, piknik ve büfe, 7'si yem, un ve toptan gıda, 3'ü beyaz eşya ve showroom, 6'sı demir doğrama, kaynak, kalaycı ve su tesisat işleri, 3'ü tüp bayi, 3'ü fotoğrafçı, 2'si değirmen, 2'si mermer, 1'i otel, 2'si camcı, 3'ü dondurma ve pastane, 4'ü odun kömür ve inşaat malzemeleri, 2'si peynir ve soğuk hava deposu, 1', komisyon evi, 2'si playstation, internet, cd kaset satışı, bilgisayar ve elektronik teknik servisi 3'ü telefon tahsilat ve iletişim, 6'sı dersane ve kitap kırtasiye, 1'i kuyumcu, 2'si eczane, 2'si petrol işleri, 4'ü nalbur, 4'ü ayakkabı tamir ve satıcısı, 5'i fırın, 2'si kasap, 4'ü züccaciye ve saatçi, 8'i mobilyacı ve marangoz, 3'ü terzi ve perdecisi, 1'i av malzemesi satışı, 2'si oto tamir ve lastikçi, 1'i semerci, 1'i parfüm ve çiçekçi, 1'i de yeşil Pertek kooperatifi dir (Tablo 18).

Görüldüğü üzere Pertek'te ticaret hanelerin türü bakımından bir çeşitlilik bulunsa da sayı bakımından çok zengin olduğunu söyleyemeyiz, yine sağlık hizmetleri bakımından ilçede sadece bir hastanenin varlığı hizmet olarak yetmekte fakat fonksiyonel anlamda çok fazla da bir çekicilik arz etmemektedir.

Bunların esas nedeni ise çalışma alanımızın iki şehrin neredeyse tam ortasında bulunmasıdır. Güneyde Elazığ kuzeyde ise bağlı Bulunduğu il olan Tunceli'nin varlığı özellikle ekonomik anlamda Pertek'in gelişmesine çok fazla olanak vermemiştir. Yine Pertek İlçe Merkezinde günlük ihtiyaçlara yönelik ticaretin gelişmesinin ve toptan ticaretin büyük oranda geri kalmasının temel sebebi de yine bahsi geçen Elazığ ve Tunceli illerine olan yakınlığından kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nde nüfusu 5 000 ile 10 000 arasında olan yerleşmeler genellikle ilçe merkezi olarak idari statüde bulunurlar, fakat bu

yerleşmelerin birçoğu hizmet fonksiyonu gelişen hala tarım kasabası kimliğinden çıkamamışlardır. pertek ilçesi de 45 köyün idari merkezin konumundadır, fakat ilçe merkezinin kendisi bütün ticari aktivitelerini, sağlık gibi ihtiyaçlarını Elazığ ve Tunceli illerinden karşılamakta ve dolayısıyla da bir şehir kimliğinden uzak bir görünüm sergilemektedir. Pertek kasabasında hizmet fonksiyonu I. Fonksiyon olarak görünse de hala bir tarım kasabasıdır. Hizmetler sektörünün ağırlıkta olduğu tüm yerleşmeler de olduğu gibi Pertek'te de yönetim merkezi olmaları ve bu idarî fonksiyon nedeni ile savunma, kamu gibi görevlerde çalışanların oranlarının fazlalığı, bu sektörün ilk sırada yer almasını sağlamıştır.

3.1.8 Pertek İlçe Merkezi'nde Turizm Fonksiyonu

Terimin en kısa tanımı, zevk için yapılan geziler biçiminde yapılır.

- a) Bir bölgeye, ya da bir ülkeye turist çekmek için alınan her türlü önlem demektir
- b) Gelir getirici ekonomik sektörlerden biridir.
- c) Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma, sportif karşılaşmalar yapma, temsil veya konser verme, bilgi ve görgüsünü arttırma gibi amaçlarla; ya da, sadece zevk için yapılan gezi demektir (Doğanay, 2001, s.,11-12).

Pertek geçmiş dönemlerde de yerleşmelere sahne olduğu için, gerek tarihi açıdan, gerekse doğal güzellikleri açısından turizm potansiyeli olan bir yerdir. Daha önceki konularda da bahsettiğimiz gibi ilk önce murat nehri kenarında kurulmuş olan Pertek daha sonra baraj gölünün tutulmasıyla şimdiki yerine taşınmıştır. Bu sebepten dolayı su altında kalan bazı beşeri eserler de olmuştur.

Günümüzde Pertek İlçe merkezinde olan bazı tarihi eserler ve başlıca özellikleri şöyledir:

1. Pertek Kalesi: Keban Baraj Gölü yapılmadan önce Murat Nehri'nin kıyısında sivri bir kayanın ucunda bulunan kale bugün etrafı çevrili ada görünümündedir. Kuzeyinde bulunan kapıdan kalenin içine girilir. Kalenin içinde bir sarnıç ve bina yıkıntıları mevcuttur. Kalenin çevresinde bulunan çinili odalardan 1071 yılından sonra yöreye hakim olan Mengücekoğulları tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

2. Çelbi Ali (Aşağı) Cami: Pertek ilçesinin güneyinde, Murat Irmağının kıyısında 1570'te yaptırılmıştır. Kesme ve moloz taştan yapılan cami, üç kubbeli son cemaat yeri ve tek kubbeli ana mekandan oluşmaktadır. Ana mekanın batısında yer alan

beşik tonozlu mekanın duvarında eyvanlı çeşme ve minare vardır. Çeşme, minare ve son cemaat yeri duvarları, iki renkli kesme taştan yapılmıştır.

Çelebi Ağa Camii, bu bölgenin Keban Baraj Gölü suları altında kalmasıyla, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Bölümü tarafından taşları numaralandırılmak suretiyle Pertek ilçesinin Soğukpınar Mahallesine taşınmış ve burada yeniden monte edilerek kullanıma açılmıştır(Tunceli İli Çevre Durum Raporu, 2005, s. 85).

3. Bay Sungur (Yukarı) Cami: 1572 yılında yapılmış olan cami Çelebi Ali cami'nin planındadır. Özel bir taş işçiliği gözlenir. Pencereler sivri kemerlerle çevrilidir.

Bunların dışında Til köyünde 21. yy. da yapılmış bir Süryani kilisesi ve 18.yy. da yapılmış bir Ermeni kilisesi de mevcuttur. Ayrıca Sağman Köyü'nde 1555 yılında yapılmış olan Sağman cami ve Sağman Kalesi bulunmaktadır (Cengiz, 1985, s. 63-64-65).

Günümüzde bu eserler arasında en dikkat çeken Pertek Kalesidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait olan Pertek Kalesi'nde bugün önemli çalışmalar sürdürülmektedir. Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 18.11.2005 tarihli ve 491 no lu kararında kalede restorasyon yapılmasına ilişkin karar alınmıştır. Daha sonra Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından da yapılan çalışmalar denetlenmiştir. Bugün hala restorasyonu devam eden Pertek Kalesinde(Fotoğraf 7) gelecek döneme ilişkin bazı projeler bulunmaktadır. Restorasyon bittiğinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da izniyle bu alana yapılacak olan yatırımlar ise;

- Amfi Tiyatro
- Açık Kent Müzesi
- Havuz ve Yürüyüş Yolu
- Butik Otel' dir.

Fotoğraf 7: Restorasyondan Sonra Pertek Kalesinin Son Görünüşü

Bunların dışında çalışma alanımızda yeni bir Turizm girişimi de mevcuttur. Pertek Termal olarak bilinen bu tesis günümüz şartları göz önüne alındığında 6,341 nüfuslu bir ilçe merkezi için büyük bir yatırımdır (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8: Pertek'te Yeni İnşa Edilen Termal Tesis

Termal suyun kullanımı amacıyla ilk olarak 23.08.2004 tarihinde müracaat edilmiştir. 07.09.2007 tarihinde arama ruhsatının alınmasıyla birlikte çalışmalar başlamış, bölgenin jeolojik ve jeofizik etüt çalışmaları yapılmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında tespit edilen noktalarda gradyan ve sondaj kuyusu çalışmaları tamamlanmış, kaynak suların gerekli kimyasal analizleri ve raporları yaptırılmıştır. 2009 Şubat ayında ise tesisin kurulacak alanın tahsisi belediye tarafından yetkili firmaya verilmiştir.

Singeç çayı civarından çıkarılan bu Termal su yaklaşık 10 km'lik bir isale hattıyla tesis yerine ulaştırılmıştır (Fotoğraf 9-10).

Fotoğraf 9: Singeç Çayı Civarından Çıkarılan Termal Suyun Taşındığı Boru Hattı

Fotoğraf 10: Termal Tesis'te Kullanılan İçme Suyunun Kaynağı (Singeç)

2500 m² oturma alanı ve 5500 m² inşaat alanına sahip kaplıca tesisinde; 4 adet termal havuz (Fotoğraf 13), 2 adet büyük yüzme havuzu, 2 adet aqua havuz (Fotoğraf 12), 2 adet çocuk havuzu, 2 adet jakuzi, 5 adet aile banyosu, kaplıca hamamları, Türk hamamları, sauna, fin hamamı, çamur banyosu, masaj odaları, fitness center, cafe ve dinlenme alanları, çocuk oyun alanı bay ve bayan kuaför, vip restoran, tabldot restoran ve fizik tedavi merkezi bulunmaktadır.

Göl kıyısında ise ;

- Piknik alanı
- Açık konser alanı ve yazlık sinema (Fotoğraf 11)
- Açık düğün salonu (Fotoğraf 11)
- Yazlık fastfood alanları ve aile çay bahçeleri
- Su sporları merkezi
- Apart bungalow konaklama evleri
- Yürüyüş ve spor alanları mevcuttur.

Fotoğraf 11: Termal Tesise Ait Açık düğün salonu, Açık konser alanı

Fotoğraf 12: Termal Tesis İçerisindeki Aqua Havuz

Fotoğraf 13: Termal Tesis İçerisindeki Termal Havuz

Termal su; Banyo kürlerinde, içme kürlerinde ve kombine kaplıca kürlerinde kullanılabılır. Çıkarıldığı yerde 40–42 °C olan termal su Tesise ulaştığında 37–38 °C'ye düşmektedir (Karagülle).

Yaklaşık 10 milyon dolara mal olan bu tesisin gelecekte Pertek İlçe Merkezine bazı yenilikleri de getireceği projeler arasındadır. Bunların ilki Termal Tesisin en son katında bulunan Fizik Tedavi Merkezi'nin bir hastane olarak hizmet vermesidir. Tunceli Üniversitesindeki bazı Meslek Yüksek Okullarının özellikle Turizm Otelcilik ve Su Ürünleri bölümünün Pertek İlçe Merkezinde açılması da diğer projeler içerisindedir.

Yine yapılması düşünülen projeler arasında 100 odalık bir otel (Fotoğraf 14) ve 26 adet butik otel de vardır (Fotoğraf 15). Bu projeler içerisindeki otel termal tesisin hemen yanındaki boş araziye yapılması planlanırken, butik oteller ise yine termal tesisin hemen doğusundaki yükseltinin üzerine kurulması planlanmaktadır.

Fotoğraf 14: Termal Tesisin Otel Kısımının İnşa Edileceği Alan

Fotoğraf 15: Termal Tesisin Butik Otel Kısımının İnşa Edileceği Alan

Şu anda 150 kişinin istihdam edildiği bu tesis Pertek için hem gelecek vadeden hem de Pertek'in gelişmesine büyük katkı sağlayacak bir turizm merkezidir.

Fotoğraf 16: Tatlı Su Isıtmak Amacıyla Kullanılan Güneş Panelleri

3.1.9 Pertek İlçe Merkezi'nin Fonksiyon Alanları

3.1.9.1 Resmi ve İdari Fonksiyon Alanları

Pertek İlçe Merkezinde yaklaşık 26334,5 m²'lik bir alan kaplayan idari kurumlar, her taraftan kolayca ulaşılabilen, ulaşım güzergâhlarının üzerindeki merkezi sahalarda yer almaktadır. Şehrin fiziki yapısına uygun olarak Doğu-Batı doğrultusunda uzanan Atatürk Caddesi ve Hürriyet Caddesi özellikle resmi ve idari binaların bulunduğu caddeler haline gelmiştir (Harita 11).

Tablo19: Çalışma Alanındaki İdari Kurumlar ve Yüzölçümleri

İdari Kurumlar	m ²
Belediye	337
İlçe Tarım Müdürlüğü	201
İlçe Jandarma	132
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü	297
İlçe Nüfus Müdürlüğü ve Kaymakamlık binası	398,8
PTT	112,5
Askerlik Şubesi	282
Toplam	1249

Nitekim Belediye (337 m²), İlçe Tarım Müdürlüğü(201 m²), İlçe Jandarma(132 m²), . İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (297 m²), İlçe Nüfus Müdürlüğü ve Kaymakamlık binası (398,8 m²), PTT (112,5 m²) ve Askerlik Şubesi (282 m²) bu caddeler üzerinde yer almaktadır (Tablo 19).

Atatürk Caddesi Üzerinde Belediye, İlçe Tarım Müdürlüğü, İlçe Jandarma, . İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü bulunmaktadır. Hürriyet caddesi üzerinde ise İlçe Nüfus Müdürlüğü ve Kaymakamlık binası, PTT ve Askerlik Şubesi bulunmaktadır.

3.1.9.2 Sosyal ve Kültürel Fonksiyon Alanları

Pertek İlçe Merkezi'ndeki sosyal fonksiyon alanlarından *sağlık alanları* 4,624 m²'lik bir alanda kurulmuştur. Pertek 70.yıl Cumhuriyet İlçe Hastanesi çalışma alanımızda bulunan tek sağlık kurumudur. İstiklal Mahallesi sınırları içerisinde kurulmuş olan hastane binası yaklaşık 537 m² dir. Bugün Pertek 70.yıl Cumhuriyet İlçe Hastanesi bünyesinde 2 röntgen teknisyeni, 1 anestezi teknisyeni, 2 laboratuvar teknisyeni, 6 hemşire, 15 ebe, 2si uzman 6'sı pratisyen olmak üzere 8 doktor, 1 diş hekimi, 1 sağlık memuru ve 17 memur ve hizmetli olmak üzere 53 personel çalışmaktadır.

Çalışma alanımızdaki *eğitim alanları* yaklaşık 54,650 m²'lik bir alanda kurulmuşlardır. Tezimizin nüfus bölümünde de bahsettiğimiz gibi çalışma alanımızda 7 adet okul bulunmaktadır. İlk olarak 1938 yılında Alp Doğan İlköğretim Okulu (4,343 m²) kurulmuştur. Daha sonra sırayla 1952'de Mustafa Kemal Lisesi (11,050 m²), 1964'te Atatürk İlköğretim okulu (4,704 m²), 1988'de Y.İ.B.O* (2,154 m² bina alanı), 2001'de Cumhuriyet İlköğretim Okulu (10,680 m²), 2007 de ise Anadolu Lisesi (3,841 m²)kurulmuştur. Pertek anaokulu ilk olarak 1940 yılında Murat İlköğretim Okulu olarak kurulmuştur. 2002 yılında ise tadilat yapılarak Pertek Anaokulu (2,964 m²) olmuş ve 2002–2003 eğitim öğretim yılında hizmete başlamıştır.

1951-1952 Öğretim yılında inşaatına başlanan Ortaokul bina inşaatı aynı yıl tamamlanarak eğitim öğretime Pertek Orta Okulu olarak başlamıştır. Öğrenci artışıyla 1962-1963 yıllarında tek katlı ana binanın üzerine ikinci kat inşaa edilmiştir. Çevre köylerden gelen öğrencilerin barındırılması amacıyla okul hizmet binasının yanında

* Derebaşı mahallesi imar planına dahil edilmediği için bu mahallede bulunan Y.İ.B.O'nun eğitim alanı değil binaların metre karesi toplamı verilmiştir.

pansiyon amacıyla iki katlı bir bina yapılmış, ancak pansiyon binası amaç doğrultusunda tamamlanmamış ve ek derslik olarak kullanılmıştır.

1971-1972 Öğretim yılında Lise bölümü açılarak okul Pertek Lisesi adını almıştır daha sonra Pertek Lisesi 24.12.1985 tarih ve 17864 sayılı Makam Onayıyla Pertek Mustafa Kemal Lisesi adını almıştır.

2001-2002 Eğitim Öğretim yılı başı itibarıyla Pertek Mustafa Kemal Lisesi İlçemiz İmam-Hatip Lisesiyle Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürlüğünün 23.05.2001 tarih ve 5270 sayılı Makam onayı ile birleştirilerek İmam-Hatip Lisesi Hizmet Binasında Pertek Mustafa Kemal Çok Programlı Lisesi olarak Eğitim Öğretime devam etmiş ve daha sonra 30.05.2006 tarih ve 2006/47 no'lu genelge ile Orta Öğretim Genel Müdürlüğüne bağlanmış Mustafa Kemal Lisesi olarak eğitim-öğretime devam etmektedir (<http://pertekmkl.meb.k12.tr/>).

Atatürk İlkokulu 1964 yılında üç sınıflı birleştirilmiş sınıf eğitimi veren ilkokul statüsünde Cami kebir mahallesi ve çevresinde bulunan 7-14 yaş çocuklarının eğitimi amacıyla faaliyetini sürdürmekte iken; 2001-2002 Öğretim yılında Pertek İmam hatip lisesinin ve Mustafa Kemal lisesinin birleştirilmesi sonucu lise binası Atatürk İlköğretim Okuluna tahsis edilmiştir (Fotoğraf 17). 2001-2002 yılından itibaren de sekiz yıllık eğitim veren bir okul haline getirilmiştir (<http://pertekataturkilkogretimokulu.tr.gg/>).

Fotoğraf 17: Atatürk İlk Öğretim

Y.İ.B.O, Pertek ilçesine bağlı olup okulu olmayan köylerde ikamet eden ve maddi durumu iyi olmayan öğrencilere parasız yatılı eğitim hizmeti sunmak için 1988 yılında ilçe merkezi Derebaşı Mahallesinde hizmete açılmıştır. Okul, 1988-1989 öğretim yılında 1,2,3,4,5 ve 6. sınıflarda eğitim gören toplam 357 öğrenciyle eğitim öğretime başlamıştır.

Y.İ.B.O ilk açıldığında yatılı öğrenci kapasitesi 520 iken 2005-2006 öğretim yılında okul pansiyon binası büyük onarımdan geçirilerek koğuş sisteminden oda sistemine geçirilmiş ve okulumuz yatılı öğrenci kapasitesi 350 öğrenciye hizmet verebilir duruma getirilmiştir. 520 öğrenci kapasiteli olan pansiyon binası 2005 yılında oda sistemine dönüştürölüp onarılmıştır. (<http://www.pertekyibo.k12.tr/tarihce.html>).

Cumhuriyet ilköğretim okulu ilk olarak 1953 yılında Kaledibi mahallesinde eğitim öğretime başlamıştır. 2001-2002 eğitim öğretim yılında İstiklal mahallesinde bulunan yeni hizmet binasına geçmiş ve bu binada eğitim ve öğretime devam etmektedir (<http://okulweb.meb.gov.tr/62/07/424403/>).

Pertek Anadolu lisesi 2007-2008 yılında 60 öğrenci 2 şube ile eğitim öğretime başlamıştır. Çalışma alanımızda bulunan modern binalardan birine sahiptir (<http://okulweb.meb.gov.tr/62/07/966573/>).

Yukarda da bahsettiğimiz gibi Pertek anaokulu ilk olarak 1940 yılında Murat İlköğretim Okulu olarak kurulmuştur. 2002 yılında ise tadilat yapılarak Pertek Anaokulu (2,964 m²) olmuş ve 2002–2003 eğitim öğretim yılında hizmete başlamıştır.

Bunların yanı sıra Pertek İlçe Merkezinde birde özel derslane bulunmaktadır. Yukarda bahsi geçen okullar şehrin çeşitli yerlerine dağılmış durumdadır. Fakat yine de en çok istiklal mahallesinde bir yoğunlaşma görölmektedir. Bunlardan Cumhuriyet İlköğretim Okulu (10,680 m²), Anadolu Lisesi (3,841 m²), Atatürk İlköğretim okulu (4,704 m²), Mustafa Kemal Lisesi (11,050 m²) ve Alp Doğan İlköğretim Okulu (4,343 m²) istiklal mahallesindeyken, Y.İ.B.O (2,154 m² bina alanı) Derebaşı mahallesinde, anaokulu ise Kaledibi mahallesindedir.

Şehrin merkezinde yer alan bu okullar ticaret hanelerle konut alanları arasında bağlantıyı sağlayan geçiş alanları konumundadır. Okullar, şehirleşme hareketleri üzerinde de etkili bir faktör olmuştur.

İlçe merkezinde okuyan öğrencilerin önemli bir kısmı şehrin yakın çevresindeki kırsal alanlardan gelmektedir. Gelen öğrenciler ya akrabalarının yanında kalmakta yada

kiralık evlerde oturmaktadırlar. İlköğretim öğrencileri ise Y.İ.B.O'da yatılı olarak öğrenimlerini sürdürmektedirler.

Kültürel fonksiyonlar, geniş kapsamlı hizmetleriyle şehirlerin dini ve kültürel hayatları üzerinde sürekli etkilidirler. Kültürel değerlerdeki birikim, aynı zamanda şehirlerin tarihsel karakterlerini de ortaya koymaktadır. Bu durum kültürel fonksiyonun sadece yerleşme merkezinde değil, merkezin dışında hissedilebilen en uzak noktadaki etkisiyle de ölçülmektedir. Eğitim, çeşitli ihtiyaçlardan doğan kültürel aktiviteler, tarihi değerler ve din hizmetleri olarak değerlendirebileceğimiz bu fonksiyon, kültürel geçmişi günümüzde de yaşatmaktadır.

Çalışma alanlarımızda kültürel geçmişi günümüze yansıtan önemli eserler bulunmaktadır. Fakat Pertek'in baraj sebebiyle yer değiştirmesi ile birçok tarihi eser de sular altında kalmıştır günümüze kadar gelen eserler de yine eski yerlerinde belirli yöntemlerle alınıp bugünkü yerleşme alanına taşınmıştır.

Pertek kalesi: Keban Baraj Gölü yapılmadan önce Murat Nehri'nin kıyısında sivri bir kayanın ucunda bulunan kale bugün etrafı çevrili ada görünümündedir. Kuzeyinde bulunan kapıdan kalenin içine girilir. Kalenin içinde bir sarnıç ve bina yıkıntıları mevcuttur. Kalenin çevresinde bulunan çinili odalardan 1071 yılından sonra yöreye hakim olan Mengücekoğulları tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır.

Çelbi ali (aşağı) cami; Pertek ilçesinin güneyinde, Murat Irmağının kıyısında 1570'te yaptırılmıştır. Kesme ve moloz taştan yapılan cami, üç kubbeli son cemaat yeri ve tek kubbeli ana mekandan oluşmaktadır. Ana mekanın batısında yer alan beşik tonozlu mekanın duvarında eyvanlı çeşme ve minare vardır. Çeşme, minare ve son cemaat yeri duvarları, iki renkli kesme taştan yapılmıştır.

Çelebi Ağa Camii, bu bölgenin Keban Baraj Gölü suları altında kalmasıyla, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Restorasyon Bölümü tarafından taşları numaralandırılmak suretiyle Pertek ilçesinin Soğukpınar Mahallesi'ne taşınmış ve burada yeniden monte edilerek kullanıma açılmıştır(Tunceli İli Çevre Durum Raporu, 2005, s. 85).

Bay sungur (yukarı) cami; 1572 yılında yapılmış olan cami Çelebi Ali cami'nin planındadır. Özel bir taş işçiliği gözlenir. Pencere ve sivri kemerlerle çevrilidir.

Camiler çalışma alanımızda 828 m²'lik bir alan kaplamaktadır.

Spor tesisleri yerleşmelerin sosyo-kültürel alanlarıdır. Pertek İlçe Merkezi'nde spor tesisi olarak bir kapalı spor salonu birde açık spor alanı mevcuttur. İkisi de İstiklal mahallesinde yan yana olup, 10,793 m²'lik bir alan kaplamaktadır.

3.1.9.3 Konut Alanları

İnceleme alanımızın ilk kuruluş tarihi bilinmemesine rağmen, yer değiştirmiş olduğunu ve ilk kuruluş yerinin bugün Keban Baraj Gölü suları içerisinde bir ada görünümünde olan Pertek Kalesi (Kerar Mevki) olduğunu söyleye biliriz. Bu fikri bize o bölgede bulunan eski camiler, kiliseler ve bazı tarihi eserler vermektedir. Bu tür kalıntıların mevcudiyeti bize ilk kuruluş yerinin tespitini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca coğrafi bir tespit yapacak olursak, “bugün olduğu gibi, geçmişte de iklim, su, toprak, ulaşım ve savunma durumu yerleşim alanlarının seçiminde birinci derecede etkili olmuştur” (ÖZÇAĞLAR, 1994, s. 220). İşte bu bilgiler ışığında düşünüldüğü zaman, Pertek kalesinin Murat Nehri'nin (şimdiki Keban Baraj Gölü) hemen kenarında yer alması, etrafının alüvyonlu ve çok verimli topraklarla çevrili olması, Harput ve Dersim arasında bir geçiş noktası olması bu bölgenin neden yerleşim yeri olarak tercih edildiğini bize açıklar.

Çalışma alanımızdaki ilk yapılar 1071 yılında Mengücekoğulları tarafından yaptırılan Pertek kalesi, 1570 yılında yapılan Çelebi Ali Camii ve 1572 yılında yapılan Bay sungur camii'dir.

Ortalama yükseltisi 1,025m olan ilçe merkezi akarsuların getirdiği verimli alüvyonların oluşturduğu birikinti yelpazesi üzerinde 947km²'lik bir alanda yer almaktadır.

Pertek İlçe Merkezi'nde tarım alanlarından sonra en büyük alanı konutlar kaplar. Konutlar daha çok iş ve ticaret alanlarının çevresinde, tarım alanlarının ise kenarlarında gelişme göstermiştir(Harita12). Daha önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi çalışma alanımız yer değiştirmiştir. Bu yer değiştirme sonrasında kurulan ilk mahalle olarak belirlenen cami-i kebir mahallesinde geleneksel mimariyi yansıtan bina tiplerini nadiren olsa da görmekteyiz. Diğer yandan özellikle 1900'lü yıllardan sonra kurulan yeni mahallelerde, oturma alanlarının planlı ve modern görünüşlü oldukları dikkat çekmektedir (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18: Kaledibi Mahallesindeki Yeni İnşa Edilmiş Konutlar

Çalışma alanımızda yerleşmeler genelde belirli merkezler etrafında toplanmıştır. Özellikle iş ve ticaret alanlarının çevresi bütünüyle konut alanlarıyla kaplıdır. Fakat ilçedeki konutlar genel olarak doğu-batı yönlü bir gelişme göstermiştir. Bunun ana sebebi kuzeydeki Süpürgeç dağı ve güneydeki Keban Baraj Gölü'nün varlığıdır. Bu fiziki şartlar dolayısıyla ilçe merkezi doğu-batı doğrultulu bir gelişme göstermektedir. Ayrıca gelişme yönü ülke genelinde olduğu gibi batıya doğrudur. Bunun en önemli sebepleri ise; Baraj Gölü'nün manzarası, feribot iskelesinin bu alanda bulunması ve bu gün itibarıyla de Termal Tesisin şehrin batı kısmında bulunmasıyla gelişmeyi bu yönde etkileyeceğini düşünürüz.

Aynı zamanda Pertek İlçe Merkezi'nin en doğu kısmında bulunan ve yükselti olarak da en yüksek mahallesi olan Derebaşı Mahallesi ilçe merkezine uzak olması sebebiyle belediye tarafından imar planına dahil edilmemiştir. Fakat ileriki dönemde yapılacak olan imar planına bu mahallenin de dahil edilmesi planlanmaktadır. Derebaşı mahallesinin bir diğer özelliği ise evlerin genelde bahçeli olması ve burada yaşayan insanların genelde yaz aylarında bu evleri kullanmasıdır. Derebaşı mahallesi İlçe merkezi içerisinde adeta köy olarak kalmıştır (Fotoğraf 19).

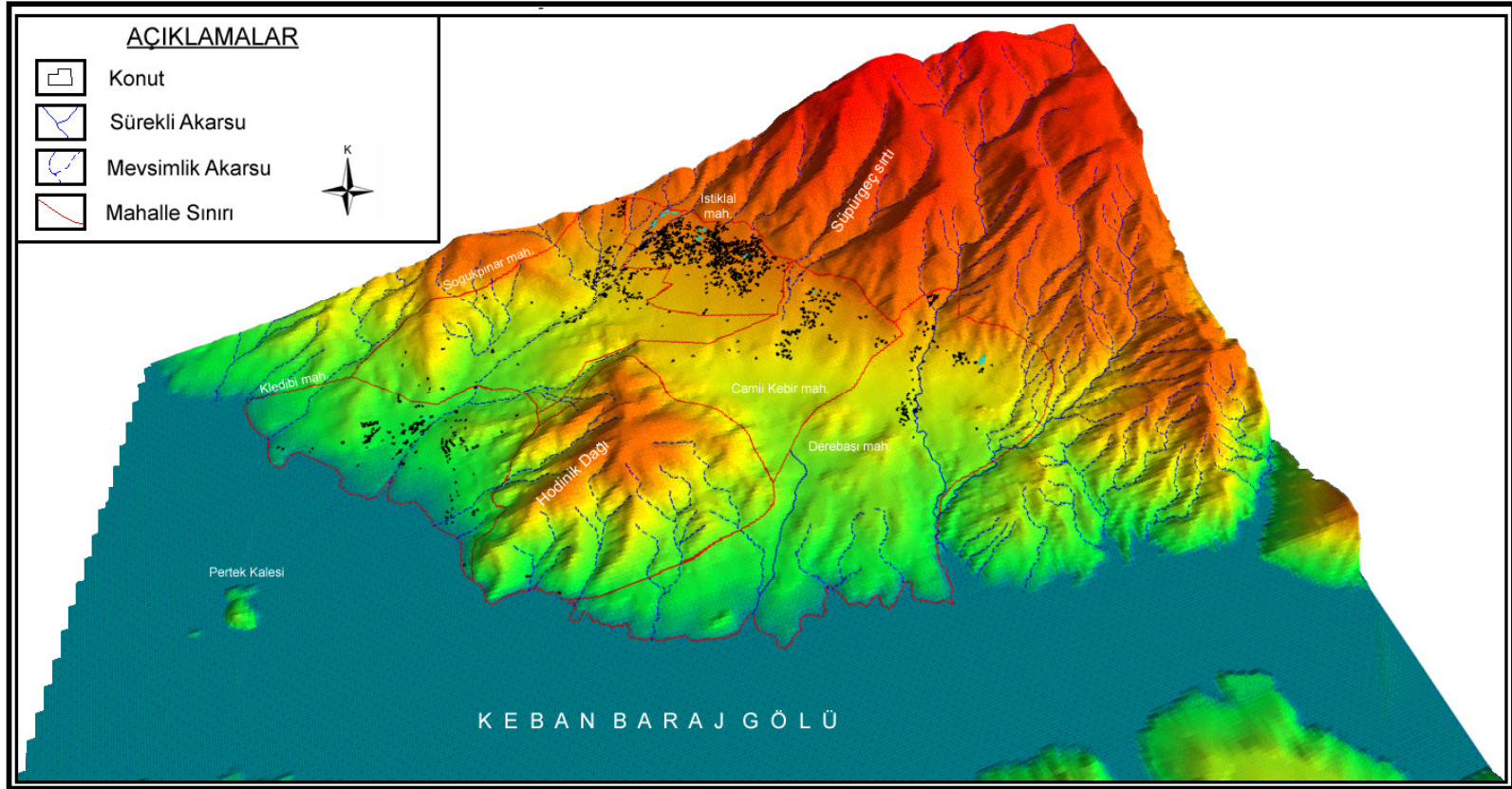

Fotoğraf 19: Derebaşı Mahallesiindeki Yollara Bir Örnek

Çalışma alanımız beş mahalleden oluşmaktadır bunlar; Kaledibi, Soğukpınar, İstiklal, Cami-i Kebir ve Derebaşı mahalleleridir. İlçe merkezinde toplam 1,666 adet konut mevcuttur. Bunlardan 924 tanesi İstiklal Mahallesi, 320 tanesi Kaledibi Mahallesi, 182 tanesi Soğukpınar Mahallesi, 129 tanesi Cami-i Kebir Mahallesi, 111 tanesi ise Derebaşı Mahallesi'dir (Harita 11).

Pertek İlçe Merkezinde yer seçimine baktığımız zaman doğru bir yer seçimi yapıldığını söyleye biliriz. Şehir Süpürgeç Dağının eteklerine kurulmuştur ve böylece güneyde kalan verimli tarım arazileri gereksiz yere işgal edilmemiştir. Bağ bahçe alanları ise Konut alanlarının hemen güneyinde bulunmaktadır. İmar planına dahil edilmediği için net olarak haritamız da görünmese de bağ ve bahçe alanlarının en çok Derebaşı Mahallesi civarında toplandığını yapılan gözlemlerden yola çıkarak söyleye biliriz.

Çalışma alanımızda evler genelde 1-2 katlıdır. Bunlar özellikle Kaledibi, Derebaşı ve Cami-i kebir gibi mahallelerde görülmektedir. İstiklal ve Soğukpınar Mahallelerinde ise genelde 1-2 katlı binalar olmakla birlikte 3-4 nadiren 5 katlı binalar görülmektedir. Tarımsal bir kültüre sahip olan Pertek halkı genelde tek katlı veya bahçeli evlerde yaşamayı tercih etmektedir.

Harita 11: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Konutlar ve Yerleşim Düzeni

Çalışma alanımızda yapı *malzemesi* olarak genellikle briket ve tuğla kullanılmıştır. Şehirde özellikle eski yapılarda kerpiç malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 20). Nadiren taş yapılara da rastlanır (Fotoğraf 21). Bunun dışında yeni yapılan binalarda ise genelde betonarme karkas kullanılmakta, duvarlar ise çoğunlukla brikettir.

Fotoğraf 20: İstiklal Mahallesindeki Eski Pertek Evleri Olarak Bilinen Kerpiç Evler

Fotoğraf 21: Hükümet Caddesi Üzerindeki Taş Malzemeli Ev

Pertek İlçe Merkezinde 1666 adet konut bulunmaktadır. Belediye de bu konutların yapı malzemelerine ilişkin kayıtlar bulunmadığı için kaçının kerpiç, kaçının kesme taş veya kaçının karkas olduğu hakkında herhangi bir rakam veremiyoruz. Fakat arazideki gözlemlerimize dayanarak söyleye biliriz ki; kerpiçten yapılmış konut sayısı göz ardı edilemeyecek kadar yoğundur. Özellikle çalışma alanımızın bir mahallesi olan Derebaşı Mahallesi ilçe merkezinde adeta bir köy özelliği göstermektedir. Bu mahalledeki konutların çoğunda, yeni yapılanlar hariç, kerpiç malzeme kullanılmıştır. Buradaki konutların çoğu da bahçe içerisine yapılmıştır (Fotoğraf 22).

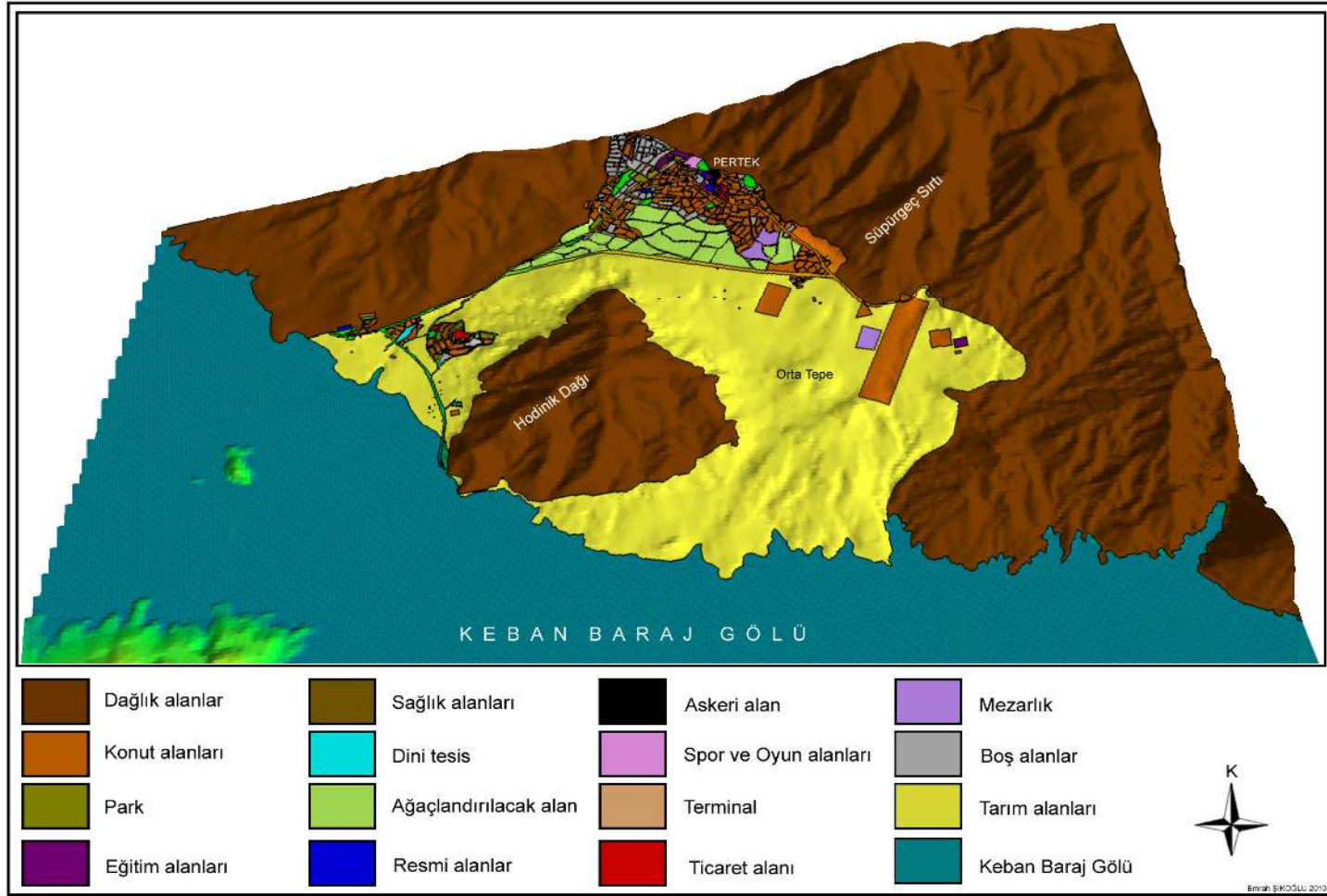

Fotoğraf 22: Derebaşı Mahallesiindeki Bahçe İçi Kerpiç Evlere Bir örnek

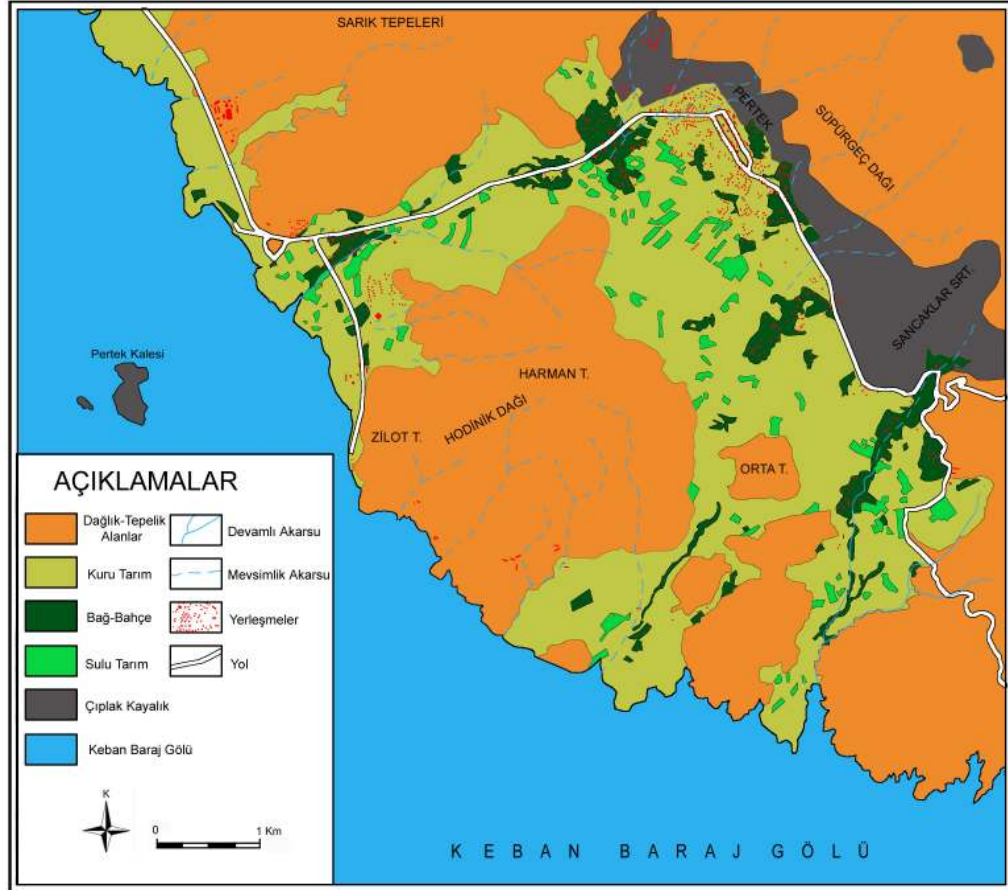
İnceleme alanımızdaki kerpiç konutların bir kısmı ise harabe halindedir (Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23: Kaledibi Mahallesinde Bulunan Kerpiçten İnşa Edilmiş Bir Harabe

Harita 12: Pertek İlçe Merkezi'nin Genel Arazi Kullanımı Haritası (2010)

Harita 13: Pertek İlçe Merkezi'nin Genel Arazi Kullanımı Haritası

3.1.10 Ekonomik Fonksiyon Alanları

3.1.10.1 İş ve Ticaret Alanları

Pertek İlçe Merkezi'nde iş ve ticaret sahaları (20999,3 m²) Atatürk ve Hürriyet Caddesi etrafında toplanmıştır (Harita 14). Bu caddeler ilçe merkezinde bir kavşak görevi görmektedir. İdari alanların çoğu da bu caddeler üzerindedir. Ayrıca konutların ve nüfusun en yoğun olduğu mahalle de burasıdır. Yine Hürriyet ve Atatürk Caddeleri Elazığ-Tunceli karayolunun geçiş güzergahı üstünde olduğu, köy ve ilçe garajlarının bulunduğu alanlardır. Bu da doğal olarak bu alanları ticaret sahası olarak cazip kılmıştır. Bütün bu sebeplerden dolayı merkezi iş sahası olarak da şehrin bu caddeleri tercih edilmiştir.

Sadece pazaryeri merkezi iş sahasının dışında kurulmuştur. Bay Sungur Camii'nin hemen yanındaki boş alan çalışma alanımızın tek pazaryeridir. Haftada sadece bir gün, Cuma günleri kurulan pazarda genelde köyden gelen halkın sattığı sebze, meyve gibi ihtiyaçları karşılamak adına kurulmaktadır. Nadiren Elazığ'dan da katılımların olduğu söylenmektedir. Pazar kültürünün burada gelişmemesinin sebebi halkın bir kısmının bahçesinde kendi ihtiyacını karşılayacak kadar sebze ve meyve yetiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebepten dolayı kurulan Pazar ise daha çok memurlara ve bahçesi olmayan halka hitap etmektedir.

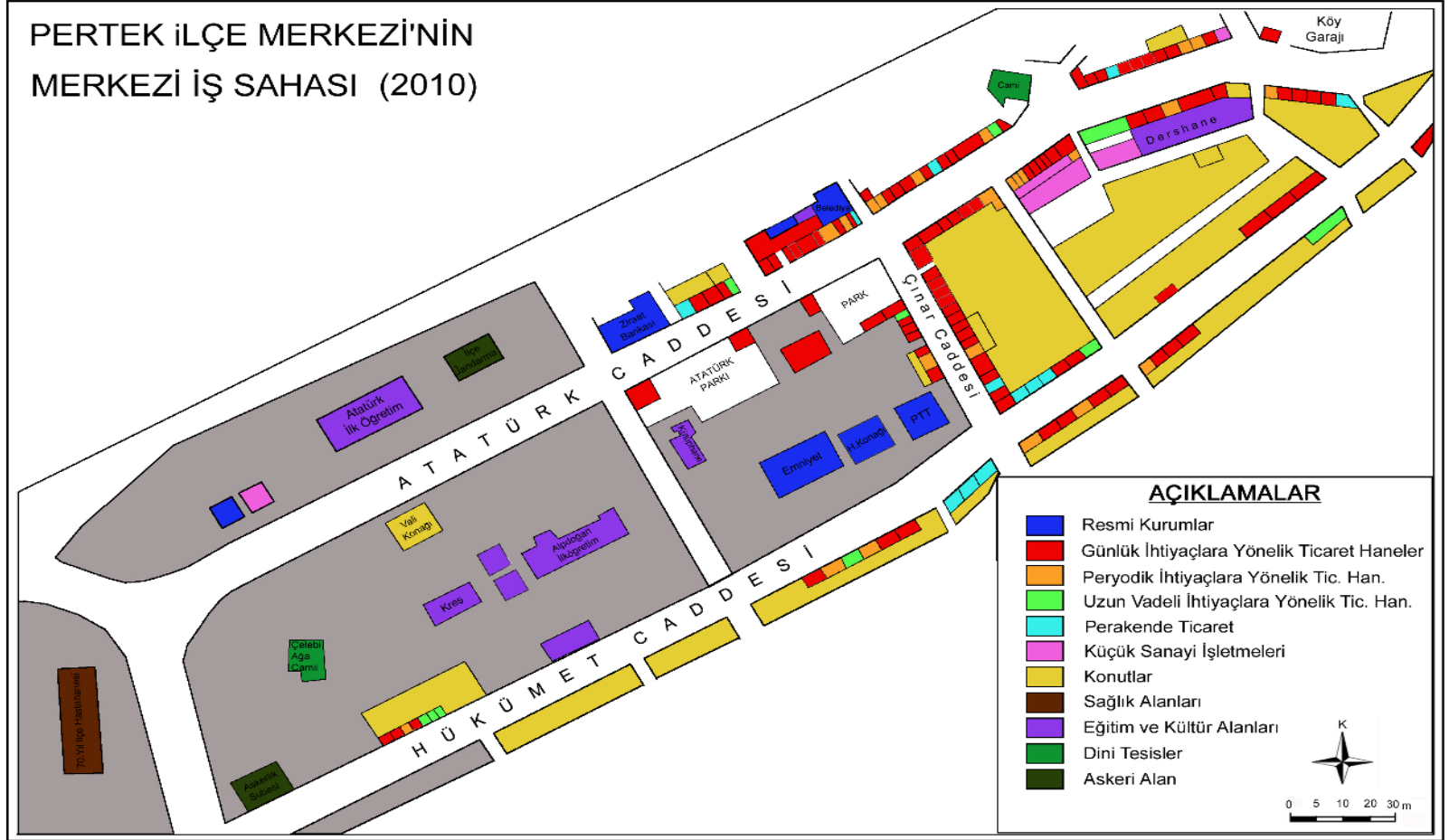
Çalışma alanımızdaki merkezi iş sahası şehrin kuruluşuna ve fiziki yapıya paralel olarak doğu-batı doğrultusunda lineer bir gelişme göstermektedir.

Karaboran (1982)' den faydalanılarak merkezi iş sahasında bulunan iş yerleri ile ilgili kendi aralarında bazı sınıflandırmalar yapılmıştır. Yapılan bu sınıflandırmaya göre;

Bakkal, market, fırın, kasap manav ve kuruyemişçi gibi günlük ihtiyaçlara yönelik ticaret haneler. Tuhafiye, konfeksiyon, ayakkabıcı, eczane, tüp bayi, kuaför, manifaturacı, kırtasiye ve züccaciye gibi periyodik ihtiyaçlara yönelik ticaret haneler; beyaz eşya satıcısı, kuyumcu, mobilyacı, fotoğraf, ve halıcı gibi uzun vadeli ihtiyaçlara yönelik ticaret haneler ile hırdavatçı, nalbur, marangoz, tesisat, av malzemeleri satıcıları Perakende ticaret kapsamı içerisinde sınıflandırılmıştır.

Yukarda adı geçen iş kollarında Pertek İlçe Merkezinde toplam 197 işyeri bulunmaktadır. Bunlardan 28'i bakkal ve market, 15'i kahvehane, 6'sı çay ocağı, 9'u içkili lokanta ve birahane, 3'ü içkisiz lokanta, 14'ü giyim, konfeksiyon ve tuhafiye, 11'i

berber ve kuaför, 6'sı tekel bayi, 15'i tost, piknik ve büfe, 7'si yem, un ve toptan gıda, 3'ü beyaz eşya ve showroom, 6'sı demir doğrama, kaynak, kalaycı ve su tesisat işleri, 3'ü tüp bayi, 3'ü fotoğrafçı, 2'si değirmen, 2'si mermer, 1'i otel, 2'si camcı, 3'ü dondurma ve pastane, 4'ü odun kömür ve inşaat malzemeleri, 2'si peynir ve soğuk hava deposu, 1', komisyon evi, 2'si playstation, internet, cd kaset satışı, bilgisayar ve elektronik teknik servisi 3'ü telefon tahsilat ve iletişim, 6'sı dersane ve kitap kırtasiye, 1'i kuyumcu, 2'si eczane, 2'si petrol işleri, 4'ü nalbur, 4'ü ayakkabı tamir ve satıcısı, 5'i fırın, 2'si kasap, 4'ü züccaciye ve saatçi, 8'i mobilyacı ve marangoz, 3'ü terzi ve perdecisi, 1'i av malzemesi satışı, 2'si oto tamir ve lastikçi, 1'i semerci, 1'i parfüm ve çiçekçi, 1'i de yeşil Pertek kooperatifi dir.

Harita 14: Pertek İlçe Merkezinin Merkezi İş Sahası (2010)

3.1.10.2 Tarım Alanları

Çalışma alanımızda konuyla ilgili veriler bulunmamaktadır. Bunun temelinde iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi çalışma alanımızda meydana gelmiş olan bir olay sonucunda savcılığın İlçe Tarım Müdürlüğü'ndeki bazı dosyala el koymuş olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci sebep ise İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından tutulan istatistiklerde şehir-kır ayrımı yapılamıştır. Yine kurum ilçe merkezinde sulu ve kuru tarım alanlarına dair hiçbir istatistik tutmamıştır. Eldeki bütün veriler Pertek geneline ait verilerdir.

Bizde konunun bu bölümünde daha önceden kendi çabalarımızla hazırladığımız sayısal verileri değerlendirmeye çalışacağız.

Tunceli Arazi Varlığı yayınındaki haritaya bakıldığında çalışma alanımızın neredeyse tümünde sulu tarım yapıldığı görülmektedir. Fakat burada yapılan çalışma genel bir çalışma olduğu için gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır.

Uydu fotoğrafı üzerinden Photoshop kullanarak elde ettiğimiz haritada kuru tarım alanlarının da yoğun olduğunu görmekteyiz (Harita 13). Fakat alanları hakkında net bir bilgi verememekteyiz. Çünkü bu harita da konut alanları, parklar, bahçeler vs. gibi alanlar net olarak ele alınamamıştır.

Sayısal ortamda hazırladığımız haritaya göre ise çalışma alanımız yaklaşık 46 km² dir. Bu alanın yaklaşık 31 km²'si yüksek alanlara karşılık gelir. Belediye imar planından elde ettiğimiz bilgiye göre bu alanın yaklaşık 1 km²'si (927,68m²) ise bağ bahçe alanı olarak tanımlanmıştır. Yerleşmenin hemen güneyinde kalan geniş düzlüğü ise imar planında olmadığı için genel olarak tarım arazisi sınıfında değerlendirdik. Bu arazi ise 10,12 km²'lik bir alana tekabül etmektedir.

Yukarda bahsettiğimiz yaklaşık 10 km²'lik alan belediye mücavir sınırı içerisinde fakat bunu da belirtmeliyiz ki imar planı içerisine dahil edilmemiştir. Bu sebepten dolayı tarım arazisini sulu veya kuru tarım alanı olarak ayırmamız imkânsızlaşmıştır.

Bunun yanı sıra sadece bahsi geçen tarım arazileri değil, çalışma alanımızdaki 5 mahalleden biri olan Cami-i Kebir mahallesinin sadece bir kısmı imar planına dahil edilmiştir. Yine çalışma alanımızın bir diğer mahallesi olan Derebaşı mahallesinin ise tamamı imar planına dahil edilmemiştir. Arazi gözlemlerimize dayanarak çalışma alanımızdaki bağ bahçe alanlarının özellikle bu mahallede yoğunlaştığını söyleyebiliriz.

İmar planından yararlanarak yaptığımız bağ bahçe alanı hesaplamaları da, yukarda bahsettiğimiz sebepten dolayı ne yazık ki gerçeği yansıtmamaktadır.

Derebaşı mahallesi yaklaşık 6,5 km²'lik alanıyla Pertek İlçe Merkezinin alan bakımından en büyük mahallesidir. İmar planına dahil edilmemiş olması, elde edilen rakamlar üzerinde çok büyük oranda bir yanıltma payı oluşturacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu tespitler dışında GÜL' ün lisans çalışmasında belirttiği verileri kullanacak olursak; İlçe merkezinde 15,120 dekar tarım arazisi bulunmaktadır. Bu alanın 4,536 dekarı nadasa bırakılan alanları oluşturmaktadır. Nadas alanları toplam araziden çıkarıldığında geriye kalan arazinin 6,350 dekarı buğday ekimi için ayrılmıştır. Buğdaydan sonra ikinci tarım ürünü ise 2,116 dekar ekim alanı ile arpadır. Arpadan sonra nohut en önemli tarım ürününü oluşturmaktadır. Nohut'un ekim alanı ise 1,587 dekardır. Pertek'te ayrıca şeker pancarı ekili alanlarda 531 dekarlık bir alan oluşturmaktadır.

İlçe merkezinde dikili alanlar ise 15,310 dekarlık bir alan kaplamaktadır. Bu dikili alanlarda armut, ayva, elma, erik, zerdali, kayısı, kiraz, şeftali, vişne, ve dut yetiştirilmektedir (Gül, 1997, s. 15).

3.1.10.3 Sanayi Alanları

Pertek İlçe Merkezinde büyük bir sanayi işletmesi bulunmamaktadır. Pertek'te 1977 tarihinde yapılması planlanan fakat 1984 tarihinde faaliyete başlayan Sümerbank Yün İpliği Fabrikası, Pertek'in o dönemdeki en büyük endüstri tesisi konumundaydı. Kurulu kapasitesi yılda 960 ton iplik üretmekle birlikte çalıştırılan kapasitesi yılda 640 tondur. 2-3-3,5 numara yün ve akrilik iplik üretmekteydi. 1989 yılında 550 ton iplik üretilen tesisteki yıkama ünitesinden elde edilen yün ve tiftik 445-500 ton civarındaydı. Yine boyama ünitesinde yıkanan elyaf 203 tonu bulmuştur. Tesiste üretilen tüm iplik Kayseri Bünyan ilçe merkezindeki halı üretimine gönderilmekteydi. Burada ayrıca battaniye ve kumaş yapımında da kullanılmaktaydı. Fabrikada 20 si teknik ve idari personel olmak üzere toplam 152 kişi çalışmaktaydı (Gül, 1997, s.16). Fabrika 1993 yılında yasadışı bir saldırı sonucunda yakılmış, daha sonra hammadde ve yeterli istihdamın sağlanamaması sonucunda ise 2004 yılında önce özelleştirilmiş daha sonra askeriye devredilmiştir. Fabrikanın özelleştirme çalışmaları aşamasında üretimi durdurulmuştur. Bugün için bu fabrikayı askeriye kullanmaktadır ve Pertek'teki

Komando Bölüğü, fabrika yerleşik alanının bir kısmında yaşamaktadır (Sert, 2001, s. 58).

Ayrıca çalışma alanımızda Kaledeibi Mahallesiinde bugünkü termal tesisin hemen yanındaki harabe durumunda olan Ambalaj Fabrikasıdır. Bu fabrika, zamanında dönemin teşvik ayrıcalıklarından faydalanmak amacıyla kurulmuştur. Fakat faaliyete geçmemiştir (Sert, 2001, s. 58–59).

Bunun dışında sadece küçük işletmeler bulunmaktadır. Bunlarda şehrin merkezinde çeşitli alanlara dağılmıştır. Belediye tarafından küçük atölye ve el sanatları için ayrılmış özel bir sanayi alanı yoktur.

Çalışma alanımızda küçük atölye ve el sanatları olarak 6 demir doğrama, kaynak, kalaycı ve su tesisat işleri, 2 oto tamir ve lastikçi, 1 semerci, 8 de mobilyacı ve marangoz olmak üzere toplam 17 adet küçük atölye ve el sanatları işletmesi bulunmaktadır.

3.1.11 Diğer Fonksiyon Alanları

Pertek İlçe Merkezi'nde park, bahçe ve ağaçlandırma alanları gibi yeşil alanlar genellikle yerleşmenin merkez mahallelerinin kenar kesimlerinde oluşturulmuştur. Bunun dışında Kaledibi mahallesindeki konutların çevresinde özellikle park bahçe alanları oluşturulmuştur.

Çalışma alanımızda park, bahçe ve ağaçlandırma alanları yaklaşık 1,101 km² dir. Ağaçlandırılacak alan yaklaşık 77,291 m², park alanı yaklaşık 96,238 m², bahçe alanları ise yaklaşık 927,68 m² dir. Pertek'te bu fonksiyon alanını genişletme çabaları ve şehirde yaşanır doğal bir ortam yaratma gayretleri, Pertek belediyesinin çevre düzenlemeleri programıyla devam etmektedir.

3.2 Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Coğrafyası Özellikleri

3.2.1 Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Özellikleri

Modern Coğrafyanın kurucuları arasında bulunan Vital de la BLACHE, “insan bütün coğrafyanın esaslı unsurunu oluşturur” cümlesiyle, insanın coğrafyadaki önemini bütün açıklığıyla ortaya koymuştur. Gerçekten coğrafya, ister fiziki ister beşeri olayların dağılışı, düzen ve şekillerindeki farklılıkların ve bu farklılığı oluşturan olguların incelenmesi ister. Mekan içerisinde değişen fiziki ve beşeri şartlar arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin sebep ve sonuçlarına bağlı mekansal değişmelerin incelenmesi olarak tanımlansın, esas itibarıyla incelemeye yöneldiği mekansal farklılıkların meydana getiricisi olarak insana ayrı bir önem verir. HOYT, bunu değişik bir ifadeyle şöyle açıklıyor “Coğrafyacı insanın ikili karakteriyle ilgilidir ilki, çevrenin elemanı olarak ikincisi, çevreyi değiştirici olarak” (Karaboran, 1992, s.2).

İnsanlığın gelişmesi ve tarihinde uygarlık yönündeki en büyük adımlar nüfusla ilgilidir. Toplum bilim kitaplarında genellikle toplumumuzun az veya çok fertlerden ibaret olduğu belirtilir. İşte bu toplumu meydana getiren fertlerin sayısına “Nüfus” denir. Bir başka ifade ile nüfus, belirli bir yerde yaşayan ve aralarında çeşitli psiko-sosyal ekonomik ilişkiler bulunan insanların tamamı olarak nitelendirilebilmektedir (SBA., 1990, s. 133).

Toplumun en önemli unsuru nüfus olduğu gibi bir ülkenin en büyük kuvvet ve zenginlik kaynağı da onun nüfusedir. Ekonominin kuvvetli oluşu ve nedeni nüfusa bağlıdır. Bunun yanında bu ekonomik hayatın düzenlenmesinde, nüfus dağılışı miktarının ve nüfusun kültürel yapısının önemi azımsanmayacak kadar önemlidir. Bir ülke beşeri insanın yaşama sahası olarak araştırılmak istenince en önde gelen meselelerden biri şüphesiz nüfustur (Karaboran, 1992, s.1).

Osmanlı imparatorluğu zamanında yapılmış olan tahrirleri, kelimenin tam anlamıyla sayım niteliğinde olmayıp, ülkenin her tarafında başka tarihlerde yapılan ve aylarca devam eden “nüfus tescili ameliyelerinden başka bir şey değildir. İmparatorluğun eyaletlerinde, muhtelif gelir kaynaklarının devlete belirli hizmetler yapmakla yükümlü olan memur ve sipahilere bırakılmış olduğu bilinir. Bundan dolayı, devletin, vergi kaynaklarının miktarını, değişimlerini sık sık tespit etmesi gerekiyor. Bu amaçla 30–40 yıllık aralıklarla nüfus ve arazi sayımları yapılmıyordu. Bu tahrirlerde, her köy ve kasaba da yetişmiş erkek nüfusu, isimleri, baba adı, elindeki toprak miktarı vs.

kayıt ediliyordu. Fakat yalnız idari ve mali amaçlarla tertip edilmiş olan sayımlar, vergiye tabi olmayan nüfusu (kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlar) kapsamadığı için modern sayım tekniğinin gerektirdiği şekillerde tatbik edilmemiş olduklarından; sıhhsizdir (Karaboran, 1992;.205).

Çalışma alanımızda Osmanlı dönemine ait nüfus bilgileri bulunmamaktadır. Pertek’le ilgili il nüfus bilgilerine 1890 ve 1903 yıllarında rastlanmaktadır. Bu dönemde elde edilen bilgilerde çalışma alanımız olan Pertek ilçe Merkezi’yle ilgili değil, bütün bir ilçeyi kapsamaktadır. Genel bir bilgi edinmek için o dönem nüfusuna göz atacak olursak (Tablo 20).

1890–1903 tarihlerindeki Dersim Sancağının nüfusu

Tablo 20: 1890–1903 Tarihlerindeki Dersim Sancağının nüfusu

İLÇELER	1890	1903
Çemişgezek	7.789	15.368
Pertek	12.130	11.726
Mazgirt	8.089	15.475
Ovacık	7.915	8.189
Nazımiye	3.189	4.577
Hozat	11.176	13.336
Toplam	50.238	58.671

Kaynak: Dahiliye Vekaleti Jandarma Umum Komutanlığı

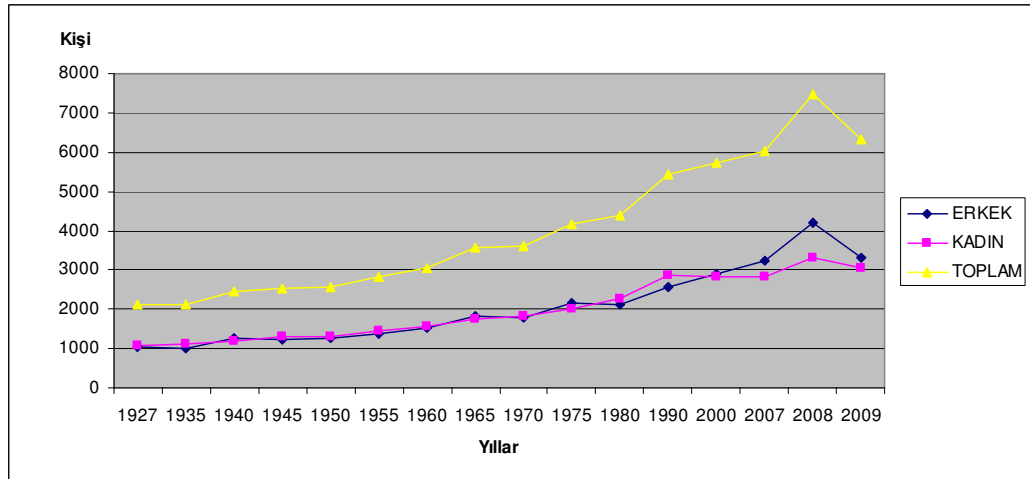
Pertek 1890 yılındaki 12.130 kişilik nüfusuyla, o dönemde Dersim Sancağı’nın, nüfusu en kalabalık olan nahiyesiydi. 1903 yılına gelindiğindeyse Pertek nüfusu yaklaşık 400 kişilik bir azalmaya 11.726’ya düşmüştür. Bu düşüş sonucunda özellikle Çemişgezek ve Mazgirt’in nüfuslarının nerdeyse iki katı kadar yükselmesine de bağlı olarak 1903 yılında Pertek nüfus bakımından Dersim Sancağı’nın 4. nahiyesi olmuştur.

Tablo 21: Pertek İlçe Merkezi'nin Yıllara Göre Nüfus Oranı (1927-2009)

YILLAR	ERKEK	KADIN	TOPLAM
1927	1025	1083	2108
1935	999	1.132	2131
1940	1.264	1.205	2.469
1945	1.241	1.286	2.527
1950	1.263	1.318	2.581
1955	1.368	1.442	2.810
1960	1.522	1.547	3.069
1965	1.827	1.751	3.578
1970	1.789	1.837	3.626
1975	2.154	2.022	4.176
1980	2.135	2.259	4.394
1990	2.559	2.869	5.428
2000	2.915	2.822	5.737
2007	3.221	2.811	6.032
2008	4.195	3.301	7.496
2009	3.306	3.035	6.341

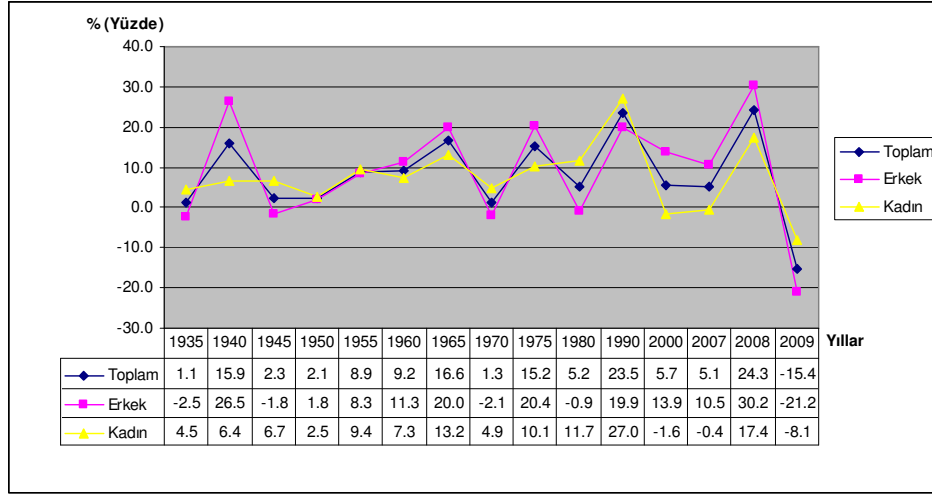
Kaynak: TÜİK

Bu veriler dışında Pertek İlçe Merkeziyle ilgili en sağlıklı verilere 1927 yılı ve sonrasında yapılan genel nüfus sayımları ile ulaşabiliyoruz (Tablo 21-Şekil 9).

Şekil 9: 1927–2009 Yılları arasında Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Artışı

Pertek İlçe Merkezi nüfusunun 1927 yılından günümüze gösterdiği gelişme dikkate alındığında 1935–1955 yılları arasında nüfus yıllık % 36.9 oranında, 1955–1975

yılları arasında yıllık %57.4 oranında, 1975-2000 yılları arasında yıllık % 35.3 oranında, 2000-2009 yılları arasında ise yıllık % 13.4 oranında bir artış söz konusudur. Bu dönemlere bakıldığında Pertek İlçe Merkezi nüfusunda sürekli bir artış görülmektedir. Sadece 2008–2009 yılları arasında % 15. 4 oranında bir azalma mevcuttur.

Şekil 10: 1935–2009 Yılları Arasında Pertek İlçe Merkezi’nin Nüfus Artış Oranı

Tablo 22: Pertek İlçe Merkezi’ndeki Nüfusun Artış Oranı (1927-2009)

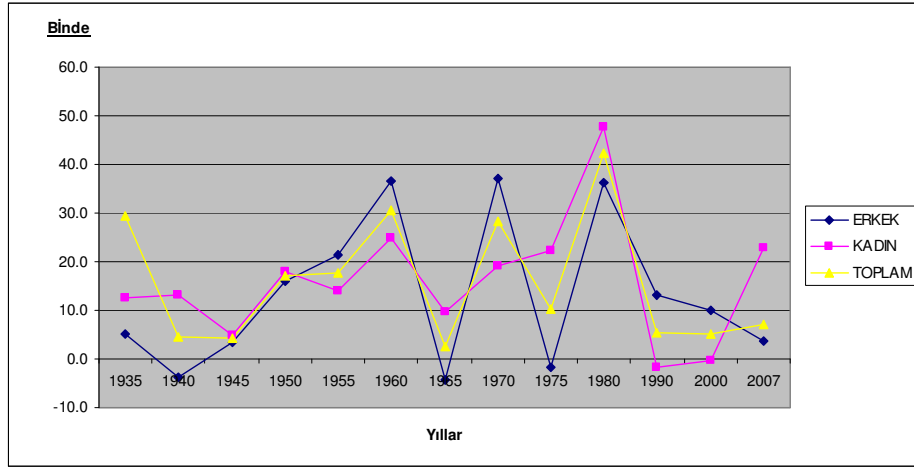
YILLAR	ERKEK	Yüzde (%)	KADIN	Yüzde (%)
1927	1025	-	1083	-
1935	999	-2.5	1.132	4.5
1940	1.264	26.5	1.205	6.4
1945	1.241	-1.8	1.286	6.7
1950	1.263	1.8	1.318	2.5
1955	1.368	8.3	1.442	9.4
1960	1.522	11.3	1.547	7.3
1965	1.827	20.0	1.751	13.2
1970	1.789	-2.1	1.837	4.9
1975	2.154	20.4	2.022	10.1
1980	2.135	-0.9	2.259	11.7
1990	2.559	19.9	2.869	27.0
2000	2.915	13.9	2.822	-1.6
2007	3.221	10.5	2.811	-0.4
2008	4.195	30.2	3.301	17.4
2009	3.306	-21.2	3.035	-8.1

Kaynak: TÜİK

Yukarıda bahsettiğimiz Pertek İlçe Merkezi'nin nüfus artış oranındaki bu tutarlılık cinsiyet dağılımındaki nüfus artış oranlarına yansımamıştır (Şekil 10). Özellikle bazı yıllarda erkek ve kadın nüfusların oranlarında büyük oynamalar meydana gelmiştir. Örneğin 1935 yılında erkek nüfusun artış oranı % 2,5 oranında azalırken, 1935- 1940 yılları arasında % 26,5 oranında bir artış gözlenmektedir. 1938 yılında Tunceli'de meydana gelen ve tarihe de Dersim olayları olarak yansıyan, asayiş problemlerinin olduğu dönemlere rastladığı için buraya gönderilen askeri birliklerin bu artışa önemli bir yansımasının olabileceği düşünülebilir. Aynı dönemde (1935–1940) kadın nüfusu % 6,4 oranında bir artış göstererek erkek nüfusun artış oranının oldukça altında bir yükselme göstermiştir. 1938 yılının yansımalarının azaldığı 1940–1945 yılları arasında ise erkek nüfusunda % 1,8 oranında bir düşüş görülmektedir (Tablo 22).

Bu durumun tam tersine ise 1965–1970 yılları arasında rastlamaktayız. Bu dönemler arasında erkek nüfusu % 2.07 oranında bir düşüş gözlenmektedir. Bu düşüş ise 1960–1970 yıllarında Türkiye den yabancı ülkelere giden işçi göçünün yol açtığını düşünebiliriz.

1965–1970 yılları arasında erkek nüfus oranında meydana gelen düşüş ve kadın nüfusunun % 4,9 gibi düşük bir oranda artmasının hemen ertesinde ilgi çeken bir durum gözlenmiştir. 1970–1975 yılları arasında bir önceki dönemde düşüş yaşayan erkek nüfusu % 20,4 gibi büyük bir oranda artmış 1965–1970 yılları arasında % 4,9 gibi bir oranda yükselen kadın nüfusu ise 1970–1975 yılları arasında % 10,07 oranında artmıştır. Bu artış nüfusun doğal seyri içerisinde görülmektedir. Bu doğal seyir 2000 yılına kadar devam etmiştir. 2000 yılında ise erkek nüfus oranında %13,9 artış söz konusuysa, kadın nüfus 1990 yılına göre azda olsa bir gerileme yaşamış 2000 yılında %1,6 oranında bir düşüş gözlenmiştir. Bu düşüş genel anlamda bir göçün belirtisidir, fakat askeri birliğin bulunması bu dönemde de erkek nüfus oranının yüksek çıkmasına sebep olmuştur.

Şekil 11: Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Artış Hızı

2007'den 2009'a kadar geçen 3 yıllık dönemde gerek oransal, gerekse sayısal bazda bir düzensizlik söz konusu olmuştur. Bunu nüfus hızında, nüfus oranında ve nüfus rakamlarında açıkça görmekteyiz. Bunun temel nedeni ise adrese dayalı nüfus sayım sistemine geçilmesidir. Bunun yanı sıra aile hekimliği sistemine geçilmesinin de bu duruma etkisi olmuştur. Şöyle ki; 2007 yılında yapılan adrese dayalı nüfus sayımından sonra 2008 de Pertek Nüfusu oldukça yüksek çıkmıştır (2007 de 6032 kişi 2008 de 7496 kişi). Çünkü bu dönemde Pertek dışında olup da kayıtları hala Pertek de bulunan kişiler bulunmaktaydı. Fakat aile hekimliği sisteminin de devreye girmesiyle bu hizmetten yararlanmak isteyen insanlar nüfus kayıtlarını bulundukları yere almak zorunda kaldılar. Bu sebepten dolayı 2009 yılında tekrar bir düşüş yaşandı Pertek İlçe merkezinin 2009 yılında nüfusu 6341 kişiye geriledi. Bu dalgalanmalar adrese dayalı nüfus sayım sisteminde önümüzdeki yıllarda da görülecek fakat belirli bir aşamadan sonra rayına oturacaktır.

3.2.2 Pertek İlçe Merkezi'nde Nüfus Dağılışı

Nüfus dağılışı kompozisyonu doğal veya beşeri faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Nüfus dağılışı, çeşitli yerleşim birimlerinin, farklı özellikleri etkisini gösterir. Yerleşim birimlerinin özellikle kuruluş aşamalarında etkili olan faktörler, genelde yerleşim birimlerinin gelişiminde de etkisini devam ettirirler. Yerleşim birimindeki nüfusun artışı veya azalışı, nüfus hareketleri ve nüfus yoğunlukları üzerinde doğal çevre faktörleri veya beşeri çevre faktörleri, tek tek veya birlikte etkisini gösterir. Yerleşim sahası olarak seçilen jeomorfolojik birim, dağ ova, vadi kenarında, yamaç üzerinde nüfusun gelişimi farklı farklı olabilmektedir. Fakat

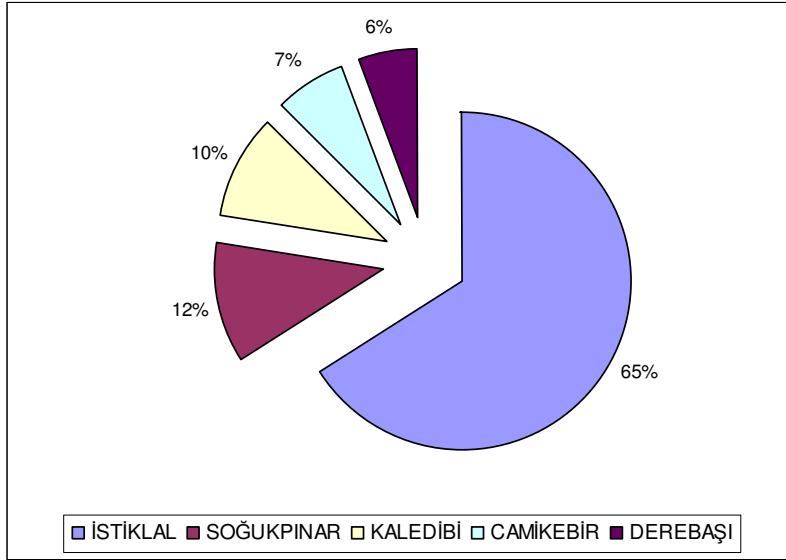
bunun yanında nüfusun gelişiminde, antropojen unsurlar yani iktisadi fonksiyonlar, ulaşım, ticaret, turizm, teknoloji oldukça belirleyici faktör olabilmektedir. Bunun tersi olarak, toprak özellikleri, iklim, bitki örtüsü, su yüzeyleri, eğim, nüfusun yerleşim alanı olarak belirmesinde ve alana yayılmasında ana belirleyici faktörler olabilirler. Bu tür fiziki ve beşeri coğrafya unsurları nüfus dağılışının çok kısa mesafelerde farklı özellikler göstermesine neden olabilmektedir. Birbirine komşu iki köy çok farklı nüfus özellikleri gösterebilir. Bir köy veya şehirde nüfus dağılışındaki yoğunluk, sokaklar arasında dahi çok büyük farklılıklar gösterebilir. Bu nedenle nüfus dağılışının nedenleri izah edilmeye çalışılırken ortaya konan, doğal veya beşeri unsurlar sadece genellemelere yardımcı olabilmektedir. Yerleşim yerinin daha ayrıntılı gözlemlerinde, daha büyük ölçekli haritalarda dahi, yerleşme dokusundaki bu tarz özellikleri ortaya koymak oldukça zordur (Durmuş, 2009, s.216).

Toplam beş mahalleden oluşan Pertek İlçe Merkezi'nin 2009 yılı nüfusu 6341 kişidir, ortalama mahalle nüfusu ise 1268 kişidir. İlçe Merkezi'nde nüfus orantılı bir şekilde dağılmamıştır. Derebaşı mahallesinin nüfusu 354 kişiyken, İstiklal mahallesinde bu sayı 4.180 kişiye yükselmektedir.

İlçe merkezinde bulunan en yüksek nüfuslu mahalle Süpürgeç dağı eteklerinin hemen dibinde bulunan İstiklal mahallesidir. Alan olarak en küçük fakat nüfus bakımından en kalabalık mahalledir. Pertek İlçe Merkezi nüfusunun bu mahalleye toplanmasının asıl nedeni; hastanenin, okulların birçoğunun ve devlet dairelerinin (İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Tarım Müdürlüğü, Ziraat Bankası vs.) tümünün bu alanda toplanmasıdır. İstiklal mahallesi çevresinden uzaklaştıkça mahalle nüfusları da o denli azalmaktadır. Mahalleler nüfuslarına göre büyükten küçüğe doğru; İstiklal mahallesi, Soğukpınar, Kaledibi, Cami-i Kebir ve Derebaşı mahalleleri şeklinde sıralanmaktadır (Harita 15).

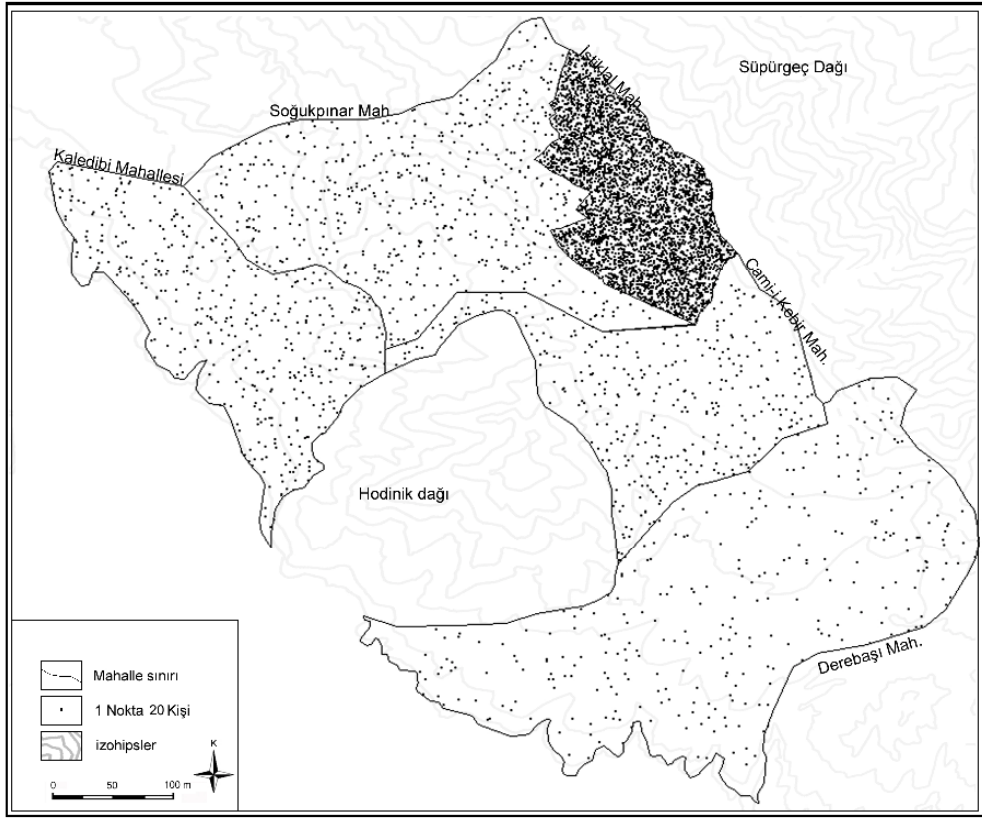
2009 yılı verilerine göre çalışma alanımızdaki toplam nüfusun %65'i istiklal mahallesinde yaşarken, bu oranı %12 ile Soğuk pınar mahallesi, %10 ile Kaledibi mahallesi takip etmektedir. Camii Kebir Mahallesi (%6) ve Derebaşı Mahallesinin (%5) Oranları ise birbirine oldukça yakındır.

Bu durumda da açıkça görüldüğü gibi istiklal mahallesinin hemen komşuları olan Soğuk pınar ve cami-i kebir mahallesiyle aralarında oldukça büyük oranda fark bulunmaktadır. Buda yine merkezin çekiciliğinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 12: Pertek İlçe Merkezi'nde Toplam Nüfusun Mahallelere Oranı (2009)

Pertek İlçe Merkezindeki mahallelerin her birinin kendine has olan özellikleri sayesinde bütün mahallelerde ayrı bir tat alınabilecek alanlar oluşturmuştur. Şöyle ki: Cami-i Kebir mahallesi Pertek İlçe Merkezi'nin ilk çekirdeğini oluşturan mahallelerden biridir. Buda Cami-i Kebir mahallesini Pertek' de yaşayan belli bir yaş gurubu üstünde olan insanların çocukluklarını geçirdiği, anılarının bulunduğu, onların gözünde ayrı bir değeri olan mahalleler konumuna sokmuştur. Nüfusu düşük olan bir diğer mahalle, Kaledibi Mahallesi ise; konumu itibariyle barajı ve tarihi bir değere sahip olan Pertek Kalesi'ni görmektedir. Bu da orada yaşayan insanlara ayrı bir moral kaynağı oluşturmaktadır. Pertek'in en doğu ucunda bulunan Derebaşı Mahallesi ise Pertek İlçe Merkezindeki bahçelerin yoğunlukta bulunduğu bir mahalledir. Buradaki evler genelde bahçe içinde ve tek katlı olmaları sebebiyle, özellikle yaz aylarında hem serin hem de dinlendirici bir etkiye sahiptir. Bu çeşitlilik Pertek İlçe Merkezi'ndeki mahallelerin tümüne ayrı bir özellik kazandırmıştır.

Harita 15: Pertek İlçe Merkezi'nde Nüfusun Mahallelere Göre Dağılışı (2009)

3.2.3 Nüfusun Cinsiyet Durumu

Araştırma alanı üzerinde yaşayan nüfusun büyüklüğü, bileşenleri veya dağılışımda meydana gelecek herhangi bir değişiklik, doğurganlığı, ölümleri veya göçleri, etkileyerek nüfus yapısında değişimlere yol açabilir. Değişim veya yönelimler farklı da olabilir. Yani nüfusun niteliğinde meydana gelen küçük farklılıklar, kısa veya uzun vadede büyük değişimlere neden olabilir. “Doğum oranları, ölüm oranları veya ortalama ömürde meydana gelen büyük bir değişim yerleşmenin gelecekteki sosyal ve iktisadi yapısını tamamen değiştirecek sonuçlar doğurabilir. Yapılan araştırmalara göre, ailelerin çocuk sahibi olma istekleri, oturduğu yerleşim birimindeki durumuna göre değişmektedir. Yani kırsal kesimde yaşayan ailenin çocuk sahibi olma isteği ile kenttekinin farklılık arz edebilmektedir. Eğitim düzeyi yüksekliği veya düşüklüğü, gelirin yüksek veya düşük olması, çocuk sahibi olma veya sayısı üzerinde etkilidir. Mesela geliri yüksek olan ailelerin daha az çocuk sahibi olma istemeleri farklı bir çelişkiyi ifade eder” (Denisoff-Wahrman, 1979; 575).

Araştırma alanımızın nüfusuyla ilgili verilerine göz attığımızda cinsiyet ayrımı 1950 hariç, diğer yıllarda izlemek mümkün olmuştur. 1950 yılı cinsiyetleri ise 1945–1955 yıllarındaki nüfusun cinsiyet oranlarından belirli bir hesaplama sonucu tahmin edilmiştir (Tablo 12).

Pertek İlçe Merkezi nüfusunda, özellikle 2000 yılı öncesinde cinsiyetler arası nüfus miktarlarında genelde kadın nüfus erkek nüfustan fazla görünmektedir. Fakat bu durum 2000 yılı ve sonrasında tam tersi bir görüntü sergilemektedir. 2000 yılından önceki nüfus sayımlarında sadece 1940, 1965 ve 1975 yıllarında erkek nüfus kadın nüfustan fazladır. 1940 yılında 1.264 erkek 1.205 kadın nüfus varken, 1965 yılında erkek nüfus 1.827’ ye kadın nüfus ise 1.751’e yükselmiştir. 1975’te ise Pertek İlçe Merkezi’nde 2.154 erkek, 2.022 kadın nüfus vardır. Diğer nüfus sayımı yıllarında kadın nüfus erkek nüfustan fazladır. 2000 ve sonrasında ise erkek nüfus kadın nüfustan sürekli yüksek olmuştur (Tablo 23- Şekil 13).

Tablo 23: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Nüfusun Cinsiyet Oranı (1927-2009)

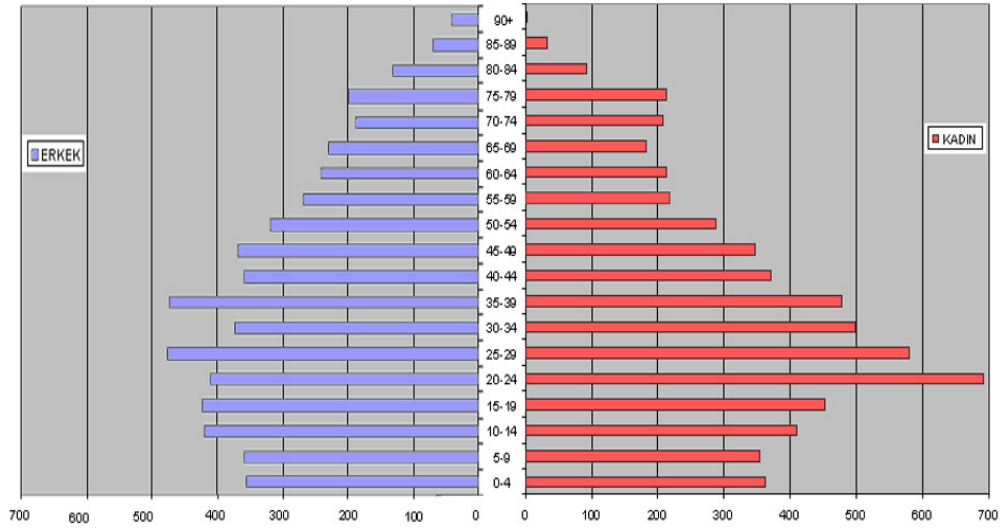
YILLAR	TOPLAM	ERKEK		KADIN	
		Sayı	Yüzde(%)	Sayı	Yüzde(%)
1927	2108	1025	49	1083	51
1935	2131	999	47	1.132	53
1940	2469	1.264	51	1.205	49
1945	2527	1.241	49	1.286	51
1950 [†]	2581	1.263	49	1.318	51
1955	2810	1.368	49	1.442	51
1960	3069	1.522	49	1.547	51
1965	3578	1.827	51	1.751	49
1970	3626	1.789	49	1.837	51
1975	4176	2.154	51	2.022	49
1980	4394	2.135	49	2.259	51
1990	5428	2.559	47	2.869	53
2000	5737	2.915	51	2.822	49
2007	6032	3.221	53	2.811	47
2008	7496	4.195	56	3.301	44
2009	6341	3.306	52	3.035	48

Kaynak: TÜİK

Nüfustaki bu hareketlilik genelde erkek nüfus üzerinde görülmektedir. Bu durumun asıl sebebi göçten en çok erkek nüfusun etkilenmesidir, ayrıca bölgede bulunan askeri birliğin de bu hareketliliğe etkisi görülmektedir. Genel olarak erkek nüfusun azlığını göçe, fazlalığını ise sayım döneminde askere gelen nüfusa bağlaya biliriz.

Kadın nüfus ise genel olarak aritmetik bir şekilde artmıştır. Sadece 2000 ve 2007 sayım dönemlerinde bir önceki yıla göre azalmalar meydana gelmiştir. Bu azalma ise çok küçük oranlarda gerçekleşmiştir. 1990 ile 2000 yılları arasında 47 kişi, 2000 ile 2007 yılları arasındaki sayım döneminde ise 11 kişilik bir azalma yaşanmıştır. Bunun dışında çalışma sahamızda kadın nüfus düzenli bir şekilde artmıştır.

[†] 1950 yılı cinsiyetleri ise 1945–1955 yıllarındaki nüfusun cinsiyet oranlarından belirli bir hesaplama sonucu tahmin edilmiştir

Şekil 13: Pertek İlçe Merkezi'nin Nüfus Piramidi (2009)

3.2.4 Nüfusun Eğitim ve Kültürel Durumu

Bir alanın eğitim düzeyi sadece okuryazarlık oranı ile ölçülmeyeceği gibi okullaşma oranı, nüfusun eğitim kademeleri arasındaki durum ve okul-öğretmen-öğrenci sayısı dengesi gibi konuların da ele alınması gerekmektedir (Doğanay, 1994, s.163). Cumhuriyetin kurulduğu günden bugüne ülkemizde uygulanan eğitim politikalarının temel amacı, okulların yurt geneline yayılması ve artan nüfusun eğitim düzeyinin yükseltilmesi olmuştur. Bu ilkelere bağlı olarak, kırsal alanlarda yapılan okullar aslında nüfus dağılışıında büyük pay sahibidir. Çünkü ilk açılan okullar nüfusu belirli bir büyüklüğe erişen köylerde açılmış ve köyde okul olması da nüfusun köye yönelmesine neden olmuştur. Kırsal kesimdeki okula sahip olma avantajı nüfusun dağılışıında veya büyümesinde önemli etkenlerden birisi olmuştur (Durmuş, 2009, s.252–253).

Çalışma alanında, 1990 yılında 6 ve daha yukarı yaş nüfusu toplam 4,800'dür. Bunlardan 2,231'i erkek nüfusu oluştururken 2,571'i de kadın nüfusu oluşturmaktadır. 2,231 kişilik erkek nüfusun 2.009'u okuma yazma bilirken geriye kalan 222 kişi okuma yazma bilmemektedir. Yine 1990 yılında 6 ve daha yukarı yaş nüfusu toplamı 2,571 olan Kadın nüfusun ise 1,891'i Okuma Yazma Bilirken 680'i okuma yazma bilmemektedir (Tablo 24).

Tablo 24: Pertek İlçe Merkezi'ndeki 6 Yaş ve Üzeri Nüfusu (1990)

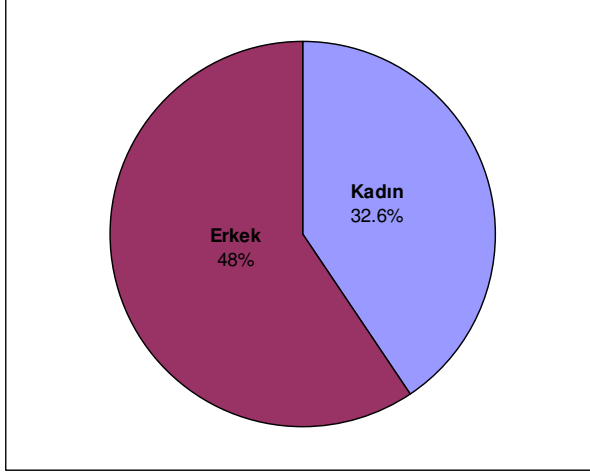
Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
6-13	605	610	1.215
14-17	245	273	518
18-21	155	220	375
22-24	133	153	286
25-29	213	281	494
30-34	174	210	384
35-39	125	162	287
40-44	96	97	193
45-49	77	101	178
50-54	89	98	187
55-59	111	90	201
60-64	93	86	179
65 +	115	188	303
Toplam	2.231	2.569	4.800

Kaynak: TÜİK

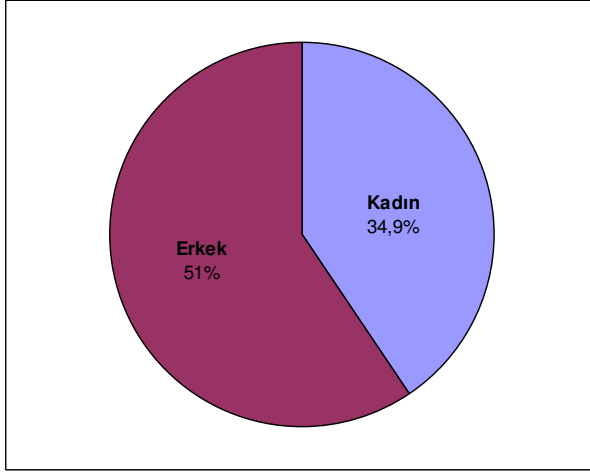
2008 yılı verilerine göre Pertek İlçe Merkezi'nde 6 ve daha yukarı yaş nüfusu toplam 7005 kişidir. 6 ve daha yukarı yaş grubunda okuma yazma bilen nüfus miktarı (%86,3) 6,046' dır (Şekil 16). Okuma yazma bilmeyenlerin sayısı ise (%13,7) 425 kişidir. Okuma yazma bilen erkeklerin sayısı 3,601 (%59,5), kadınların sayısı ise (%40,5) 2,445'dir. Okuma yazma bilmeyen erkeklerin sayısı 107 (%20), kadınların sayısı ise (%80) 427'dir. 2008 yılında okuma yazma bilen erkek ve kadın nüfus o yılın toplam nüfusuna oranlandığında okuma yazma bilen erkekler %48 iken, okuma yazma bilen kadınlar aynı yıl %32.6 da kalmıştır (Tablo 25-16 Şekil 14).

Yine 2008 yılında okuma yazma bilen kadın ve erkek nüfusu 6 yaş ve üzeri nüfusun toplamına oranladığımızda bu oran erkek nüfusta %51 kadın nüfusta ise %34,9 dur (Şekil 13).

Yukarıda da görüldüğü gibi Pertek İlçe Merkezi'nde okuma yazma oranı oldukça yüksektir. Bunun en büyük sebebi çalışma alanımızda okul oranının yüksek olmasıdır. İlçe merkezinde 1'i anaokulu olmak üzere toplam 7 tane okul bulunmaktadır. Yine rakamlara bakıldığında kadın ve erkek okuma yazma oranlarında sadece erkeklerin değil kadın nüfusunda okuma yazma oranının yüksek olduğunu görmekteyiz. Bu da çalışma alanımızda yaşayan insanların eğitime verdiği önemi göstermektedir.

Şekil 14: Pertek İlçe Merkezi'nde Okuma Yazma Bilen Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı

Şekil 15: Pertek İlçe Merkezi'nde Okuma Yazma Bilen Nüfusun 6 Yaş Ve Üstü Nüfusa Oranı

Tablo 25: Pertek İlçe Merkezi'ndeki 6 Yaş ve Üzeri Erkek Nüfusu (2008)

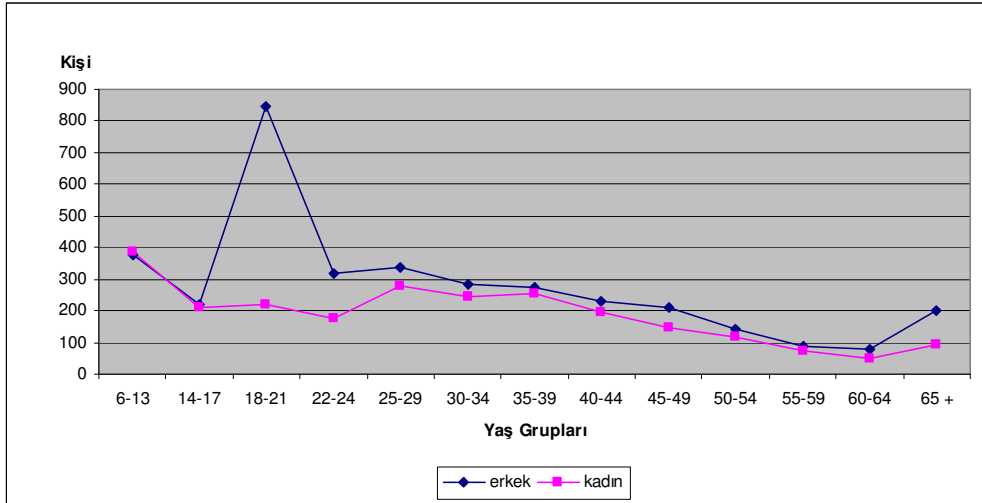
Yaş Grubu	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Bilinmeyen	Toplam
6-13	1	375	4	380
14-17	1	222	.	223
18-21	9	848	65	922
22-24	.	319	42	361
25-29	3	337	37	377
30-34	.	282	26	308
35-39	3	273	18	294
40-44	5	228	10	243
45-49	2	208	11	221
50-54	3	140	4	147
55-59	5	90	5	100
60-64	13	77	7	97
65 +	62	202	26	290
Toplam	107	3601	255	3963

Kaynak: TÜİK

Tablo 26: Pertek İlçe Merkezi'ndeki 6 Yaş ve Üzeri Kadın Nüfusu (2008)

Yaş Grubu	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Bilinmeyen	Toplam
6-13	.	384	2	386
14-17	1	212	1	214
18-21	1	218	6	225
22-24	2	176	7	185
25-29	6	279	17	302
30-34	10	243	13	266
35-39	12	253	15	280
40-44	21	196	11	228
45-49	35	146	11	192
50-54	33	119	12	164
55-59	46	75	6	127
60-64	42	51	15	108
65 +	218	93	54	365
Toplam	427	2445	170	3042

Kaynak: TÜİK

Şekil 16: Pertek İlçe Merkezi'nde Okuma Yazma Bilenlerin Sayısı

Daha önce de bahsettiğimiz gibi çalışma alanımızda 7 adet okul bulunmaktadır. İlk olarak 1938 yılında Alp Doğan İlköğretim Okulu kurulmuştur. Daha sonra sırayla 1952'de Mustafa Kemal Lisesi, 1964'te Atatürk İlköğretim okulu, 1988'de Y.İ.B.O, 2001'de Cumhuriyet İlköğretim Okulu, 2007 de ise Anadolu Lisesi kurulmuştur. Pertek Anaokulu'nun ise özel bir durumu vardır. Pertek anaokulu ilk olarak 1940 yılında Murat İlköğretim Okulu olarak kurulmuştur. 2002 yılında ise tadilat yapılarak Pertek Anaokulu olmuş ve 2002–2003 eğitim öğretim yılında hizmete başlamıştır.

Çalışma alanımız sadece ilçe merkezleri göz önüne alındığında 7 adet okuluyla Tunceli İli'nin en fazla okula sahip ilçesi durumundadır bunu 5 okulla Ovacık İlçesi takip etmektedir. Çemişgezek İlçe merkezinde 4'ü ilköğretim 1'i lise olmak üzere 5 okul vardır. Bunun yanı sıra Hozat'ta 1 ilköğretim, 1 Y.İ.B.O, 1'de lise olmak üzere 3 okul, Mazgirt'te 1 lise, 1 ilkokul, 1 de anaokulu olmak üzere 3 okul, Nazimiye de 1 ana okulu, 1 ilkokul, 1 Y.İ.B.O, 1 de lise olmak üzere 4 okul, Ovacık da 1 anaokulu, 1 lise, 2 ilkokul, 1 de Y.İ.B.O olmak üzere 5 okul, son olarak Pülümür de 1 ilkokul, 1 lise, 1 anaokulu, 1 de Y.İ.B.O olmak üzere 4 adet okul bulunmaktadır.

2009–2010 eğitim öğretim yılı itibariyle çalışma alanımızda 137 anasınıfı öğrencisi, 1,020 ilköğretim öğrencisi, 537 ortaöğretim öğrencisi yani toplam 1,694 öğrenci bulunmaktadır. Toplam nüfusun % 26,7 sinin öğrenci olduğu ilçe merkezinde, 2009 yılında nüfusun 6,341 kişi olduğunu düşünürsek, bu oranın hiç de az olmadığını görmüş oluruz.

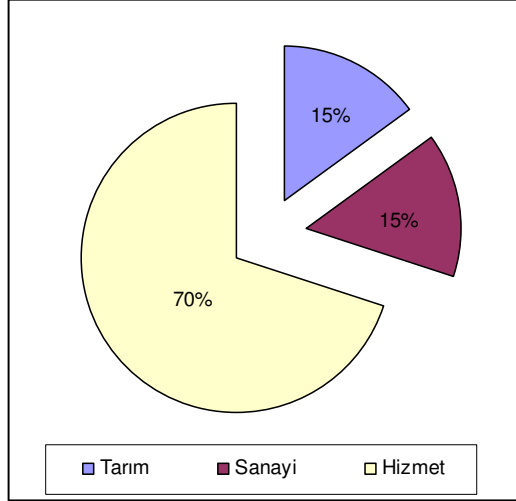
Elimizde bulunan verilere göre son iki eğitim öğretim yılında kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerin sayısından fazladır. 2009–2010 eğitim ve öğretim yılında okula giden kız öğrenci sayısı 881, erkek öğrencilerin sayısı 813 kişidir. 2008–2009 eğitim ve öğretim yılında ise öğrencilerin 850'si kız, 808'i ise erkektir. Şu anda ilçe genelinde 17'si yönetici olmak üzere toplam 148 öğretmen bulunmaktadır.

Sonuç olarak çalışma alanımız gerek okul, gerekse okullaşma oranı bakımından çevresine göre çok daha gelişmiş durumdadır. Taşınalı eğitimin de yapıldığı çalışma alanımızda Y.İ.B.O'nun da bulunması ilçedeki okuma yazma oranının yükselmesine sebep olmuştur. Yine halkın bilinçli olması ve eğitime önem vermesi sebebiyle doğu illerinin birçoğunda görülen, kızları okula göndermeme durumu çalışma alanımızda görülmemekte, hatta aksine son yıllarda kızlar erkeklere oranla daha fazla okula gönderilmektedir.

3.2.5 Nüfusun Ekonomik Nitelikleri

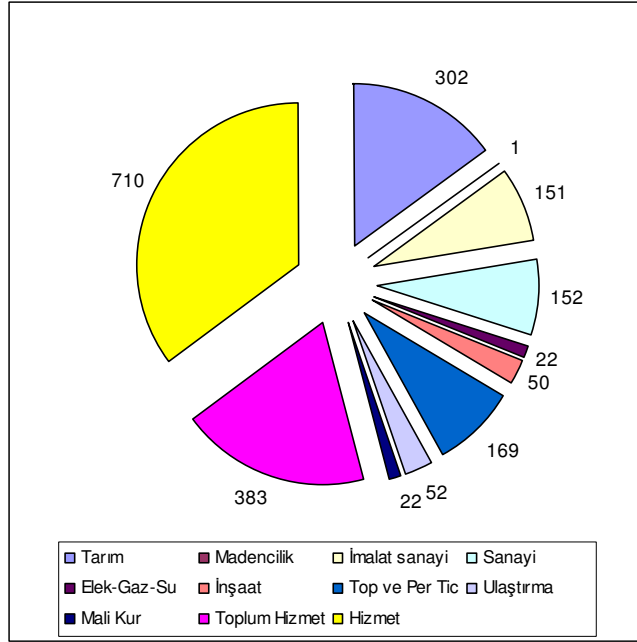
1990 yılı itibariyle şehirde 12 ve daha yukarı yaş gurubunda olan nüfus miktarı 3,870 kişidir. Bunun 1,394'ü (%36,1) iktisaden faal olan nüfusu, 2,476 'sı (%63,9) ise iktisaden faal olmayan nüfusu meydana getirmektedir. 12 ve daha yukarı yaş gurubunda olan nüfusun 1,766'sı erkek (%45,6), 2,104'ü (%54,4) ise kadındır.

Bunlar arasında iktisaden faal olan nüfusun 1,209'u erkek(%86,7), 185'i (%13,3) ise kadındır. İktisaden faal olmayan nüfusun ise 557'si (%22,5) erkek, 1,919'u ise (%77,5) kadındır.

Şekil 17: Nüfusun Sektörel Bölünüşü (1990)

1990 yılında Pertek İlçe Merkezi'nde çalışan nüfusun % 15'i tarım sektöründe, 15,1'isanayi sektöründe, %69,9'u ise hizmet sektöründe çalışmaktaydı (Şekil 17–21). Bunun sebebi ise Pertek'te 1984 tarihinde faaliyete başlayan Sümerbank Yün İpliği Fabrikasıdır. 1990 yılında faaliyette olan bu fabrikada 152 kişi istihdam edilmekteydi. Bu durum da o dönemlerde sanayi sektörünün, tarım sektörüne çok yakın bir oranda çıkmasına sebep olmaktadır.

Şekil 18: Pertek İlçe Merkezi'nin İktisadi Faaliyetlere Göre Nüfusun Dağılışı

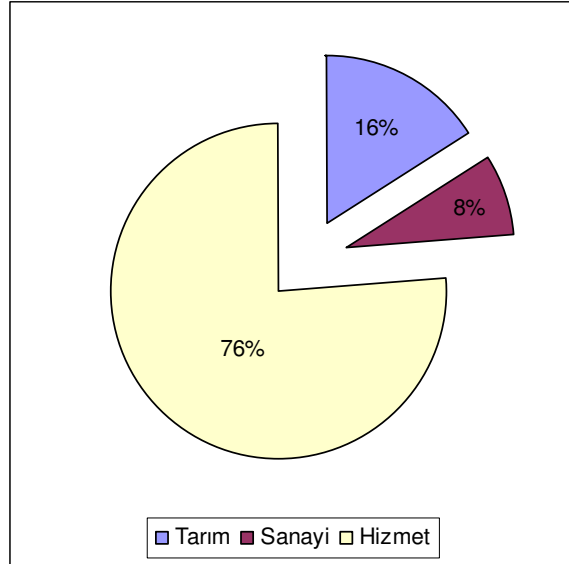
2000 yılına gelindiğinde ise; şehirde 12 ve daha yukarı yaş gurubunda olan nüfus miktarı 4,247 kişidir (Tablo 27). 1990 yılına göre 377 kişilik bir artış görülmektedir. Bunun 1,216'sı iktisaden faal olan nüfus, 3,031'i ise iktisaden faal olmayan nüfusu meydana getirmektedir. 2000 yılında iktisaden faal olan nüfusun 1,023'ü (%84,1) erkek 193'ü (% 15,9) ise kadındır. İktisaden faal olmayan nüfusun 1,972'si (% 65,1) kadın, 1,059'u (% 34,9) ise erkektir.

Tablo 27: Pertek İlçe Merkezi'nin 12 ve Daha Yukarı Nüfus Miktarı (2000)

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
12-14	184	247	431
15-19	274	283	557
20-24	308	182	490
25-29	214	251	465
30-34	206	209	415
35-39	213	219	432
40-44	148	145	293
45-49	88	120	208
50-54	82	89	171
55-59	68	93	161
60-64	86	83	169
65+	211	244	455
Toplam	2082	2165	4247

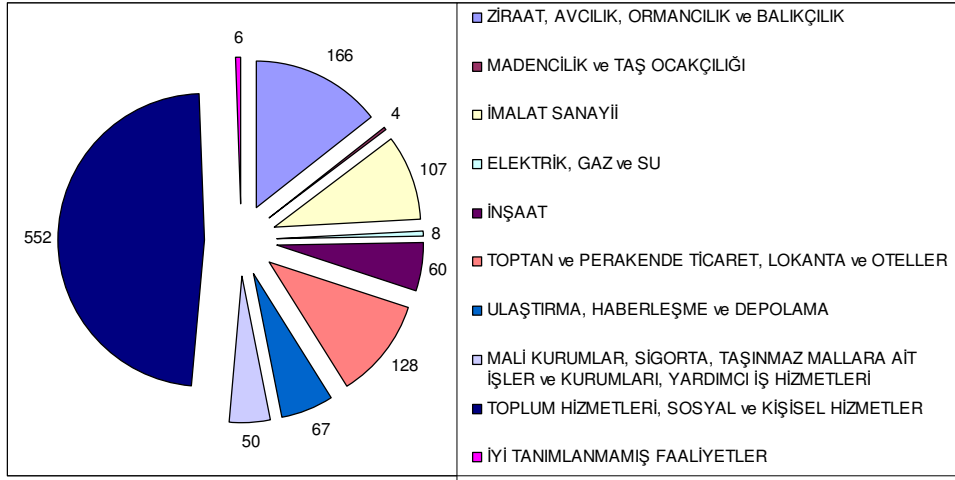
Kaynak: TÜİK

2000 yılında Pertek İlçe Merkezi'nde çalışan nüfusun % 14,4'ü tarım sektöründe, % 9,6'sı sanayi sektöründe, %76'i ise hizmet sektöründe çalışmaktadır (Şekil 19–21). Şehrin ekonomisinde hizmet sektörü hakim olup, bu durum şehrin sektörel karakterini ortaya koyar. Bu dönemde de yine Pertek'te aktif olan Sümerbank Yün İpliği Fabrikasında 116 kişi çalışmaktaydı. Fakat tablo 28 de bu rakam 107 olarak görünmektedir. Bu duruma çalışanlar içerisinde 9 kişinin çevre il veya ilçelerde ikamet etmesi sebep olmuştur. Fabrikanın 2004 yılında kapatılmasından sonra nüfusun sektörlere dağılışı oranları da değişme göstermiştir. Ayrıca burada istihdam eden 116 kişi fabrika kapandıktan sonra çeşitli yerlere gönderilmişleridir. Bu işçilerden 60'ı Isparta ya gönderilmiş, bir kısmı da emekliye ayrılmıştır.

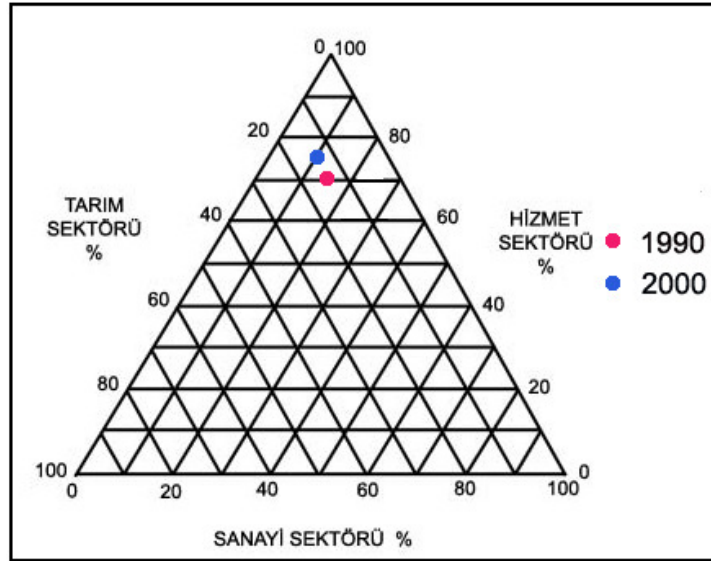
Şekil 19: Nüfusun Sektörel Bölünüşü(2000)

Verilerden de anlaşılacağı üzere on yıl içerisinde tarım ve özellikle de sanayi sektörü gerilerken, hizmet sektöründe çalışanların % 6,1 oranında artış görülmektedir. Sanayi sektöründeki düşüş ise çalışma alanımızda büyük bir fabrika olmayışından ve atölye tipi işletmelerin ise yeterli derecede gelir getirmemesinden kaynaklanmaktadır. Hizmet sektöründeki gelişme de çalışma alanımızda bulunan özellikle resmi kurum ve kuruluşların varlığı, ayrıca çalışma alanımızdaki okulların varlığından kaynaklanmaktadır.

Şekil 20: 2000 Yılında Pertek İlçe Merkezi'ndeki Nüfusun Faaliyet Kollarına Dağılışı

Çalışma alanımızda tarım sektöründe çalışan kişi sayısı 1990 yılında 302 kişiyken, bu oran 2000 yılında 166'ya düşmüştür (Şekil 19–20). Tarım sektöründe çalışan nüfus on yıl içerisinde yaklaşık %50 oranında azalmıştır. Bu azalmanın tümü erkek nüfusunda olmuştur. 1990 yılında tarım sektöründe çalışan erkek nüfus sayısı 257 iken bu sayı 2000 yılında 121'e düşmüştür. Tarım sektöründe çalışan kadın nüfus sayısı ise her iki yılda da 45 kişi olarak kalmıştır (Tablo 28–29).

Şekil 21: Pertek İlçe Merkezi'nde Çalışan Nüfusun Ekonomi Sektörlerindeki Payı

Sanayi sektöründe çalışan nüfusun tamamı imalat sektöründe çalışmaktadır. 1990 yılında çalışan nüfusun %7,5'i geçimini imalat sanayinden temin ederken bu oran 2000 yılında 9,3'e yükselmiştir. Fakat bu oranlar yanıltıcı olabilir. Çünkü 1990 yılında

çalışan kişi sayısı 2014 iken bu sayı 2000 yılında 1148'e gerilemiştir. Bu durum da oransal olarak bir yanılgıya sebep olmaktadır.

Tablo 28: Pertek İlçe Merkezi'nde İktisadi faaliyetlere Göre Nüfus Oranları (2000)

Ekonomik Faaliyet Kolları	Erkek	Kadın	Toplam
Ziraat, Avcılık, Ormancılık Ve Balıkçılık	121	45	166
Madencilik Ve Taş Ocakçılığı	4	.	4
İmalat Sanayi	107	.	107
Elektrik, Gaz Ve Su	8	.	8
İnşaat	60	.	60
Toptan Ve Perakende Ticaret, Lokanta Ve Oteller	122	6	128
Ulaştırma, Haberleşme Ve Depolama	66	1	67
Mali Kurumlar, Sigorta, Taşınmaz Mallara Ait İşler Ve Kurumları, Yardımcı İş Hizmetleri	42	8	50
Toplum Hizmetleri, Sosyal Ve Kişisel Hizmetler	467	85	552
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	6	.	6

Kaynak: TÜİK

Hizmet sektöründe ise en çok görev alınan yer, toplum ve kişisel hizmetlerdir. 1990 yılında 383 kişi görev yaparken, 2000 yılında bu sayı 552'ye yükselmiştir. 552 kişi içinden ise 467'si erkek 85 ise kadındır.

Tablo 29: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Nüfusun Sektörlere Dağılımı (1990)

Sektörler	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım	257	45	302
Madencilik	1	.	1
İmalat sanayi	145	6	151
Sanayi	146	6	152
Elek-Gaz-Su	21	1	22
İnşaat	49	1	50
Top ve Per Tic	165	4	169
Ulaştırma	51	1	52
Mali Kur	21	1	22
Toplum Hizmet	301	82	383
Hizmet	619	91	710

Kaynak: TÜİK

1990 yılı itibariyle çalışan 1164 kişilik nüfusun %24'ü tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ile ulaştırma makineleri kullananlardır. Bu iş kolunda çalışan kişi sayısı 280'dir ve bu iş kolunda çalışanların %98,8'ini erkekler oluşturmaktadır. Bu oranlar 2000 yılında ise şöyledir; nüfusun %33,7'si tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ile ulaştırma makineleri kullananlardır. Bu iş kolunda çalışan kişi sayısı 387'dir ve bu iş kolunda çalışanların %100'ünü erkekler oluşturmaktadır(Tablo 29).

1990 yılında çalışan nüfusun %25,6'sını meydana getiren zirai faaliyetlerde çalışanların %84,8'ini (253 kişi) erkekler, %15,2'sini (45 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 20). 2000 yılına gelindiğinde ise son hafta çalışan nüfusun %14,2'sini meydana getiren zirai faaliyetlerde çalışanların %72,5'ini (119 kişi) erkekler, %27,5'ini (45 kişi) ise kadınlar oluşturmaktadır. Zirai faaliyetlerde çalışan nüfusta da çalışan kadın nüfusun aynı oranda kalmasına rağmen, 2000 yılında oransal olarak fazla görünmektedir. Hâlbuki her iki yılda da 45 kişilik bir nüfus çalışmaktadır. Bu duruma zirai faaliyetlerde çalışan erkek nüfusun azalması yol açmıştır.

1990 yılında İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve ilgili meslekler çalıştığı son hafta içerisinde tespit edilen nüfusun, %68,2'sini (148 kişi) erkek nüfus, % 31,8'ini (69kişi) ise kadın nüfus oluşturur. 2000 yılında ise İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve ilgili meslekler çalıştığı son hafta içerisinde tespit edilen nüfusun, %68,4'ünü (117 kişi) erkek nüfus, % 31,6'sını (54 kişi) ise kadın nüfus oluşturur.

1990 ve 2000 yıllarında ticaret ve satış personeli olarak çalışan nüfusun da büyük çoğunluğunu erkek nüfus oluşturur. 1990 yılında bu iş kolunda toplam 114 kişi çalışmaktadır. Bunun 111'i erkek, 3'ü de kadındır. 2000 yılında ise bu sayı 68 erkek, 5 kadın olmak üzere 73 kişi olmuştur.

1990 yılında idari personel olarak çalışan 87 kişinin 71'ini (%81,6) erkek nüfus meydana getirir. 2000 yılında ise idari personel olarak çalışan 86 kişinin 58'ini (%67,5) erkek nüfus meydana getirir. 1990 yılında idari personel olarak çalışan kadın nüfus 16 kişiyken bu oran 2000 yılında 28 kişiye yükselmiştir.

Sonuç olarak denebilir ki, Pertek İlçe Merkezinde 1990 ve 2000 yıllarındaki nüfus sayımına göre, çalıştıkları tespit edilen nüfusun, çalıştıkları iş kolu ve meslekleri itibariyle 1990 yılında %87,8'ini erkek nüfus oluştururken, kadın nüfus ancak %12,2 oranında kalmıştır. 2000 yılında ise çalıştıkları tespit edilen nüfusun, çalıştıkları iş kolu

ve meslekleri itibariyle %87,3'ünü erkek nüfus meydana getirirken, kadın nüfus ancak %12,7 oranında kalmıştır. Çalışma alanımızda kadınlar daha çok ilmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve ilgili mesleklerde, idari personel olarak ve zirai faaliyetlerde çalışmaktadır.

Tablo 30: Pertek İlçe Merkezi'nde İktisaden Faal Olmayan Nüfus (1990)

	ÇALIŞAN veya İŞ İLE İLGİSİ DEVAM EDEN		İŞSİZ OLUP İŞ ARAYAN		EMEKLİ		EV KADINI	ÖĞRENCİ		DİĞER				Toplam
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	
YAŞ GRUBU														
12-14	11	1	2	.	.	.	24	180	182	4	.	.	.	392
15-19	47	20	52	16	.	.	142	185	134	5	.	.	.	534
20-24	100	41	67	21	.	.	201	18	7	2	.	.	.	316
25-29	183	20	28	2	.	.	259	1	.	1	.	.	.	291
30-34	153	22	20	4	.	.	183	.	1	1	.	.	.	209
35-39	118	11	5	.	.	.	151	.	.	2	.	.	.	158
40-44	90	9	5	.	.	.	88	.	.	1	.	.	.	94
45-49	64	8	5	.	2	2	91	.	.	6	.	.	.	106
50-54	65	1	1	.	17	1	95	.	.	6	1	.	.	121
55-59	81	2	.	.	19	.	88	.	.	11	.	.	.	118
60-64	59	1	2	.	16	1	83	.	.	16	1	.	.	119
65+	51	6	.	.	29	1	181	.	.	35	.	.	.	246
BİLİNMEYEN	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	2
	1022	142	187	43	83	5	1586	384	324	90	2	0	2	2706

Kaynak: TÜİK

Çalışma alanımızdaki Faal Olmayan Nüfusa kısaca bir göz atacak olursak:

Pertek İlçe Merkezi'nde 1990 yılında 2,706 kişi işsizdir. İşsiz olup iş arayanlardan 187'si erkek 43'ü ise kadındır. İşsiz olan nüfus içerisinde 88'ini emekliler oluştururken, 1,586'sını da ev kadınları oluşturmaktadır. Bu dönemde işsiz nüfusun en yüksek oranını da ev kadınları oluşturmaktadır. Bu oranı 708 kişi ile öğrenciler takip etmektedir (Tablo 30).

2000 yılında ise işsizlik rakamı 3,031'e yükselmiştir. Bu oranında 1,466'sını yine ev kadınları oluştururken, bu oranı yine 853 kişilik oranıyla öğrenciler oluşturmaktadır. 2000 yılında emeklilerin sayısı ise 88 den 206'ya yükselmiştir (Tablo 31).

İşsizlik ülke genelinde olduğu gibi çalışma alanımızın da en önemli sorunlarından biridir. Nüfusta meydana gelen göçlerin büyük oranı da ekonomik nedenlidir. Pertek İlçe Merkezi'nde 10 yıllık süre içerisinde işsizlik 2,706 dan 3,031 kişiye yükselmiştir. İşsizlikte meydana gelen 206 kişilik bu artış az gibi görünse de 2000 yılında nüfusun 5,737 kişi olduğu düşünülürse bu oran hiçte küçümsenecek bir rakam değildir. Hele birde o dönemde işsiz nüfusun toplam nüfusun %52,8'ini oluşturduğunu görmemiz durumu daha vahim bir hale sokmaktadır. Aynı oran 1990 yılında ise %49.8'dir.

Tablo 31: Pertek İlçe Merkezi'nde İktisaden Faal Olmayan Nüfus (2000)

	ÇALIŞMAMA NEDENİ											
	SON ÜÇ AYDA İŞ ARAMAYANLAR		ÖĞRENCİ		EV KADINI	EMEKLİ		İRAD SAHİBİ		DİĞER		
	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	ERKEK	KADIN	
YAŞ GRUBU												Toplam
12-14	.	.	272	226	19	.	.	.	.	12	1	530
15-19	20	20	191	141	97	.	.	1	.	26	6	502
20-24	38	30	15	5	107	.	.	1	.	30	1	227
25-29	27	9	.	2	186	.	.	.	.	19	3	246
30-34	21	12	.	.	164	.	.	1	.	10	1	209
35-39	18	9	.	1	187	.	1	.	.	15	.	231
40-44	8	2	.	.	132	4	1	1	.	6	2	156
45-49	7	2	.	.	104	8	3	1	1	10	2	138
50-54	5	.	.	.	84	22	1	1	.	10	.	123
55-59	.	.	.	.	86	27	.	.	.	8	1	122
60-64	3	.	.	.	78	48	1	2	.	9	3	144
65+	.	.	.	.	222	84	6	8	5	70	8	403
Toplam	147	84	478	375	1466	193	13	16	6	225	28	3031

Kaynak: TÜİK

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. PERTEK İLÇE MERKEZİ'NİN EKONOMİK COĞRAFYASI

Doğal çevrenin önemli bir elemanı olan yeryüzü, sürekli ve hızlı bir şekilde gelişen yoğun insan faaliyetlerine sahne olmaktadır. İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için, yeryüzünde göstermiş oldukları faaliyetlerin bütünü ekonomik coğrafyanın konusu içerisinde yer almaktadır. Araştırma alanımızdaki ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık ve sanayi, olmak üzere üç grupta toplaya biliriz. Bu faaliyetleri ayrıntılı bir biçimde ele almadan önce, mevcut ekonomik potansiyeli daha iyi belirlemek için, etüt sahamızın arazi durumuna genel bir bakış yapacağız (Özçağlar, 1997, s.134).

4.1 Arazi Bölünüşü Ve Araziden Faydalanma

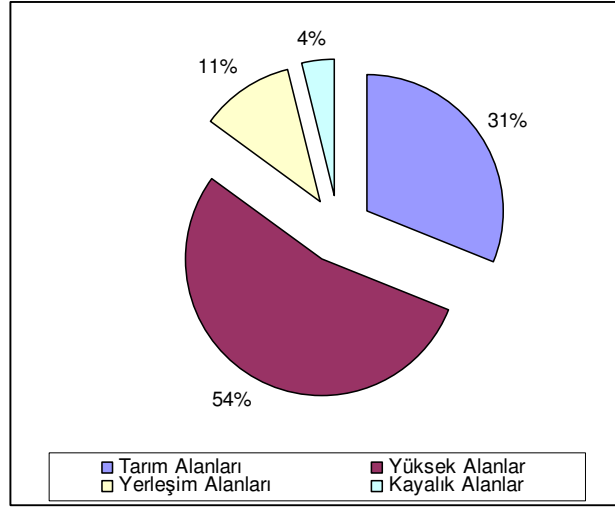
Sayısal ortamda hazırladığımız haritaya göre (Harita 11) çalışma alanımız yaklaşık 46 km² dir. Bu alanın yaklaşık 31 km²'si yüksek alanlara karşılık gelir. Belediye imar planından elde ettiğimiz bilgiye göre 46 km²'lik bu alanın yaklaşık 1 km²'si (927,68m²) ise bağ bahçe alanı olarak tanımlanmıştır. Yerleşmenin hemen güneyinde kalan geniş düzlüğü ise imar planında olmadığı için genel olarak tarım arazisi sınıfında değerlendirdik. Bu arazi ise 10,12 km²'lik bir alana tekabül etmektedir.

Yukarda bahsettiğimiz yaklaşık 10 km²'lik alan belediye mücavir sınırı içerisinde fakat bunu da belirtmeliyiz ki imar planı içerisine dahil edilmemiştir. Bu sebepten dolayı tarım arazisini sulu veya kuru tarım alanı olarak ayırmamız imkânsızlaşmıştır.

Tarım arazilerini uydu fotoğrafından yararlanarak sulu ve kuru tarım arazisi olarak ayırdığımız haritamızdan (Harita 12) elde ettiğimiz hesaplamalar sonucunda; çalışma alanının 14,8 km²'si kuru tarım, 2,1 km²'si bağ bahçe, 2,2 km²'si ise sulu tarım arazisi olarak hesaplanmıştır.

Tablo 32: Pertek İlçe Merkezi'nin Arazi Bölünüşü (2010)

Arazi Türü	Yüzölçümü (km ²)	%
Tarım Alanları	14	31
Yüksek Alanlar	25	54
Yerleşim Alanları	5	11
Kayalık Alanlar	2	4
Toplam	46	100

Şekil 22: Pertek İlçe Merkezi'ndeki Faal Nüfusun Ekonomik Sektörlerdeki Payı

Uydu fotoğrafından yararlanarak sulu ve kuru tarım arazisi olarak ayırdığımız haritamızda kuru tarım arazisi oldukça geniş yer kaplamaktadır. Harita 12'den elde ettiğimiz bu hesaplama yanıltıcıdır. Çünkü bu haritamızda konut alanlarına ayrılan sahayı hesaplamamız mümkün değildir.

Bu duruma rağmen sayısal haritamızdan elde ettiğimiz yaklaşık 5 km²'lik alan kaplayan konut alanlarını 14.8 km² olarak hesapladığımız kuru tarım arazisinden çıkarırsak kuru tarım arazisinin çalışma sahasında yaklaşık 10 km²'lik bir alan kapladığını tahmin edebiliriz (Tablo 32).

Toplam arazi içerisinde en büyük alan %54'lük oranıyla yüksek alanlara aittir. Yüksek alanları sırasıyla tarım alanları (%31), yerleşme alanları (%11) ve kayalık alanlar (%4) takip eder (Şekil 22).

4.2 Tarımsal Faaliyetler ve Yetiştirilen Tarım Ürünleri

Çalışma alanında tarım, hizmet sektöründen sonra ikinci sıradadır. Halkın büyük bir kısmı geçimini tarımdan sağlamaktadır. Hayvancılık ise tarımın yanında ikinci planda kalmaktadır. Çalışma alanımda hayvancılıkla geçimini sağlayan birkaç aile dışında, genelde kendi ihtiyaçları için bu faaliyeti sürdürmektedirler.

4.2.1 Meyveler

Çalışma alanımızda tarım verilerinde şehir kır ayrımı yapılmadığı için elimizdeki genel bilgilerden yola çıkarak değerlendirmeler yapacağız. İnceleme alanımızda badem başta olmak üzere armut, elma, üzüm, kiraz, vişne vs. gibi birçok

meyve yetiştirilmektedir (Tablo 33). Arazi gözlemlerinden yola çıkarak bademin çalışma alanımızda en çok yetiştirilen meyve olduğunu da söyleye biliriz. Çalışma alanımızda yaptığımız çalışmalar sonucunda elde ettiğimiz bilgilere göre 2009 yılında ilçe merkezinde badem ağacının ekim alanı 15,219 m², ceviz ağacının ekim alanı ise 4,000 m² dir.

Tablo 33: Çalışma Alanında Yetiştirilen Meyveler (Şehir-Kır 2004)

Madde_Adı	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Ağaç Sayısı	Üretim (Ton)
Armut	28.800	10.000	600
Ayva	2200	2500	50
Elma (Golden)	12300	15300	160
Erik(Üryanı Harıç)	650	300	26
Kayısı(Zerdalı Har)	11000	5350	260
Kıraz	3460	2090	40
Visne	5000	1500	30
Ceviz	9000	2800	50
Badem	45000	17000	250
Dut	4400	2600	48
Yas Üzümlü (Ç.Lı)	1200	0	480

Kaynak: Pertek İlçe Tarım Müdürlüğü

Tabloda da görüldüğü gibi çalışma alanında en çok ağaç sayısı olan meyve de bademdir. Bademi armut ve elma takip etmektedir. İlçe merkezinde tabloda verdiğimiz bütün meyvelere de rastlamak mümkündür. Özellikle Derebaşı Mahallesi meyvecilik bakımından diğer mahallelere oranla daha fazla ön plana çıkmaktadır.

4.2.2 Tahıllar

Buğday, arpa, bakla ve culbant çalışma alanımızdaki başlıca tarım ürünleridir. Bu ürünlerin verim durumları göz önüne alındığında ilk sırayı buğdayın aldığı fark edilmektedir (Tablo 34–35). Temel besinlerimizden olan buğday özellikle kuru tarım arazilerinde yetiştirilen ve az da olsa ticareti yapılan bir üründür. İkliminin ve özel konumunun elverişli olması sebebiyle bağlı olduğu il olan Tunceli de hasatın en erken yapıldığı ilçe durumundadır.

Tablo 34: Pertek İlçe Merkezinde Yetiştirilen Başlıca Tarım Ürünleri'nin Alanları (2008)

Ürünler	Arazi Sayısı	Ekili Alan (m2)	Ekili Alanın Prtek Toplamına Oranı
Buğday (Ekmeklik)	415	1,830.709	8.46%
Arpa	154	713.256	3.30%
Bakla (Yemlik)	5	23.856	0.11%
Culbant	1	5.135	0.02%

Kaynak: Pertek İlçe Tarım Müdürlüğü

Daha çok hayvan yemi olarak değerlendirilen arpa, buğdaydan sonra en fazla ekimi yapılan tahıldır. Bu üründe özellikle kuru tarım arazilerinde yetiştirilmektedir. Arpa, buğdaydan sonra en fazla ekimi yapılan tahıl olmasına rağmen gerek arazi sayısı gerekse ekim alanı bakımından buğdayla arasında oldukça büyük bir fark vardır (Tablo 34-35). Buda hayvancılığın ilçe merkezinde çok fazla gelişmemiş olduğunun göstergesidir.

Tablo 35: Pertek İlçe Merkezinde Yetiştirilen Başlıca Tarım Ürünleri'nin Alanları (2009)

Ürünler	Arazi Sayısı	Ekili Alan (m2)	Ekili Alanın Prtek Toplamına Oranı
Buğday (Ekmeklik)	442	2,109.399	9.79%
Arpa	170	721.994	3.35%
Bakla (Yemlik)	2	8.550	0.04%
Culbant	2	3.065	0.01%

Kaynak: Pertek İlçe Tarım Müdürlüğü

4.3 Hayvancılık

Pertek İlçe Merkezinde hayvancılık faaliyetine baktığımızda ekonomik alandaki getirisinden çok günlük ihtiyacı karşılamak amacıyla yapılan ikinci bir iş olarak görmekteyiz. Aşağıdaki tabloda gösterilen veriler şehir ve kırsal verilerini yansıttığı için çalışma alanımızla ilgili ilk bakışta yanıltıcı bir sonuç karşımıza çıkarmaktadır (Tablo 36).

Fakat genel anlamda değerlendirildiğinde ilçe merkezinde de benzer bir durum olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki; Tablo 38 de de görüldüğü üzere Pertek'te küçükbaş hayvancılık büyük baş hayvancılıktan daha fazla yapılmaktadır. İlçe Merkezinde de aynı durumu görmekteyiz.

Elde ettiğimiz resmi olmayan bilgilere göre 2008 yılında çalışma alanımızda 398 büyükbaş, 3,570 adet de küçükbaş hayvan bulunmaktaydı. Yani küçükbaş hayvan sayısı

ilçe toplamı 117,700 olan Pertek'te bu hayvanların sadece %3'ü (3,570) İlçe merkezinde geriye kalan %97'si ise köylerdedir (Tablo 36-37).

Tablo 36: Çalışma Alanındaki Büyük ve Küçükbaş Hayvan Sayıları (Şehir-Kır 2008)

HAYVAN_ADI	YETİSKİN (BAS)	GENC(YAVRU) (BAS)	TOPLAM (BAS)
KOYUN (YERLİ)	97500	6000	103500
KEÇİ (KIL)	10250	3950	14200
SİĞİR (KÜLTÜR)	1670	270	1940
AT	160	110	270
KATIR	18	260	278
EŞEK	130	190	320
SİĞİR (MELEZ)	1710	285	1995
SİĞİR (YERLİ)	635	260	895

Kaynak: Pertek İlçe Tarım Müdürlüğü

Çalışma alanımızda küçükbaş hayvan sayısı büyükbaş hayvan sayısından sürekli yüksek olmuştur. Bunun nedeni ise çalışma alanımızda küçükbaş hayvancılıkla uğraşan 4 ailenin varlığıdır. Yaylacılık faaliyetin de bulunan bu aileler özellikle Mayıs ayı sonu Haziran ayı sonu gibi yaylaya çıkıp Ekim sonu kasım başlarında ise yayladan dönmektedirler. Yaylacılık faaliyetinde bulunan bu aileler özellikle Pülümür ve Erzurum'a gitmektedirler.

Bunun dışında çalışma alanımızda büyükbaş hayvancılıkla özellikle besicilik olarak uğraşan sadece 3 aile bulunmaktadır. Bu aileler ortalama 10 ile 15 arasında hayvana sahiplerdir. Geri kalan büyük baş hayvan besicileri ise sadece kendi ihtiyaçlarını karşılamak adına bu faaliyeti sürdürmektedirler.

Tablo 37: Çalışma Alanındaki Büyük ve Küçükbaş Hayvan Sayıları (Şehir 2008–2010)

Yıl	Büyükbaş	Küçükbaş	Toplam
2008	398	3570	3968
2009	322	2610	2932
2010	323	3400	3723

Kaynak: Pertek İlçe Tarım Müdürlüğü

Çalışma alanımızda, özellikle küçükbaş hayvancılıkta, işletmelerin aile işletmesi olması ve bu işletmelerin büyütülememesi, ayrıca kaliteli kaba yemin olmaması ve en önemlisi de pazarlama sorununun bulunması hayvancılıkla ilgili en büyük problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3.1 Balıkçılık

Türkiye'nin iç su balıkçılığında ekonomik araçlarla yararlanabileceği büyük bir tatlı su üretim potansiyeline sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Tatlısu sahalarımız toplam alan büyüklüğü bakımından Avrupa ülkeleri arasında birinci sıradadır. Fakat balıkçılığımızı bilimsel ve teknolojik düzeyde yeterince geliştiremediği için üretim ve istihsal anlamında sonuncu sıradadır. Türkiye'nin iç su balıkçılığında ekonomik araçlarla yararlanabileceği büyük bir tatlı su üretim potansiyeline sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Tatlısu sahalarımız toplam alan büyüklüğü bakımından Avrupa ülkeleri arasında birinci sıradadır. Fakat balıkçılığımızı bilimsel ve teknolojik düzeyde yeterince geliştiremediği için üretim ve istihsal anlamında sonuncu sıradadır (Karabatak, 1992).

Keban Baraj Gölünde 16 adet su ürünleri kooperatifi, 16 ayrı avlak sahasında faaliyet göstermektedir. Bu balıkçılık bölgesinden biride 3. balıkçılık bölgesi olarak ayrılmış olan Pertek Bölgesidir (Şekil 1). Bölgede iki balıkçılık kooperatifi, 7200 hektar alana sahip olan Aydıncık Kooperatifi ile 6500 hektara sahip Pertek Kooperatifi olarak faaliyet göstermektedir. Bu balıkçılık kooperatifleri 13700 hektarlık alanda, 31 balıkçı ve bu balıkçılara ait 31 motorlu tekneyle ile balıkçılık faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bölgede avlanan balıklar ; Karabalık (*Capoeta trutta*), Sazan (*Cyprinus carpio*), Küpeli Balık (*Barbus rajanorum mystaceus*), Şabut (*Barbus grypus*), (*Barbus esocinus*) olmaktadır.

Tablo 38: Pertek Bölgesinde Avlanan Balık Miktarı (2009)

Aylar (2008 - 2009)	Avlanan Balık Miktarı (Kg)			
	Büyük (1kg <)	Orta (1 kg>)	Karabalık	Barbus esocinus
Eylül-2008	7614	7894	6480	256
Ekim-2008	7401	7672	8460	285
Kasım-2008	8125	8428	7902	213
Aralık-2008	6897	6125	6430	246
Ocak-2009	7246	5210	7620	224
Şubat-2009	7834	5796	6826	396
Mart-2009	9724	5264	7714	518
Toplam	54.841	46.389	51.432	2.138

Tablo 38 ta da görüldüğü gibi, Karabalık (*Capoeta trutta*) en fazla Ekim ayında, *Barbus esocinus* Mart ayında avlanmıştır. Balıkçı kabzımalına en fazla 1 kg'ın üstü balıklar devredilmiş olup, avcılıkları en fazla Mart ayı içerisinde yapılmıştır. Pertek Bölgesinde 18, Aydıncık bölgesinde 13 olmak üzere toplamda 31 tekne ve avlanan balık miktarı 154,800 kg olarak belirlenmiştir (Tablo 38). Hektara düşen verim 11,29 kg olmaktadır (Dartay ve arkadaşları, 2009).

Tablo 39: Pertek Bölgesi Balıkçılarının Yaş Dağılımı (2009)

Yaş Grupları	Balıkçı sayısı	%
18–30	9	29,03
30–50	20	64,51
50 yaş üstü	2	6,45

Çalışma alanında balıkçılıkla uğraşan 31 kişiden 20'sinin yaşı 30–50 arasındadır. Buda balıkçılığı en fazla orta yaş grubunun yaptığının göstergesidir (Tablo 39) (Dartay ve arkadaşları, 2010,).

4.4 Sanayi Faaliyetleri

Pertek İlçe Merkezinde büyük bir sanayi işletmesi bulunmamaktadır. Pertek'te 1977 tarihinde yapılması planlanan fakat 1984 tarihinde faaliyete başlayan Sümerbank Yün İpliği Fabrikası, Pertek'in o dönemdeki en büyük endüstri tesisi konumundaydı. Kurulu kapasitesi yılda 960 ton iplik üretmekle birlikte çalıştırılan kapasitesi yılda 640 tondur. 2-3-3,5 numara yün ve akrilik iplik üretmekteydi. 1989 yılında 550 ton iplik üretilen tesisteki yıkama ünitesinden elde edilen yün ve tiftik 445-500 ton civarındaydı. Yine boyama ünitesinde yıkanan elyaf 203 tonu bulmuştur. Tesiste üretilen tüm iplik Kayseri Bünyan ilçe merkezindeki halı üretimine gönderilmekteydi. Burada ayrıca battaniye ve kumaş yapımında da kullanılmaktaydı. Fabrikada 20 si teknik ve idari personel olmak üzere toplam 143 kişi çalışmaktaydı (Gül, 1997, s.16). Fabrikanın Sümerbank'ın özelleştirme çalışmaları aşamasında üretimi durdurulmuştur. Bugün için bu fabrikayı askeriye kullanmaktadır ve Pertek'teki Komando Bölüğü, fabrika yerleşik alanının bir kısmında yaşamaktadır (Sert, 2001, s. 58).

Ayrıca çalışma alanımızda Kaledeibi Mahallesinde bugünkü termal tesisin hemen yanındaki harabe durumunda olan Ambalaj Fabrikasıdır. Bu fabrika, zamanında dönemin teşvik ayrıcalıklarından faydalanmak amacıyla kurulmuştur. Fakat faaliyete geçmemiştir (Sert, 2001, s. 58–59).

Bunun dışında sadece küçük işletmeler bulunmaktadır. Bunlarda şehrin merkezinde çeşitli alanlara dağılmıştır. Belediye tarafından küçük atölye ve el sanatları için ayrılmış özel bir sanayi alanı yoktur.

Bugün çalışma alanında küçük atölye ve el sanatları olarak 6 demir doğrama, kaynak, kalaycı ve su tesisat işleri, 2 oto tamir ve lastikçi, 1 semerci, 8 de mobilyacı ve marangoz olmak üzere toplam 17 adet küçük atölye ve el sanatları işletmesi bulunmaktadır

Pertek İlçe Merkezinde büyük bir sanayi işletmesi bulunmamaktadır.

Bu tür işletmelerde çalışan insanların tümü İlçe merkezinde ikamet etmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki semercilik ve değirmencilik gibi işletmeler artık kaybolmaya yüz tutmuşlardır. Geri kalan diğer küçük atölye ve el sanatları işletmeleri ise halkın arz ettiği ölçüde gelişme gösterebilmektedirler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma alanı olarak belirlediğimiz Pertek İlçe Merkezi'nin şehrsel fonksiyonlarının geliştiği bununla birlikte nüfusunda belirli bir düzeye ulaştığı tespit edilmiştir. Ortaya konulan sonuç neticesinde bir coğrafyacı gözüyle değerlendirildiğinde kasabanın bazı sorunlarla iç içe olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu bölümde bu sorunları ele alarak Pertek'in daha planlı bir şekilde gelişmesine küçük bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Pertek I. Türk Coğrafya Kongresinde alınan kararlara göre Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümünde yer almaktadır. Bu bölümünde kendi içerisinde farklılık gösteren Aşağı Murat Dağlık Yöresine dahildir. Erol'un 1991 yılında Türkiye'yi doğal yörelere ayırma çalışmasında jeomorfolojik birimleri göz önüne alarak yaptığı sınıflandırmada Pertek, Tunceli Yöresi içerisine dahil edilmiştir.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin karasal iklim özelliklerini göstermesinin yanı sıra, hemen güneyindeki Keban Baraj Gölü çevresine nazaran daha farklı bir iklim özelliği göstermesine neden olmuştur. İklimin ılımanlaşmasına neden olan Keban Baraj Gölünün kıyısında yetiştirilen ürünler, yükselti farkının da etkisiyle Süpürgeç Dağı eteklerinde yetiştirilen ürünlerden bir hafta daha erken olgunlaşmaktadır.

Çalışma alanının genel bitki örtüsü meşe ormanları olarak bilinmektedir. Fakat meşe ormanları bugün yok denecek kadar azdır. Bu durum doğal olmayıp, insanların burada geçmiş dönemlerden beri yaşıyor olmaları ve ormanları bilinçsizce tahrip etmelerinin sonucudur. Meşe ormanları yerini günümüzde antropojen steplere bırakmıştır. Bu durumda özellikle yamaçlarda toprak erozyonunu beraberinde getirmiştir.

Pertek'te yerleşmenin dağılışı ve şekil kazanmasında hidrografik unsurların, topografyanın ve yükseltinin önemi birinci derecede etkili olmuştur. Yerleşmelerin birikinti yelpazeleri ve Alüvyal sahalar üzerinde olması bazı açılardan avantaj sağlamasına rağmen, bölgede KD-GB yönlü fay hattının bulunması bu durumu dezavantaja çevirmiştir. Yerleşmelerde ilk olarak düşünülmesi gereken konu insan olmalıdır. Birikinti yelpaze ve alüvyal alanlar zemin sıvılaşmasının görüldüğü depremsellik etkisini artırıcı özelliği olan alanlardır. Bu durum doğrultusunda çalışma alanımızdaki yerleşme yeri seçiminin yanlış olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışma alanımızda geniş alüvyon alanlar bulunmaktadır. Alanda su probleminin de olmamasına bağlı olarak tarım gelişmiştir. Ekonomi, hizmet sektöründen sonra büyük ölçüde tarıma dayalıdır.

Pertek İlçe Merkezinin gerek bağlı olduğu il olan Tunceli'ye, gerekse Elazığ'a ulaşımın kolay ve kısa sürede olması sebebiyle, sağlık başta olmak üzere ekonomi, kültür, sanayi gibi fonksiyonlarda Pertek'in geri kalmasına ve Elazığ'ın etki sahası içine girmesine sebep olmuştur. Bu durum aynı zamanda nüfusu da etkilemiş ve göçlerin meydana gelmesine sebep olmuştur. Sadece eğitim yönünden belirli bir hinterlanda sahip olan Pertek bu özelliğini de orta öğretim düzeyine kadar sağlayabilmektedir.

Turizm potansiyeli son dönemlerde belirli bir ivme kazanan Pertek, bu özelliğini 2000 yılından sonra her yıl Temmuz ayında yapılan Munzur Kültür Festivaliyle de pekiştirmektedir. 2010 yılında 10.su düzenlenen bu festivalin bir ayağı da çalışma alanımızda yapılmaktadır. Bu tür etkinliklerin düzenlenmesi ve çeşitlendirilmesi kültürel anlamda Pertek'in gelişmesine ve değişmesine olanak sağlayacaktır.

Ulaşım faaliyetleri bakımından Keban Baraj Gölü yapılmadan önce önemli bir geçiş güzergâhı olan Pertek bugün bu özelliğini yitirmiştir. Fakat bu durum ulaşımın yeniden canlandırılmayacağı anlamına da gelmemelidir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda Pertek'in fonksiyonel olarak bir kasaba olduğu, ekonomik niteliklerde göz önüne alındığında bir tarım kasabası olduğu sonucuna varılmıştır. Türkiye'deki bütün idari merkezlerde olduğu gibi Pertek İlçe Merkezinde de hizmet sektörü tarım sektöründen yüksek görünmektedir. Bu durum çalışma alanının idari merkez olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca çalışma alanında bulunan ve 2004 yılında kapatılan yün iplik fabrikası bu dönemlerde sanayi sektörünün de hizmet sektörüne yakın çıkmasına sebep olmuştur. Günümüzde sanayi sektörünün ilçe merkezindeki payı %1'e kadar gerilemiştir.

Yaptığımız bu çalışmanın, Pertek'in gelecekte her yönüyle daha iyi bir gelişme göstermesine katkıda bulunması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ve bahsettiğimiz genel değerlendirme sonucunda, Pertek'in gelişmesi adına atılması gereken bazı adımlardan da bahsetmemiz gerekmektedir. Coğrafyacı bir alandaki sorunu gören ve o sorunun giderilmesine yönelik fikirleri ortaya koyan kişidir. Bu duruma paralel olarak Pertek' teki bazı sorunları ve bu sorunların çözülmesi için gerekli önerileri şöyle sıralaya biliriz;

— Çalışma alanımızdaki sorunlardan biri ulaşımdır. Belediye her ne kadar bu sorunu gidermek adına çalışmalar yapsa da bir noktaya kadar çözüm olan bu çalışmalar, belli bir noktadan sonra sonuç verememektedir. En son yapılan düzenlemede yaz saatine göre son feribot seferi sabah 06:30 (Pertek-Elazığ) gece ise 24:00 (Elazığ-Pertek) olarak düzenlenmiştir. Ayrıca her yarım saatte bir düzenlenen minibüs seferleri de ulaşım problemini büyük ölçüde çözmektedir. Fakat daha önceki konularda da bahsettiğimiz gibi asıl sorun ilçeyi Elazığ'a bağlayan ulaşım yolu değil illeri birbirine bağlayan ulaşım yoludur. Eskiden Pertek'ten sağlanan ulaşım artık Elazığ-Bingöl istikametindeki yoldan sağlanmakta, bu da yolu 70 km kadar uzatmaktadır. Ayrıca bir şehrin gelişmesindeki en önemli etken o şehirdeki ulaşım ağlarının sıklığı ve yoğunluğudur. Pertek'e yapılacak olan bir köprünün ilçenin gelişimine de çok büyük katkısı olacağı kanısındayız. Bu sebepten dolayı Pertek halkı ve belediyesi köprü yapımı için elinden gelen bütün imkanları zorlamalıdır. Köprünün maliyeti yapımını engelliyorsa ona alternatif yeni fikirler geliştirilmelidir.

— Pertek Kalesi'ndeki restorasyon bir an önce tamamlanmalı ve Pertek Kalesi'yle ilçe merkezi arasına yapılması düşünülen dolgu zeminli kara yolu hemen hayata geçirilmelidir. Böylece yıllardır suyun ayırdığı iki kara parçası birleşecek ve turizm açısından da ilçeye önemli katkı sağlayacaktır.

— Dolgu zeminli kara yolu fikir gerçekleştirildiği an itibariyle, Kalenin etek kısmına bir feribot iskelesi inşa edilmeli ve feribotlar Elazığ'dan gelen araçları bu bölgede indirmelidir. Böylece halkın burayı merak ederek gezmesi teşvik edilecek, geçmişte de önemli bir ulaşım yeri olan bu yolun yeniden canlanmasına da katkı sağlanacaktır.

— İlçe merkezinin fonksiyonel olarak gelişmesi ve aynı zamanda halkın çok daha iyi bir hizmet alması adına, gelişmekte olan çalışma alanımıza teknolojik aletlerle donatılmış bir hastane inşa edilmeli ya da var olan hastanenin şartları geliştirilip yeni cihazlar eklenerek tam teşekküllü bir hastaneye dönüştürülmelidir.

— Bir diğer önemli sorun ise aslında Türkiye genelinde olduğu gibi yerleşmelerin tarım arazileri üzerine kurulması sorunudur. Çalışma alanımızda Türkiye de bir örneği daha bulunmayan bir durum söz konusudur. Pertek İlçe Merkezi'nde hazineye ait hiçbir arazi yoktur. Bütün arazi belediye ye aittir. Bu sebepten dolayı henüz tam bir imar planına sahip olmayan ilçe merkezinin hemen yeni bir imar planı yapılmalı

ve mücavir alanı içerisinde kalan bütün alanlar da yeni imar planı içerisinde dahil edilmelidir. Belediye, İmar planı içerisindeki tarım arazilerini de mutlaka koruma yoluna gitmeli, konut alanlarına ayrılacak kısımlar ise tarım arazisi olarak kullanılamayan yüksek araziler olmalıdır.

— Çalışma alanımızdaki bazı sorunların çözülmesi adına ve aynı zamanda idari bir fonksiyonu olması adına, yapılması gereken önemli konulardan biri de iyi bir arşiv çalışmasıdır. Özellikle tarımsal ve hayvansal verilerde şehir-kır ayrımı gözetilmelidir. Böylece ilerde yapılması düşünülen çalışmalarda daha net sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca doğuda büyük bir sorun olan göçün çalışma alanımızda da istatistiği tutulmalı ki bunun sebebi anlaşılabilir ve yeni çözümler geliştirilebilir.

Yukarıda bahsettiğimiz sorunların çözülmesi doğrultusunda, Pertek'in bir kasaba statüsünden kurtulup bir şehir statüsü kazanacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- AKKAN, E.**, 1973, “ Elazığ ve Keban Barajı Çevresinde Coğrafya Araştırmaları “, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, S: 5-6, Ankara.
- AKKUŞ, A.**, 1992, Jeomorfolojiye giriş, S.Ü Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Bölümü, Yayın No:3 (Teksir), Konya.
- AKSAKAL, Ö., ŞAŞMAZ, A., AKGÜL, B.**, 2003,” Kolonkaya (Pertek-Tunceli) Yöresi Bakırlı Damarların Mineralojik ve Jeokimyasal Özellikleri”
- AKSIN, A.**, 1995, XIX. Yüzyılda Harput (1833-1876), Fırat Üniversitesi, Soysa Bilimler Ens., Fen Edebiyat Fak., Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Elazığ.
- AKSOY, B.**, 1985, Tarihsel Değişim Sürecinde Tunceli, Yorum Yayınları, C.1, Ankara.
- AKSOY, E.**, 1994, “Pertek çevresinin jeolojik özellikleri ve bindirme fayı” Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 6/2, Elazığ.
- ALGÖZ, C.A.**, 1958, Türkiye Toprakları, Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı Sayı:18, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir.
- ARSLAN, H.**, 2002; Akçadağ İlçesi'nin (Malatya) Coğrafyası, F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ.
- ATALAY, İ.**, 1994, Türkiye Vegetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi Bornova, İzmir.
- ATALAY, İ.**, 2004, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Meta Basım, İzmir
- ATALAY, İ.**, 2006, Toprak Oluşumu Sınıflandırılması ve Coğrafyası, Meta Basım Matbaacılık, İzmir.
- AVŞAR, N.**, 1983, Elazığ yakın kuzeybatısında stratigrafik ve mikropaleontolojik araştırmalar, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ .
- CENGİZ, Y.**, 1985, Her Yönüyle Tunceli, Tunceli.
- CUİNET, V.**, 1892, La Turquie d'Asie, Paris.
- ÇAĞLAYAN, H.**, 1996; *Akçadağ'ın (Malatya)Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel sınıflandırmadaki Yeri*, F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C.8, S.1, s. 319-343, Elazığ.
- ÇAĞLIYAN, A.**, 2002; Baskil İlçesi Coğrafyası, F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ.
- DANIŞMEND, İ. H.**, 1935, Türklerle Hint-Avrupalıların Menşe Birliği, Devlet Basımevi, C.1, İSTANBUL.

- DARKOT, B.**, 1943, “Türkiye’nin Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölgesi” 3. Üniv. Haftası, Elazığ, İ.Ü, Yay. No: 1965, İstanbul.
- DARTAY M., DUMAN E., ATEŞŞAHİN T.** 2010. Keban Baraj Gölü Pertek Bölgesi Uzatma Ağları Balıkçılığı ve Av Verimi. Journal of Fisheries Science.com
- DARTAY M., DUMAN E., DUMAN M., ATEŞŞAHİN T.** 2009. Keban Baraj Gölü Pertek Bölgesi Balıkçıların Sosyo-Ekonomik Analizi. Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, İzmir (Yayında).
- DENİSOFF R.S.,-WAHRMAN R.**, 1979; Introduction to Sociology, Macmillan Publishing.comp. Newyork.
- DENKER, B.**, 1976, Şehir İçi Arazi Kullanılışı, İ.Ü. Coğ.Enst. Yay. No: 91, İstanbul.
- DOĞANAY, H.**, 1983 Erzurum’un Şehrsel Fonksiyonları ve Başlıca Planlama Sorunları, Ata. Üniv. Fen-ed. Fak. Coğ. Böl. (Doçentlik tezi), Erzurum.
- DOĞANAY, H.**, 1994, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitapevi, Ankara.
- DOĞANAY, H.**, 2001, Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitapevi Yayınları, Konya.
- DURMUŞ, E.**, 2009, Ergani İlçesi’nin Coğrafyası, F.Ü Sos. Bil. Ens. Fen-Ed. Fak. Coğ. Böl. (Doktora Tezi), Elazığ.
- ELİBÜYÜK, M.**, 1989, “Türkiye’nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemli Bir Kaynak, Mufassal Defterler”, A.K.D.T.Y.K., Coğr. Araş, C:2, S:2, s.11-42, Ankara
- ERİNÇ, S.**, 1953, Doğu Anadolu Bölgesi, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:572, İstanbul.
- ERİNÇ, S.**, 1982, Jeomorfoloji C I, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 2931, İstanbul
- EROL, O.**, 1999, Genel Klimatoloji, Çantay Kitabevi, İstanbul
- ESİN, U.**, 1979; İlk Üretimciliğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa I-Doğal Çevre Sorunları, İstanbul Üniv. Ed.Fak. İstanbul.
- ESİN, U.**, 1981; İlk Üretimciliğe Geçiş Evresinde Anadolu ve Güneydoğu Avrupa II-Kültürler Sorunu, İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. İstanbul.
- EVLIYA ÇELEBİ**, 1999, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 3, Yayına Hazırlayanlar: Seyit Ali KAHRAMAN- Yücel DAĞLI, YKY, İstanbul.
- EVLIYA ÇELEBİ**, 1996, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 1, Yayına Hazırlayan: Orhan Şaik GÖKYAY, YKY, İstanbul.

- GOTTMAN, J., 1976;** Şehirsel Merkeziyetin Gelişmesi, İst. Üniv. Coğrafya. Enstitüsü Yay. No:80, İstanbul.
- GÖNEY, S., 1984,** Şehir Coğrafyası, İ.Ü. Coğr. Enst. Yay. No: 91, İstanbul.
- GÜL, R., 1997,** Pertek'in Kuruluş, Gelişme ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri, F.Ü Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Elazığ (Yayınlanmamış Lisans Tezi).
- HOŞGÖREN, M.,Y., 1993,** Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri I, İ.Ü Basım evi, Yayın No: 3822, İstanbul.
- İZBIRAK, R., 1991,** Coğrafya Ders Kitabı Lise I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- KARABATAK, M, 1992.** Göllerde Su Ür. Avcılığının Düzenlenmesi. Su Ür. Avlama İşleme Teknolojisi Seminer Tebliğleri, İstanbul.
- KARABORAN, H.H., 1989,** “Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar”, FÜ. Sosyaş Bilimler Dergisi, C:3, S:1, s.81–118, Elazığ.
- KARABORAN, H.H., 1992,** Türkiye Coğrafyasına Giriş, F.Ü. Fen Ed. Fak. Coğ. Ders Notları, Elazığ.
- KARAKAŞ, E., 1996;** Merkezi Fonksiyonları Açısından Ağın-Arapgir-Kemaliye İlçeleri. Fırat.Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ.
- KETİN, İ., 1966,** “Anadolu'nun tektonik birlikleri”, Maden Tetkik Arama Enstitüsü Dergisi Ankara.
- KİPMAN, E, 1981,** “Keban'ın Jeolojisi ve Keban Şaryajı”, İstanbul Üniversitesi Yerbilimleri Dergisi 1-2, 75-81, İstanbul.
- KÜK, M., 1993,** Tunceli İlinin Tarımsal Mekanizasyon Özellikleri ve Bu Özelliklerin Bölgenin Tarım Potansiyeli Açısından İrdelenmesi Üzerinde Bir Araştırma, Ç.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Makineleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- ÖZÇAĞLAR, A., 1988,** Kazova'nın Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sos.Bil.Ens. (Doktora Tezi) Ankara.
- ÖZÇAĞLAR, A., 1994,**“Zile'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri”, A.Ü. TCD., S:3, Ankara.
- ÖZÇAĞLAR, A., 1997 ,** Türkiye de belediye örgütlü yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler), Ekol Yayınları, Ankara
- ÖZÇAĞLAR, A., 1997 ,** Ezinepazar Depresyonu (Amasya) Coğrafyası, Ekol Yayınları, Ankara
- ÖZÇAĞLAR, A., 2001,** Coğrafyaya giriş, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara.

- ÖZDEM, R.**, 1944, Dil Türeyişi Teorilerine Toplu Bir Bakış, TDK, Ankara.
- SAMİ, Ş.**, 1307, “Dersim”, “Kamusü’l Alam”, C. III.
- SARAÇOĞLU, H.**, 1956; Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdler-I, Doğu Anadolu, Maarif Basımevi, İstanbul.
- SARIBEYOĞLU, M.**, 1951; Aşağı Murat Bölgesinin Beşeri Coğrafyası, A.Ü.DTCF Doğu Anadolu Araştırma İstasyonu Yay. İstanbul.
- SEVİN, V.**, 1994; Anadolu Arkeolojisinin ABC’si, Simavi Yay., İstanbul.
- ŞEREF HAN**, Şeref-Name, Çev. Mehmet Emin BOZARSLAN, 1975, İstanbul.
- TANOĞOLU, A.**, 1969, Nüfus ve Yerleşme, İ.Ü Coğr. Ens. Yay., Taş Matbaa, İstanbul.
- TATAR, Y.** 1987, Elazığ bölgesinin tektonik yapıları ve Landsat fotoğrafları üzerinde yapılan bazı gözlemler, Hacettepe Üniversitesi Yerbilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Bülteni S:14, Ankara.
- TOLUN, B.**, 1977, Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri, İ.Ü Yay. No: 2275, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E.**, 1965, Türkiye’de Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İ.Ü Yay. No: 1840, İ.Ü. Coğ. Ens. Yay. No:72, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E.**, 1994; Beşeri Coğrafya’ ya Giriş İ.Ü. Yayın No.3819 , İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ. N.**, 1998; Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân Çantay Kitabevi İstanbul
- TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ. N.**, 1999, ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- TUNCEL, M.**, 1980, “Türkiye’de Kent Yerleşmelerinin Tarihine Toplu Bir Bakış”, İ.Ü., Coğr. Enst. Derg., S:23, İstanbul.
- TUNÇDİLEK, N.**, 1967, Türkiye İskan Coğrafyası-Kır İskanı, İstanbul Üniv. Edb. Fak. Yay. İstanbul.
- ÜNAL, M., A.**, 1989, 16. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÜNAL, M., A.**, 1999, 16. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YAZGAN, E., GÖNCÜOĞLU, M.C.**, 1984, “A Geodynamic evolution of the Eastern Region, In: Tekeli” ,The Geology of the Taurus Belt, International symposium Proceedings.

YILMAZÇELİK, İ., 1995, 19. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

YILMAZÇELİK, İ., 1988, “1840-1850 Yıllarında Harput”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S: 52,

YILMAZÇELİK, İ., 1999, XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Dersim Sancağı, Çağ Ofset Matbaacılık, Elazığ.

YİĞİT, A., 1994; Sivrice–Maden Yöresinin Mevzii Coğrafyası (Basılmamış Doktora Tezi), Fırat.Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

YİĞİT, A., KARAKAŞ, E., HAYLİ, S., 1995; *Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki İl ve İlçe Merkezlerinin Fonksiyonel Özellikleri*, F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, C.7, S.1-2, sf. 345-361, Elazığ.

YOLGA, M., Z., 1994, Dersim (Tunceli Tarihi), Yay Haz: İbrahim YILMAZÇELİK-Ahmet HALAÇOĞLU, Ankara.

YÜCEL, T., 1987; Türkiye Coğrafyası. Türk Kültürünü Arşt. Enstitüsü Yay. No:68, Seri: VII, S: A.5, Ankara.

ANSİKLOPEDİ, RAPOR, BÜLTEN ve YILLIKLAR

Dâhiliye Vekâleti Jandarma Umum Komutanlığı.

Encyclopedie De L’ Islam, Tome II, 1965, Paris.

H. 1310 Tarihli Ma’mûrat-ül Aziz Salnamesi.

Harita Genel Komutanlığı.

KARAGÜLLE, M. Z., Su Analiz Raporlarının Tıbbi Balneolojik Değerlendirmesi.

Pertek (Tunceli) İlave+Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu, 2001.

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, 1990, Risale Yay. Cilt: 3, İstanbul

Tunceli Valiliği İl Çevre Orman Müdürlüğü, Tunceli İl Çevre Durum Raporu, 2005, Tunceli

TÜİK, 2007 Genel Nüfus Sayımları, Ankara.

İTERNET ADRESLERİ

www.pertek.gov.tr (25-02-2009)

<http://wowturkey.com/t.php?p=/tr237> (01.03.2009)

<http://pertekmkl.meb.k12.tr/> (15/07/2010)

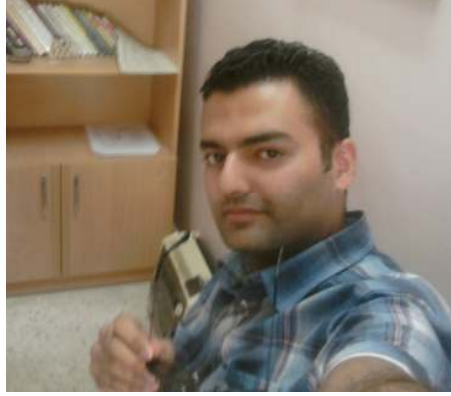
<http://pertekataturkilkogretimokulu.tr.gg/> (15/07/2010)

<http://www.pertekyibo.k12.tr/tarihce.html> (15/07/2010)

<http://okulweb.meb.gov.tr/62/07/424403/> (15/07/2010)

<http://okulweb.meb.gov.tr/62/07/966573/> (15/07/2010)

<http://www.pertek.gov.tr/kopru.asp> (15/07/2010)

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Elazığ'da doğdum. İlkokul, ortaokul ve liseyi Elazığ'da okuduktan sonra 2002 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nü kazandım. 4 yıllık Eğitimi tamamlayıp 2006 yılında mezun oldum. Aynı yıl Tezli Yüksek Lisans kapsamında Atatürk Üniversitesinde açılan İngilizce Hazırlık Sınıfını başarıyla tamamladıktan sonra 2007 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünün açmış olduğu Tezli Yüksek Lisans Sınavı'na girdim. Yüksek Lisans Eğitiminin geri kalanını Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalı'nda devam ettirdim. 2009 yılında Fırat Üniversitesinde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladım. Halen Fırat Üniversitesi Coğrafya Bölümünde görevimi sürdürmekteyim.

Emrah ŞİKOĞLU

ELAZIĞ-2010